

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΜΑΘΗΜΑ: ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ (2007)

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

**«ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ,
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ, ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ
ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ»**

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ,
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΘΕΟΔΟΣΑΚΗ
ΑΜ: 1340200500091**

ΑΘΗΝΑ 2007

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ :

Το συνταγματικό δικαίωμα στο περιβάλλον (Αρθρ.24 Συντ.) και συγκεκριμένα η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο :

Α. Περιβάλλον: Έννοια και είδη

Β. Η συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος και η νομική της έννοια

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο :

Α. Το δικαίωμα στο περιβάλλον

Β. Το δικαίωμα στο πολιτιστικό περιβάλλον, το νέο καθεστώς του δικαιώματος στο Σύνταγμα

Γ. Αναγνώριση της αρχής της αειφορίας – Αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης

Δ. Προστασία του περιβάλλοντος και το δικαίωμα στην ιδιοκτησία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο :

Α. Η ανάγκη προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος μέσω της θέσπισης ενός συστηματικού, ολοκληρωμένου και ενιαίου νομοθετήματος

Β. Η συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος και ο νόμος 3028/2002

Θεμελιώδεις αρχές του νόμου

Γ. Τα μνημεία και οι διακρίσεις τους

Δ. Οι επιμέρους διακρίσεις των μνημείων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο :

- Το ιδιοκτησιακό καθεστώς που διέπει τις αρχαιότητες
- Σε ποιον ανήκουν οι αρχαιότητες;
- Κατοχή αρχαίων από ιδιώτη
- Προστασία του κατόχου αρχαιοτήτων
- Προϋποθέσεις προστασίας κατόχου αρχαιοτήτων
- Εμπορευματοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και προστασία του κύριου (Κράτους) και του κατόχου αρχαιολογικών θησαυρών μέσω των διατάξεων περί μη γνήσιας διοίκησης αλλότριων (ΑΚ 739). ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΑΚ 739:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο :

Διατηρητέα κτίρια και παραδοσιακοί οικισμοί

i. Χαρακτηρισμός των οικισμών ως παραδοσιακών

A. Η επεξεργασία των προεδρικών διαταγμάτων

B. Η νομολογία του ΣτΕ για την προστασία των παραδοσιακών οικισμών.

Γ. Νησιώτικοι παραδοσιακοί οικισμοί

Δ. Παραδοσιακοί οικισμοί στη λοιπή Ελλάδα

ii. Χαρακτηρισμός κτιρίων ως διατηρητέων και προστασία των κτιρίων αυτών από την οικεία νομοθεσία

I. Η Πράξη χαρακτηρισμού ενός κτιρίου ως διατηρητέου

II. Προστασία μνημείων και παραδοσιακών περιοχών και στοιχείων. Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Τα διατηρητέα – προβληματική ΑΠΦ ΣτΕ.

III. Αποχαρακτηρισμός διατηρητέων επί μεταβολής αντιλήψεων της Διοίκησης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

SUMMARY

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΛΗΜΜΑΤΑ

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ

Με την εργασία αυτή γίνεται προσπάθεια διεξοδικής κατά το δυνατόν ανάλυσης της συνταγματικής κατοχύρωσης της πολιτιστικής κληρονομιάς και συγκεκριμένα της προστασίας των μνημείων, των αρχαιοτήτων, των διατηρητέων κτιρίων και των παραδοσιακών οικισμών.

Με την συγκεκριμένη παρουσίαση θα εξεταστούν ζητήματα όπως το είδος του δικαιώματος στο περιβάλλον και συγκεκριμένα το πολιτιστικό, οι τρόποι προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, οι διακρίσεις των μνημείων, ο χαρακτηρισμός ενός οικισμού ως παραδοσιακού όπως επίσης και το χαρακτηρισμό ενός κτιρίου ως διατηρητέου.

Τέλος, θα εστιάσω το ενδιαφέρον μου στις αλληλεπιδράσεις του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής του ατόμου καθώς και στο καθήκον του Κράτους και κάθε πολίτη ξεχωριστά για συμμετοχή στις πολυσχιδείς δραστηριότητες σχετικά με την διαφύλαξη και διάσωση τόσο του φυσικού περιβάλλοντος όσο και της πολιτιστικής παράδοσης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το συνταγματικό δικαίωμα στο περιβάλλον (Άρθρ.24 Συντ.) και συγκεκριμένα η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος

Η έννοια του περιβάλλοντος εμφανίστηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1975¹. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 24 παρ.1εδ.α΄ Συντ., «Η προστασία του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους». Ειδικεύεται η υποχρέωση αυτή με το εδ.β΄ της παρ.1 του αρθρ.24 Συντ. που υποχρεώνει το κράτος «να λαμβάνει μέτρα ιδιαίτερα προληπτικά και κατασταλτικά για την διαφύλαξή του.». Έπειτα μετά την αναθεώρηση προστέθηκε τόσο ερμηνευτική δήλωση για το ορισμό του δάσους όσο και τα εξής λεκτικά σύνολα: η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους «και δικαίωμα του καθενός.», Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει τα ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα «στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας.», «Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους.». Ο νομοθέτης οφείλει να θεσπίζει τα πρόσφορα, κατά την κρίση του μέτρα, μέσα στα όρια που διαγράφουν οι ανάγκες για τη διαφύλαξη και προστασία του περιβάλλοντος, λαμβάνοντας υπόψη και τα άλλα συνταγματικά δικαιώματα καθώς και το δημόσιο συμφέρον (επίπεδο κράτους – νομοθετικής εξουσίας). Επίσης, σε επίπεδο κράτους – εκτελεστικής εξουσίας, από το άρθρο 24 προκύπτει ευθεία υποχρέωση της διοίκησης, όταν ελλείπει ειδική προστατευτική νομοθεσία, να προβαίνει στη λήψη των αναγκαίων μέτρων ή να απέχει από την έκδοση δυσμενών για το περιβάλλον πράξεων, κινούμενη όμως στο πλαίσιο των κριτηρίων που κατευθύνουν τη σχετική νομοθετική δράση². Τέλος, σε επίπεδο κράτους – δικαστικής εξουσίας, τα δικαστήρια οφείλουν να ελέγχουν τη συνταγματικότητα των νόμων από την άποψη της συμμόρφωσής τους στις επιταγές του άρθρου 24 του Συντάγματος όπως επίσης και τη συμπεριφορά της διοίκησης και των ιδιωτών στη βάση των νομικών κριτηρίων που προϋποθέτει η αποτελεσματικότητα της κρατικής περιβαλλοντικής πολιτικής³. Η έλλειψη ορισμού του περιβάλλοντος οφείλεται στη θέληση του νομοθέτη να διευρύνει, όσο το δυνατόν περισσότερο το προστατευτικό πεδίο των διατάξεων του Συντάγματος όπως επίσης και στην αδυναμία ακριβούς πρόβλεψης και οριοθέτησης

¹ Καράκωστας Ιωάννης, Περιβάλλον και Δίκαιο, Α.Σάκκουλας 2000 σελ.59-60

² ΣτΕ 810,811/1977 σε Σκουρή-Τάχου, Η προστασία του περιβάλλοντος στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, 1988, σ.17 επ.

³ Νίκας Δ., Η νομική προβληματική της προστασίας του περιβάλλοντος 1985

των αγαθών που χρήζουν προστασίας και των αναγκών που θα εμφανιστούν στο μέλλον. Η προστασία του περιβάλλοντος καταλαμβάνει διαφορετικές εκφάνσεις του: το φυσικό περιβάλλον, τονίζοντας ιδιαίτερα την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων, (αρθρ.24 παρ.1 εδ. γ' - δ' σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 117 παρ.3 – 4 Συντ.), το οικιστικό περιβάλλον (αρθρ.24 παρ. 2-5) και τέλος το πολιτιστικό περιβάλλον (αρθρ.24 παρ.6 Συντ.).

Η θέσπιση του όρου « πολιτιστικό περιβάλλον» από το Σύνταγμα του 1975 αποτελεί αφορμή για διάλογο και προβληματισμό σχετικά με τον εννοιολογικό καθορισμό και τις εξειδικεύσεις του. Ο ίδιος ο όρος «πολιτιστικό περιβάλλον» δεν είναι αδιαμφισβήτητος και μάλιστα πολύ περισσότερο που ο συντακτικός νομοθέτης δεν αρκέσθηκε στον αυτονόητο «πολιτισμό» αλλά χρησιμοποίησε ένα δυναμικό όρο.

Η έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος εμφανίστηκε αρχικά στην ελληνική έννομη τάξη στο Σύνταγμα του 1975, όπως προαναφέρθηκε, παράλληλα με τη ρύθμιση του φυσικού περιβάλλοντος. Η επιλογή αυτή του συντακτικού νομοθέτη δεν είναι τυχαία: όπως η αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος έχει σκοπό να διασώσει και να διαιωνίσει τα πιο σπουδαία φυσικά οικοσυστήματα, δηλαδή εκείνα με τα πολυτιμότερα βιογενετικά αποθεματικά, έτσι και η αρχή της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος έχει σκοπό να διασώσει τα πιο σπουδαία ανθρωπογενή συστήματα, δηλαδή τα πολυτιμότερα μνημεία, αρχιτεκτονικά σύνολα και τόπους, που υπάρχουν στον Ελλαδικό χώρο⁴.

Το άρθρο 24 στην παράγραφο 1 και 6 ορίζει ειδικότερα την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος με μέτρα που λαμβάνει το κράτος και πως «τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος αποζημίωσης των ιδιοκτητών.» Με τις διατάξεις αυτές καθιέρωσε ο συντακτικός νομοθέτης, αναγνωρίζοντας τη σημασία της διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας, αυξημένη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, δηλαδή των μνημείων και λοιπών στοιχείων που προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα και συνθέτουν την ιστορική, καλλιτεχνική, τεχνολογική και εν γένει την πολιτιστική κληρονομιά. «Η προστασία της κληρονομιάς αυτής συνίσταται στη διατήρηση στο διηνεκές αναλλοίωτων των παραπάνω μνημείων και κάθε στοιχείου του πολιτιστικού περιβάλλοντος και συνεπάγεται τη δυνατότητα επιβολής και των αναγκαίων μέτρων και περιορισμών της ιδιοκτησίας για την αποκατάσταση στην αρχική τους μορφή, όταν έχουν φθαρεί από το χρόνο ή άλλες ανθρώπινες ενέργειες ή άλλα περιστατικά»⁵.

⁴ Μ. Δεκλερής, Ο Δωδεκάδελτος του περιβάλλοντος, εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλα,1996, σ.100 επ.

⁵ Αναθεώρησης δημοσίου και διοικητικού δικαίου 2005, σελ.125 επ., Αριθμ.3050/2004, Ε' Τμήματος,

Στις διατάξεις του Συντάγματος που αφορούν το πολιτιστικό περιβάλλον διατυπώνονται επιταγές στον κοινό νομοθέτη, ο οποίος κάθε φορά προσδιορίζει το είδος και την έκταση της προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Τέτοιου είδους νομοθετικοί ορισμοί είναι όχι μόνο όσοι θεσπίζονται μετά την ισχύ του Συντάγματος, αλλά και όσοι προϋφίσταντο, εφόσον συνάδουν με αυτό.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει από νομοτεχνικής απόψεως η συγκεκριμένη ρύθμιση καθώς βρίσκεται στο τέλος των άρθρων που αφορούν τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Επιπροσθέτως, αξιοπρόσεχτο είναι το γεγονός πως δεν υπάρχει σύνδεση της διάταξης με τις διατάξεις σχετικά με την παιδεία, την έρευνα, την τέχνη, την επιστήμη κτλ. αλλά διατυπώθηκε ένα αυτόνομο άρθρο. Όμως η διασφάλιση, η αποκατάσταση και η βελτίωση των περιβαλλοντικών αγαθών είναι επιταγές άρρηκτα συνδεδεμένες με το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου αρθρ.2 παρ.1 Συντ., και της ανθρώπινης ζωής αρθρ.5 παρ.2, πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας, και αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του ανθρώπου (αρθρ.5 παρ.1 Συντ.) και για την πραγμάτωση άλλων κοινωνικών δικαιωμάτων όπως της υγείας που κατοχυρώνεται στο αρθρ.21 παρ.3 Συντ.⁶

Κεφάλαιο 1^ο

A. Περιβάλλον: Έννοια και είδη

Σύμφωνα με ορισμό του νόμου 1650/1986 « Περιβάλλον είναι το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων, που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες.»⁷

Περιβάλλον και φύση δεν είναι έννοιες ταυτόσημες διότι η πρώτη προσθέτει και επαναπροσδιορίζει συγχρόνως την έννοια της δεύτερης. Το περιβάλλον, προσδιοριζόμενο σε σχέση με τον άνθρωπο, ως αυτό το οποίο περιβάλλει τα ανθρώπινα όντα, περιλαμβάνει στοιχεία τα οποία ενδεχομένως δεν αφορούν τόσο τη φύση όσο τον αστικό χώρο. Αντίστροφα η φύση θέτει προβλήματα τα οποία ίσως δεν

ΣτΕ Ολομ.2801/1991,1712/2002,

⁶ ΣτΕ 3995/1995, Νόμος και Φύση 2/1994 σ.375 επ.

⁷ Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα Ειδικό Μέρος, ια'εκδ. Αθήνα 2005, .1650/1986 αρθρ.2 παρ.1

αφορούν το περιβάλλον , όπως για παράδειγμα είναι η διατήρηση των ειδών, αλλά ορίζεται ως το σύνολο που αποτελείται από όλα όσα βρίσκονται έξω από την ορθολογική και τεχνική δραστηριότητα του ανθρώπου⁸.

Το περιβάλλον διακρίνεται σε πραγματικό και ανθρώπινο. Το δεύτερο το απαρτίζουν οι άνθρωποι, τα υποκείμενα δικαίου. Εδώ ανήκει το κοινωνικό περιβάλλον, το οικογενειακό κτλ.. Αντικείμενο δικαίου είναι το πραγματικό περιβάλλον, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται τα «πράγματα», τα αγαθά.

Το πραγματικό περιβάλλον διακρίνεται σε φυσικό και τεχνητό. Το φυσικό περιβάλλον περιλαμβάνει τον φυσικό κόσμο οργανικό και ανόργανο και τον άνθρωπο βάσει της λογικής ότι ο άνθρωπος είναι οργανικό στοιχείο του ζωικού κόσμου. Το τεχνητό περιβάλλον απαρτίζεται από ανθρώπινα δημιουργήματα.

Το τεχνητό περιβάλλον διακρίνεται σε οικιστικό περιβάλλον και σε πολιτιστικό. Αναφορικά με το πολιτιστικό περιβάλλον ήδη στο ίδιο το κείμενο του Συντάγματος παρατηρείται ποικιλία ορολογίας: αρχαιολογικοί χώροι και θησαυροί (άρθρ.18 παρ.1 Συντ.), πολιτιστικό περιβάλλον, μνημεία, παραδοσιακές περιοχές και στοιχεία (άρθρ.24 παρ.6 Συντ.). Η έννοια πολιτιστικό περιβάλλον είναι ευρύτερη των ειδικών όρων που βρίσκονται στο συνταγματικό κείμενο.

Για τη συνταγματική έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις. Κατά την πρώτη άποψη, υποστηρίχθηκε ότι, ενώ ως προς το φυσικό περιβάλλον δεν υπάρχει δυσκολία προσδιορισμού του εκτεταμένου αντικειμένου προστασίας, δεν γίνεται το αντίστοιχο ως προς το πολιτιστικό περιβάλλον⁹. Υποστηρίχθηκε επίσης από τη θεωρία ότι το πολιτιστικό περιβάλλον αποτελείται από προϊόντα του ανθρώπινου μόχθου όπως οδικά δίκτυα, οικισμοί, μέσα συγκοινωνίας, τεχνικά έργα, έργα τέχνης κτλ.¹⁰.

Παρά την εννοιολογική διαφοροποίηση του φυσικού με το πολιτιστικό περιβάλλον, βρίσκονται σε δυναμική ενότητα μεταξύ τους, καθώς τόσο το φυσικό όσο το πολιτιστικό περιβάλλον αποτελούν το συνολικό σκηνικό της πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας.

Η πλούσια νομολογία του ΣτΕ έδωσε αφορμή για να εξετασθούν οι έννοιες φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Το Δικαστήριο τις αντιμετώπισε είτε συμπληρωματικά και ταυτόχρονα είτε ξεχωριστά σύμφωνα με το συγκεκριμένο προστατευόμενο αγαθό. Χαρακτηριστική περίπτωση ενιαίας αντιμετώπισης του περιβαλλοντικού χώρου είναι

⁸ Γλυκερία Π. Σιούτη , Η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος, 1985

⁹Ελ. Τροβά , Η έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος στο Σύνταγμα του 1975/86 ,εκδ. Σάκκουλα 1992, Α. Σακελλαρόπουλου , Σκέψεις για το πρόβλημα του περιβάλλοντος, Τιμ. Τομ. ΣτΕ, ΙΙ, σ.287-8

¹⁰Ελ. Τροβά , Η έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος στο Σύνταγμα του 1975/86 ,εκδ. Σάκκουλα 1992, Ν. Ρώτη, Η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος, σ.127,140

του ΣτΕ 272/77 καθώς σύμφωνα με αυτή ο χαρακτηρισμός του κτιρίου ως διατηρητέου δεν παρεμποδίζεται ούτε από τον καθορισμό του της περιοχής ως πρασίνου. Και η νομοθεσία όμως δεν κάνει τέτοια διάκριση και έτσι αντιμετωπίζονται ενιαία τα αρχαία ή διατηρητέα και ο περιβάλλοντας χώρος¹¹.

B. Η συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος και η νομική της έννοια

Η έννοια της προστασίας του περιβάλλοντος προϋποθέτει την έννοια της περιβαλλοντικής ανάγκης για ένα περιβάλλον υγιεινό με οικολογική ισορροπία. Η προστασία του περιβάλλοντος ισοδυναμεί με προστασία της υγείας, της φυσικής και διανοητικής υπόστασης του ανθρώπου. Ο συντακτικός νομοθέτης προβαίνει στην αντικειμενική κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος απ' όπου προκύπτουν τα αντίστοιχα ατομικά δικαιώματα. Η προστασία αυτή ανάγεται σε ευθεία υποχρέωση του κράτους το οποίο οφείλει να διαφυλάσσει το περιβάλλον. Τέτοια μέτρα για την διατήρηση, βελτίωση ή αποκατάσταση της δυσμενούς κατάστασης στην οποία έχει επέλθει το περιβάλλον είναι τα εξής:

- α) η διατήρηση των υπαρχουσών σχέσεων του οικοσυστήματος μεταξύ των στοιχείων του
- β) η αποφυγή όλων των δυσμενών δραστηριοτήτων του ανθρώπου που προκαλούν την υποβάθμιση του περιβάλλοντος
- γ) η προστασία των στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς και κυρίως των μνημείων, των ιστορικών χώρων καθώς και των διατηρητέων κτιρίων (π.χ. μέσω της ανάπλασης των προσόψεών τους)
- δ) αποτελεσματική αξιοποίηση των φυσικών πόρων με στόχο την εναρμονισμένη οικονομική δράση για την διατήρηση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος¹².

Για τη νομική έννοια του περιβάλλοντος κινούμαστε σε δύο άξονες: την ανθρωποκεντρική προσέγγιση και την οικολογική προσέγγιση.

Ανθρωποκεντρική προσέγγιση:

Αποσκοπεί στην προστασία της υγείας, του επιπέδου ζωής του ατόμου καθώς και των οικονομικών δραστηριοτήτων του.

Οικολογική προσέγγιση:

¹¹ J.M Pontier V.J.Bourbon, J.C Ricci, Droi de la culture , Daloz 1990

¹² Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος Συνταγματικά Δικαιώματα Ειδικό Μέρος ια'εκδ. Αθήνα 2005, v.1650/1986 αρθ.2 παρ.5, 8, v.360/1976 αρθρ.1 παρ.7

Τονίζει τη σημασία της διατήρησης της ισορροπίας του οικοσυστήματος και γενικά της προστασίας των στοιχείων που συνθέτουν το περιβάλλον.

Κεφάλαιο 2^ο

A. Το δικαίωμα στο περιβάλλον

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει το περιβάλλον τόσο ως αγαθό, δηλαδή αντικειμενικά αλλά και υποκειμενικά ως δικαίωμα. Υποστηρίζεται ότι το άρθρο 24 Συντ. κατοχυρώνει ένα δικαίωμα σε ένα περιβάλλον υγιεινό και οικολογικά ισορροπημένο ως προϋπόθεση της ζωής, της υγείας και της αξιοπρέπειας του ανθρώπου που εκφράζεται ως απαίτηση για μία ανώτερη ποιότητα ζωής αλλά και ως αυτοτελούς αξίας αγαθό¹³.

Το δικαίωμα στο περιβάλλον παρέχει εξουσία του ανθρώπου πάνω σε πράγματα είναι επομένως υπό την έννοια αυτή ένα «εμπράγματο» δικαίωμα. Δεν ταυτίζεται όμως με το δικαίωμα της ιδιοκτησίας αλλά διαφέρει ουσιαστικά από αυτό καθώς αν και δικαίωμα επί πράγματος δεν έχει ιδιοκτησιακό χαρακτήρα. Επίσης, το δικαίωμα αυτό αφορά κοινό και όχι ιδιωτικό αγαθό. Από τα παραπάνω συνάγεται το συμπέρασμα ότι το αντικείμενο του δικαιώματος στο περιβάλλον ορίζεται με ιδιαίτερο εύρος και καταλαμβάνει όλα εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν τον ζωτικό χώρο του ανθρώπου, με αποτέλεσμα να παρουσιάζει μια αναπόφευκτη αοριστία που θα μπορούσε να δυσκολέψει την πραγματοποίηση της προστασίας. Προκειμένου να περιοριστεί στο ελάχιστο αυτή η αοριστία απαιτείται κανονιστική εξειδίκευση των διατάξεων καθώς και ερμηνεία αυτών από το δικαστή.

Προκειμένου να οριοθετηθεί το αντικείμενο προστασίας του δικαιώματος και η δέσμευση των εξουσιών που παρέχει στον φορέα του, θα πρέπει να χαρακτηριστεί ως ατομικό, κοινωνικό ή πολιτικό¹⁴. Έπειτα θα γίνει διάκριση αναφορικά με το περιεχόμενο του δικαιώματος ως αμυντικό, προστατευτικό και διασφαλιστικό¹⁵.

Ως ατομικό δικαίωμα:

Αν το θεωρήσουμε αποκλειστικά ως ατομικό δικαίωμα που προφυλάσσει το άτομο από παρεμβάσεις τις πολιτικής εξουσίας, τότε περιορίζεται το περιεχόμενό του στην

¹³ Γλυκερία Σιούτη, Δίκαιο περιβάλλοντος, Γενικό Μέρος, 1993, σ.30

¹⁴ Ιωάννης Καρακώστας, Περιβάλλον και Δίκαιο, εκδ. Αντωνίου Σάκκουλα 2000

¹⁵ Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό μέρος, ια' εκδ. Αθήνα 2005

αγώγιμη αξίωση του φορέα έναντι του κράτους για παράλειψη των πράξεων που προσβάλλον το περιβάλλον και στη διαμόρφωση ενός προστατευτικού κανονιστικού πεδίου αν έχουν θεσπιστεί ειδικές διατάξεις, αν όχι ευθείας εφαρμογής του άρθρου 24 από τη διοίκηση.

Ως κοινωνικό δικαίωμα:

Αν το χαρακτηρίσουμε ως κοινωνικό δικαίωμα, ο φορέας του δικαιώματος δύναται να λάβει θετικά μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος από το Κράτος. Η αξίωση αυτή δεν είναι κατά την κρατούσα γνώμη αγώγιμη, εκτός αν αφορά τη μείωση ή εξάλειψη της ήδη παρασχεθείσας προστασίας (κοινωνικό κεκτημένο).

Ως πολιτικό δικαίωμα:

Τέλος, αν δεχθούμε ότι πρόκειται για πολιτικό δικαίωμα, ο πολίτης έχει αξίωση πληροφόρησης και συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων που αφορούν μεθόδους για την προστασία του περιβάλλοντος.

Προκειμένου να υπάρχει πλήρης νομική προστασία οδηγούμαστε στην παραδοχή ότι το δικαίωμα στο περιβάλλον έτσι όπως κατοχυρώνεται στο αρθρ.24 Συντ. μετά την αναθεώρηση είναι ατομικό και κοινωνικό και πολιτικό.

Το Αμυντικό περιεχόμενο

Το δικαίωμα στο περιβάλλον έχει αμυντικό περιεχόμενο καθώς κατευθύνεται έναντι πάντων (erga omnes). Ο συντακτικός νομοθέτης απαγορεύει οποιαδήποτε βλαπτική ενέργεια προς το περιβάλλον είτε αυτή προέρχεται από τους ιδιώτες είτε από την κρατική εξουσία. Ο φορέας του δικαιώματος στο περιβάλλον είναι κάθε φυσικό πρόσωπο, (δεν περιορίζεται στους ημεδαπούς, αλλά περιλαμβάνει και τους αλλοδαπούς και τους ανιθαγενείς) όπως και τα νομικά πρόσωπα και οι ενώσεις προσώπων.

Το Προστατευτικό περιεχόμενο

Το προστατευτικό περιεχόμενο του δικαιώματος στο περιβάλλον στρέφεται μόνο απέναντι στο κράτος το οποίο υποχρεούται σε παράλειψη ενεργειών που παραβιάζουν το δικαίωμα αλλά και οφείλει να προστατεύει από επιθετικές ενεργειών άλλων ατόμων. Το προστατευτικό δικαίωμα στο περιβάλλον στρέφεται λοιπόν προς το κράτος (όχι προς τους ιδιώτες) για την διατήρηση του περιβάλλοντος. Φορέας του δικαιώματος είναι κάθε φυσικό και νομικό πρόσωπο όπως επίσης και οι ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα. Ο κάθε φορέας έχει αξίωση που αντιστοιχεί σε δικαίωμα του καθενός και σε υποχρέωση του κράτους να λαμβάνει τα κατάλληλα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Η προστατευτική υποχρέωση του κράτους διακρίνεται σε υποχρέωση της νομοθετικής

εξουσίας για την έκδοση των νομοθετικών μέτρων που θα συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος, της δικαστικής εξουσίας για την έκδοση των δικαστικών αποφάσεων με το αντίστοιχο πνεύμα και αναλογικά της εκτελεστικής εξουσίας.

Το Διασφαλιστικό περιεχόμενο

Τέλος, το Σύνταγμα κατοχυρώνει το δικαίωμα στο περιβάλλον και ως διασφαλιστικό – «κοινωνικό» δικαίωμα του οποίου φορέας είναι κάθε φυσικό και νομικό πρόσωπο. Το κράτος λοιπόν πρέπει να παρέχει τα κατάλληλα μέσα προκειμένου να επιτευχθεί η διαμόρφωση και η διατήρηση ενός βιώσιμου περιβάλλοντος.

Το δικαίωμα στο περιβάλλον θεωρείται επίσης ως δικαίωμα προσωπικό, συλλογικό και δικαίωμα αλληλεγγύης. Προσωπικό διότι προστατεύει την ζωή και την υγεία, αγαθά προσωπικά, και αποτελεί κοινό αγαθό καθώς το περιβάλλον ανήκει σε όλους. Επιπλέον, χαρακτηρίζεται ως δικαίωμα αλληλεγγύης αφού προστατεύεται ένα αγαθό που μεριμνά για την μέλλουσα ανθρωπότητα. Είναι δικαίωμα μικτό, έχει διαδικαστικό και συμμετοχικό χαρακτήρα καθώς τα άτομα παίρνουν μέρος στη λήψη αποφάσεων αφού πρώτα ενημερωθούν για τις περιβαλλοντικές συνθήκες.

B. Το δικαίωμα στο πολιτιστικό περιβάλλον, το νέο καθεστώς του δικαιώματος στο Σύνταγμα

Το Σύνταγμα βρίσκεται στην κορυφή της πυραμίδας των νομικών κανόνων, περιέχει ρυθμίσεις για την οργάνωση της πολιτείας και τα δικαιώματα των πολιτών, πρέπει όμως ταυτόχρονα να παραμένει ευέλικτο και κατευθυντήριο ώστε να διατηρεί την διαχρονικότητά του. Λόγω αυτού του κατευθυντήριου χαρακτήρα δεν μπορεί να υποκαταστήσει τα υπόλοιπα επίπεδα νομοθεσίας. Για αυτό εξάλλου σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Γερμανία, η Ελβετία και η Αυστρία, που δεν υπήρχε αντίστοιχη συνταγματική ρύθμιση, αυτό δεν αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα¹⁶. Η παρατήρηση αυτή θέλει να υποδηλώσει πως με την αναθεώρηση του Συντάγματος, η μεταβολή της συγκεκριμένης ρύθμισης για το περιβάλλον, παρόλο που ήταν

¹⁶ Ροδούλα Ζήση, Το αναθεωρημένο άρθρο 24 Συντάγματος : Βάση για ένα σύγχρονο «οικολογικό συνταγματικό κράτος δικαίου», Νόμος και Φύση, Βιβλιοθήκη του Περιβαλλοντικού Δικαίου, Το άρθρο 24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρησή του, Πρακτικά Ημερίδας, Επιμέλεια Γ. Παπαδημητρίου, Αθήνα Κομοτηνή 2002, εκδ. Σάκκουλας

επιβεβλημένη λόγω της υιοθέτησης της διεθνούς κοινότητας της Διακήρυξης του Ρίου και την ανάγκη προσαρμογής στα νέα αυτά δεδομένα, δεν αποτελεί μοναδικό παράγοντα για τη συμβολή στην προστασία του περιβάλλοντος αλλά σε αυτή συνέδραμαν και πλήθος νομοθετικών πρωτοβουλιών όπως ο νόμος 3028/2002 που θα σχολιαστεί αναλυτικά παρακάτω (Κεφάλαιο 3^ο).

Το αρθρ.24 παρ.1 και 6 κατοχυρώνει ένα ιδιόμορφο δικαίωμα. Για πολλά χρόνια θεωρείτο ένα συνηθισμένο κοινωνικό δικαίωμα και μάλιστα με παιδαγωγικό-διακηρυκτικό χαρακτήρα¹⁷. Η νομολογία διαφοροποιήθηκε στο θέμα αυτό. Έγινε δεκτό ότι καθιερώνεται ένα ατομικό δικαίωμα και ένα κοινωνικό δικαίωμα επί του περιβάλλοντος που ξεπερνά τον αμυντικό χαρακτήρα και αποκτά θετικό περιεχόμενο. Επίσης, το άρθρο 24 κατοχυρώνει εκτός από δικαίωμα και μία συνταγματική αξία. Αξιόλογη στο σημείο αυτό είναι η ΣτΕ 2801/91 που αναφέρεται στην κήρυξη διατηρητέου του φαρμακείου «Πασχαλινού» στην Κέρκυρα (Θεοτόκη 44 και Μαντζάρου). Σύμφωνα με την απόφαση αυτή ο συντακτικός νομοθέτης καθιέρωσε αυξημένη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος που έχει ως περιεχόμενο τη διατήρηση των στοιχείων που συναποτελούν την ιστορική, καλλιτεχνική, τεχνολογική και γενικά την πολιτιστική κληρονομιά. Με βάση τη λογική αυτή μπορούν θεωρηθούν πολιτιστική κληρονομιά ακόμη και δραστηριότητες που αφορούν τον τεχνολογικό τομέα καθώς και τέτοιες δραστηριότητες μπορούν να χαρακτηριστούν ως μία αισθητική επιλογή συνταγματικά κατοχυρωμένη¹⁸.

Γ. Αναγνώριση της αρχής της αειφορίας – Αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης

Με την αναθεώρηση του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 2 Συντ. γίνεται για πρώτη φορά ρητή αναφορά στην αρχή της αειφορίας. Αυτή η αρχή θα πρέπει να θεωρηθεί συνώνυμη με την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία είχε αναγνωριστεί νομολογιακά ως συνταγματικώς κατοχυρωμένη από της αρχές του 1990. Συγκεκριμένα η νομολογία αυτή διαμορφώθηκε από αποφάσεις του Πέμπτου Τμήματος της Ολομέλειας του ΣτΕ¹⁹. Με την αναθεώρηση όμως της διάταξης, η

¹⁷ Δ. Τσάτσος, Γενική Εισήγηση Μειοψηφίας επί του Κυβερνητικού Σχεδίου Συντάγματος, ΤοΣ 1975, σ.209 επ

¹⁸ Ελένη Τροβά , Η έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος στο Σύνταγμα του 1975/86, εκδ. Σάκκουλας 1992

¹⁹ Κ. Μενουδιάκος, Η Αναθεώρηση του Συντάγματος και η Βιώσιμη ανάπτυξη, Νόμος και Φύση, Βιβλιοθήκη του Περιβαλλοντικού Δικαίου, ΣτΕ Ολομ. 2755/1994, 2537/1996, 3478/2000, Το άρθρο

οποία δε στερείται σπουδαιότητας, γεννιέται το ερώτημα κατά πόσο η αρχή αυτή είναι δεσμευτική για τη νομοθετική, την εκτελεστική και την δικαστική εξουσία. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό θα είναι μάλλον θετική, καθώς εφόσον η συνώνυμη προς την αρχή της αειφορίας αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης είχε ήδη αναγνωριστεί από τη νομολογία ως νομική αρχή, καθ' ερμηνεία της προγενέστερης συνταγματικής διάταξης στην οποία δεν υπήρχε αναφορά σε αυτήν, δεν μπορούμε να συμπεράνουμε πως με την αναθεώρηση του άρθρου υπήρξε αποδυνάμωση της αρχής από τον συντακτικό νομοθέτη.

Οι συνέπειες από την αναγνώριση της αρχής της αειφορίας είναι σημαντικές. Καταρχήν διεισδύει σε πλήθος συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων όπως τα άρθρα 5 παρ.1, 17, 22 παρ.1, 106 παρ.1 κ.α. Επομένως οι διατάξεις αυτές θα πρέπει να ερμηνεύονται με τρόπο εναρμονισμένο με την αρχή της αειφορίας. Επιπροσθέτως, η έννοια της αρχής της αειφορίας ως έννοιας νομικής και συνταγματικής οδηγεί σε περιορισμούς για τις δραστηριότητες των ατόμων, καθώς σύμφωνα με αυτή δεν είναι ανεκτή η υποβάθμιση του περιβάλλοντος σε τέτοιο βαθμό ώστε οι μελλοντικές γενιές να δυσκολευτούν στην ανεύρεση των απαραίτητων φυσικών πόρων για την επιβίωση και ανάπτυξή τους. Αυτό σημαίνει πως η οικονομική ανάπτυξη που προέρχεται από πλήθος δραστηριοτήτων είναι επιτρεπτή μόνο στο βαθμό που δεν δυσχεραίνει την εξέλιξη των μελλοντικών γενεών και μάλιστα δεν είναι ανεκτή όχι μόνο από ηθικής πλευράς αλλά και από νομικής.

Η τήρηση τώρα της αρχής της αειφορίας υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο από τα διοικητικά δικαστήρια προκειμένου να εξεταστεί η νομιμότητα των διοικητικών πράξεων. Όμως ο προσδιορισμός των ορίων πέρα από τα οποία παραβιάζεται η αρχή της αειφορίας είναι δυσμενής. Ο δικαστικός έλεγχος αποτελεί παράγοντα που προσδιορίζει σημαντικά την έκταση που θα προσλάβει η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης και την αποτελεσματική εφαρμογή της. Έτσι η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης εμφανίζεται ελαστική και μεταβαλλόμενη. Τα όρια που θα προσλάβει η αρχή αυτή υπόκεινται στη δικανική κρίση, επομένως εξαρτάται από τη διανοητική του διεργασία ο προσδιορισμός του πλαισίου της.

Πρέπει πάντως να παρατηρήσουμε ότι ο έλεγχος της τήρησης της αρχής αυτής μπορεί να είναι έλεγχος μόνο νομιμότητας και όχι ουσίας και προκειμένου να εξεταστεί η αιτιολογία της διοικητικής πράξης θα πρέπει να προσφύγουμε στη νομολογία με δημιουργικό πνεύμα ώστε να είναι αποτελεσματική η έρευνα της νομιμότητας και να περιορίζεται ταυτόχρονα το πλαίσιο της εξουσίας του δικαστή που προβλέπει το Σύνταγμα.

24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρησή του, Πρακτικά Ημερίδας, Επιμέλεια Γ. Παπαδημητρίου, Αθήνα Κομοτηνή 2002, εκδ. Σάκκουλας

Δ. Προστασία του περιβάλλοντος και το δικαίωμα στην ιδιοκτησία

Το Σύνταγμα του 1975 εισάγει ρητώς για πρώτη φορά ένα κοινωνικό περιορισμό της ιδιοκτησίας καθώς ορίζει στο αρθρ.17 Συντ. ότι το δικαίωμα στην ιδιοκτησία δεν μπορεί να ασκείται εις βάρος του γενικού συμφέροντος. Με τον τρόπο αυτό η διάταξη θέτει το ατομικό δικαίωμα της ιδιοκτησίας υπό την επιφύλαξη νόμου που θα θέτει περιορισμούς όταν δικαιολογούνται από το γενικό συμφέρον. Οι περιορισμοί αυτοί στην έκταση και στο περιεχόμενο του δικαιώματος σημαίνουν τη σχετικοποίηση της αποκλειστικής χρήσης ή απόλυτης κάρπωσης του δικαιώματος²⁰. Παράλληλα το αρθρ.24 Συντ. ανάγει σε συνταγματικά προστατευμένα πτυχή του δημοσίου συμφέροντος την αρχή προστασίας του περιβάλλοντος.

Η Νομολογία του ΣτΕ δέχεται ότι το αρθρ. 24 επιτρέπει περιορισμούς που καταρχήν μπορούν να έχουν ευρύτερο περιεχόμενο από εκείνους του αρθρ.17 έχοντας ως αιτιολογία το ότι οι διατάξεις αυτές τελούν σε σχέση ειδικής προς γενική²¹.

Η θέση αυτή δεν συνεπάγεται κατάργηση της συνταγματικής προστασίας της ιδιοκτησίας, αλλά η στέρηση της ιδιοκτησίας, έστω και αν δεν κατονομάζεται ρητώς ως αναγκαστική απαλλοτρίωση, είναι επιτρεπτή μόνο έναντι αποζημίωσης.

Η ανάπτυξη της προβληματικής αυτής ακολουθείται από το ΣτΕ κατά την επίλυση συγκρούσεων μεταξύ του δικαιώματος της ιδιοκτησίας και της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Έτσι λοιπόν γίνεται δεκτό ότι μπορούν να υπάρξουν ευρύτεροι περιορισμοί από τους γενικούς περιορισμούς που επιτρέπονται με το άρθρο 17, αν όμως αυτοί θίγουν τον πυρήνα του δικαιώματος τότε γεννάται υποχρέωση της Διοίκησης να αποζημιώσει τον ιδιοκτήτη που θίγεται²².

²⁰ Κώστας Χ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Δεύτερη Έκδοση αναθεωρημένη και συμπληρωμένη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2002, σ. 339 επ. Οι περιορισμοί της ιδιοκτησίας

²¹ ΣτΕ 695/1986 αναφερόμενη στην εναρμόνιση των διατάξεων 17 και 24 Συντ. έκρινε ότι: «Επειδή, κατά πάσαν νομολογίαν του δικαστηρίου τούτου, η συνταγματική προστασία της ιδιοκτησίας δεν αποκλείει την δια νόμου επιβολήν περιορισμών εις το περιεχόμενο και την έκτασιν του δικαιώματος της κυριότητας, εφόσον οι περιορισμοί αυτοί θεσπίζονται χάριν της προστασίας δημοσίου συμφέροντος επί τη βάσει αντικειμενικών κριτηρίων και δεν καθιστούν αδρανή την ιδιοκτησία κατά τον προορισμό της»

²² Ολ. ΣτΕ 3146/1986, ΣτΕ 1517/1993, ΣτΕ 2182/1994 Νόμος και Φύση 2/1995, σ.523 επ.

Για την αποζημίωση και τον καθορισμό του μεγέθους της :

Τριμ. Δοικ. Πρωτ. Ηρακλείου 414/1994, Νόμος και Φύση 2/1995, σ. 532 επ. όπου δέχεται ότι η

Τέλος, οι περιορισμοί της ιδιοκτησίας τελούν υπό το πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας 3565/1996 που ερμηνεύει το άρθρο 50 ν. 5351/1932 που θεσπίζει υποχρέωση λήψης άδειας πριν από την εκτέλεση έργου κοντά σε αρχαία μνημεία, έκρινε ότι το Υπουργείο Πολιτισμού οφείλει να εξετάζει αιτιολογημένα αν η εκτέλεση του έργου συμβαδίζει με την προστασία των αρχαιοτήτων και έπειτα να προβαίνει σε απαλλοτρίωση του χώρου εφόσον είναι αναγκαία. Σε κάθε περίπτωση η προσφυγή στην απαλλοτρίωση θεωρείται το επαχθέστερο μέτρο και θα πρέπει να εφαρμόζεται μόνον αν δεν υπάρχει επεικέστερο μέτρο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.

Κεφάλαιο 3^ο

Α. Η ανάγκη προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος μέσω της θέσπισης ενός συστηματικού, ολοκληρωμένου και ενιαίου νομοθετήματος

Από το 1932 και εξής μέχρι να τεθεί σε ισχύ ο ΑρχΝ δηλαδή ο ν.3028/2002, πλήθος νομοθετημάτων που συνέδραμαν στην θεμελίωση της προστασίας του περιβάλλοντος. Ανάμεσά τους είναι ο Κ.Ν. 5351/1932 «περί αρχαιοτήτων» και ο Ν.1469/1950 «περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830», ενώ αναμφισβήτητη ήταν και η συμβολή της πολεοδομικής νομοθεσίας και των κανόνων δικαίου που αναφέρονται στα όργανα προστασίας των αρχαιοτήτων ή εισάγουν οικονομικά κίνητρα ιδιαίτερα για τους ιδιοκτήτες νεότερων ακινήτων μνημείων.²³

Πρέπει ιδιαίτερος να τονιστεί η συμβολή του Συντάγματος στη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς (αρθρ.24 παρ. 1 και 6 Συντ. 1975/1986/2001). Από τη μία πλευρά, ανάγεται η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος σε «υποχρέωση του

αποζημίωση δεν καταλαμβάνει το εις το διηνεκές διαφυγόν κέρδος του ιδιοκτήτη

ΕφΑθ 510/1994, Νόμος και Φύση 2/1996 σ.543 επ. όπου δέχεται ότι απαραίτητη προϋπόθεση για καταβολή αποζημίωσης είναι η απόρριψη προηγουμένως από τη Διοίκηση της αιτήσεως εκτελέσεως του έργου.

²³ Γιάννα Καρύμπαλη-Τσίπτσιου, Τα μνημεία και η κατοχή τους (Κατά το Ν.3028/2002 «για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς»), εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σ.11 επ.

κράτους» το οποίο οφείλει να θεσπίζει «τα κατάλληλα μέτρα προληπτικά ή κατασταλτικά στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας» και από την άλλη πλευρά σε «δικαίωμα του καθενός». Επιπροσθέτως, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι κυρωμένες από την ελληνική πολιτεία συμβάσεις (αρθρ.28 παρ.1 Συντ.).

Μέχρι την θέσπιση του ΑρχΝ η διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς επιτυγχάνονταν με την προϊσχύσασα νομοθεσία, όμως αυτή επικρίθηκε για αντινομίες, ασάφειες και κενά, για συνάρτηση της προστασίας των μνημείων μόνο με περιορισμούς και απαγορεύσεις και για χρονική και θεματική ετερογένεια. Επίσης, επικρίθηκε για την αδυναμία προσαρμογής στα νέα κοινωνικά δεδομένα και στις σύγχρονες αντιλήψεις λόγω της παλαιότητάς της, που την καθιστούσε ανεπαρκή ώστε να ανταποκριθεί στις νέες δυνατότητες που δημιουργήσε η πρόοδος της τεχνολογίας και η εξέλιξη της επιστημονικής έρευνας. Ακόμη, στο χώρο της νομολογίας η έλλειψη κωδικοποίησης και συστηματικότητας οδήγούσε στην έκδοση αντιφατικών αποφάσεων με αποτέλεσμα να επικρατεί ανασφάλεια δικαίου.

Τα παραπάνω αποκάλυψαν την ανάγκη δημιουργίας μιας ενιαίας, συστηματικής και ανανεωμένης νομοθεσίας που να δύναται να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της εποχής και να προστατεύσει επαρκώς το ελληνικό πολιτιστικό περιβάλλον. Αυτή η ανάγκη οδήγησε στην δημιουργία ενός νόμου, του Ν.3028/2002. Ο νόμος αυτός κινούμενος στα όρια του Συντάγματος και των κυρωμένων από την Ελλάδα σχετικών διεθνών συμβάσεων θα προσπαθούσε να συστηματοποιήσει και να συμπληρώσει την υπάρχουσα αρχαιολογική νομοθεσία λαμβάνοντας υπόψη ταυτόχρονα και τη διαμορφωμένη νομολογία.

Β . Η συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος και ο νόμος 3028/2002

Θεμελιώδεις αρχές του νόμου

Οι θεμελιώδεις αρχές που χαρακτηρίζουν τον ΑρχΝ είναι οι εξής:

A) Η αρχή της συστηματοποίησης και διερεύνησης της πολιτιστικής κληρονομιάς. «Προστασία της πολιτιστική κληρονομιάς από τους αρχαιότετους χρόνους μέχρι σήμερα.»

B) Η αρχή της ισότιμης αντιμετώπισης- όχι όμως και της ομοιόμορφης προστασίας- των μνημείων αρχαίων και νεοτέρων, κινητών και ακινήτων.

Γ) Η αρχή της κοινωνικής διάστασης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Στο άρθρο 1 συγκεκριμένα στην παρ.1 εδ.β' του νόμου αναφέρει ότι η διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς στοχεύει αφενός «στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης

χάριν της παρούσας και των μελλοντικών γενεών και την αναβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος.»

Δ) Η αρχή του εμπλουτισμού της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η διαφύλαξη του πολιτιστικού περιβάλλοντος όπως διαφαίνεται στα άρθρα 3-5 ΑρχΝ επιτυγχάνεται με όχι μόνο με την επιβολή περιορισμών και την μέριμνα διατήρησης αλλά και με την ευαισθητοποίηση και διευκόλυνση πρόσβασης του κοινού σε αποκαλυφθέντα και συντηρητέα μνημεία.

Ε) Η αρχή της συμπληρωματικότητας των καθηκόντων της πολιτείας και των πολιτών αναφορικά με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

ΣΤ) Η αρχή ότι οι εξουσίες τόσο του κυρίου όσο και του κατόχου μνημείου προσδιορίζονται με στόχο την προστασία του μνημείου. Ενόψει αυτού του στόχου η κυριότητα και η κατοχή συνδέονται με περιορισμούς. Με κριτήριο τον χαρακτήρα ενός μνημείου ως κινητού ή ακινήτου και τη χρονολόγησή του, ο ΑρχΝ αναγνωρίζει την κυριότητα και τη νομή επί των μνημείων τόσο στο Δημόσιο όσο και σε άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα.

Ζ) Η αρχή της πραγματοποίησης της διακίνησης των πολιτιστικών αγαθών έτσι ώστε να διασφαλίζεται η οικονομική ελευθερία των πολιτών και η προστασία των μνημείων.

Η) Η αρχή της διευκόλυνσης της ισότιμης πρόσβασης των πολιτών στα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι σχετικές μάλιστα διατάξεις διασφαλίζουν την πρόσβαση όχι μόνο σε μουσεία και αρχαιολογικούς ή ιστορικούς χώρους αλλά και σε χώρους που φυλάσσονται ιδιωτικές συλλογές, υπό όρους βέβαια.

Θ) Η αρχή της οργάνωσης και προαγωγής της επιστημονικής έρευνας γύρω από τα πολιτιστικά αγαθά, με στόχο την γνώση και προστασία των συγκεκριμένων αγαθών.

Ι) Η αρχή της διεύρυνσης των ανταλλαγών με ξένες χώρες έτσι ώστε να πραγματοποιείται η καλλιέργεια του παγκόσμιου κοινού μέσα από την επαφή του με ξένους πολιτισμούς.

Γ. Τα μνημεία και οι διακρίσεις τους

Ο ΑρχΝ στο άρθρο 2β διατυπώνει ένα ορισμό των μνημείων. «Ως μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν υλικές μαρτυρίες και ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας και των οποίων επιβάλλεται η ειδικότερη προστασία βάσει των εξής διακρίσεων:». Αρχίζει έπειτα η κατηγοριοποίηση των μνημείων. Στο πλαίσιο μάλιστα που στη ρυθμιστική εμβέλεια του ΑρχΝ περιλαμβάνονται υλικά αλλά και άυλα πολιτιστικά αγαθά (αρθρ.1 παρ.2 εδ.α' ΑρχΝ) διευκρινίζεται ότι τα

μνημεία αποτελούν υλικές μαρτυρίες/ υλικά πολιτιστικά αγαθά.

Το γεγονός ότι ανάμεσα στις διακρίσεις υπάρχει και αυτή κινητού- ακινήτου σημαίνει ότι συγκαταλέγονται στα πράγματα τα οποία είναι ενσώματα, αυθύπαρκτα, απρόσωπα και δεκτικά εξουσίασης αντικείμενα. Τα μνημεία λοιπόν μπορεί να είναι κινητά ή ακίνητα, μη αντικαταστατά, μη αναλωτά, αδιαίρετα, απλά ή σύνθετα, κύρια ή παρεπόμενα και ορισμένα μάλιστα κατατάσσονται από τον ΑρχΝ στην κατηγορία των εκτός συναλλαγής πραγμάτων.

Δ. Οι επιμέρους διακρίσεις των μνημείων

1. Αρχαία και νεότερα μνημεία

Άρθρο 2 β) α) ΑρχΝ: « Ως αρχαία νοούνται όλα τα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στους προϊστορικούς αρχαίους, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους και χρονολογούνται έως το 1830, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 20. Στα αρχαία μνημεία συμπεριλαμβάνονται σπήλαια και παλαιοντολογικά κατάλοιπα για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη.»

Άρθρο 2 β) ββ) ΑρχΝ : «Ως νεότερα μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που είναι μεταγενέστερα του 1830 και των οποίων η προστασία επιβάλλεται λόγω της ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους, κατά τις διακρίσεις των άρθρων 6 και 20»

2. Ακίνητα και κινητά μνημεία

Ο ΑρχΝ οικοδομεί την έννοια των κινητών και ακινήτων μνημείων έχοντας ως πρότυπο την ΑΚ 948, χωρίς να την ακολουθεί πιστά λόγω της ιδιαιτερότητας των μνημείων έναντι των άλλων πραγμάτων. Ο νόμος αξιολογεί ως ακίνητα μνημεία εκείνα που «υπήρξαν συνδεδεμένα με το έδαφος και παραμένουν σε αυτό ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών , καθώς και τα μνημεία που βρίσκονται στο βυθό της θάλασσας ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών και δεν είναι δυνατόν να μετακινηθούν χωρίς βλάβη της αξίας τους ως μαρτυρίων. Στα ακίνητα μνημεία συμπεριλαμβάνονται οι εγκαταστάσεις, οι κατασκευές και τα διακοσμητικά και λοιπά στοιχεία που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους, καθώς και το άμεσο περιβάλλον τους».

Τέλος, ο ΑρχΝ (αρθρ. 2 β) δδ)) χαρακτηρίζει ως κινητά μνημεία αυτά που «δεν θεωρούνται ακίνητα», υιοθετώντας την αρνητική διατύπωση της ΑΚ 948²⁴.

²⁴ Γιάννα Καρύμπαλη-Τσίππου, Τα μνημεία και η κατοχή τους (Κατά το Ν.3028/2002 «για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς»), εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-

3. Μνημεία αμέσως εκ του νόμου και κατόπιν χαρακτηρισμού

Από τα πολιτιστικά αγαθά ορισμένα προκειμένου να προστατευτούν πρέπει πρώτα να χαρακτηριστούν από το νόμο ως μνημεία και επομένως ως άξια προστασίας και άλλα εμπίπτουν στο ίδιο πεδίο προστασίας του ΑρχΝ χωρίς να απαιτείται ο προηγούμενος χαρακτηρισμός τους ως μνημείων με διοικητική πράξη.

Μνημεία εκ του νόμου αποτελούν σύμφωνα με το αρθρ. 6 παρ.1 α και παρ. 4, τα αρχαία κινητά και ακίνητα μνημεία που χρονολογούνται έως το 1453 ή και μετά το 1453 εφόσον αποτελούν ευρήματα ανασκαφών ή άλλης αρχαιολογικής έρευνας ή αποσπάστηκαν από ακίνητα μνημεία ή πρόκειται για θρησκευτικές εικόνες και λειτουργικά αντικείμενα της ίδιας περιόδου (αρθρ. 20 παρ. 1 α, β και παρ. 2 εδ. α' ΑρχΝ).

Τα ακόλουθα πολιτιστικά αγαθά εμπίπτουν στο πεδίο προστασίας του ΑρχΝ μόνο μετά το χαρακτηρισμό τους ως μνημεία:

Πρώτο, τα νεότερα ακίνητα που είναι προγενέστερα των εκάστοτε τελευταίων εκατό χρόνων. Τα συγκεκριμένα ακίνητα είναι δυνατό να χαρακτηρίζονται ως μνημεία όταν παρουσιάζουν πολεοδομική, αρχιτεκτονική, κοινωνική, εθνολογική, λαογραφική, τεχνική, βιομηχανική ή γενικά ιστορική, καλλιτεχνική ή επιστημονική σημασία που απαιτείται να είναι «ιδιαιτέρη» όταν τα ακίνητα ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία (αρθρ. 6 παρ. 1 β, γ και παρ. 4 ΑρχΝ).

Δεύτερο, τα αρχαία κινητά της περιόδου 1453 έως το 1830 που ούτε αποτελούν ευρήματα ανασκαφών ή άλλης αρχαιολογικής έρευνας ούτε αποσπάστηκαν από άλλα ακίνητα μνημεία ούτε συνιστούν θρησκευτικές εικόνες και λειτουργικά αντικείμενα καθώς και τα νεώτερα κινητά που είναι προγενέστερα των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών. Τα κινητά αυτά επιτρέπεται να χαρακτηρίζονται ως μνημεία εφόσον εμφανίζουν κοινωνική, τεχνική, λαογραφική, εθνολογική, καλλιτεχνική, αρχιτεκτονική, βιομηχανική ή εν γένει ιστορική ή επιστημονική σημασία, η οποία όμως θα πρέπει να είναι «ιδιαιτέρη» εφόσον πρόκειται για κινητά που ανάγονται στη περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό χρόνων (αρθρ. 20 παρ.1 γ, δ, ε και παρ. 2 εδ.β ΑρχΝ).

4. Μνημεία που ανήκουν κατά κυριότητα και νομή στο Δημόσιο ή σε άλλα πρόσωπα

Ο ΑρχΝ αναγνωρίζει δικαίωμα κυριότητας και νομής επί των μνημείων ακόμη και σε φυσικά πρόσωπα πέρα από την αποκλειστική κυριότητα του κράτους επί όλων των αρχαίων.

Σύμφωνα με τον ΑρχΝ τα αρχαία ακίνητα και κινητά μνημεία που χρονολογούνται έως και το 1453, αλλά και τα μεταγενέστερα του 1453 που ανακαλύφθηκαν ή ανακαλύπτονται κατά την εκτέλεση των ανασκαφών ή άλλης αρχαιολογικής έρευνας ανήκουν κατά κυριότητα και νομή στο Δημόσιο (άρθρ. 7 παρ. 1,2 και 21 παρ.1,3 ΑρχΝ). Αντίθετα σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 7 του ΑρχΝ « Το δικαίωμα κυριότητας σε άλλα ακίνητα μνημεία μεταγενέστερα του 1453 ασκείται υπό τους όρους και της προϋποθέσεις του παρόντος νόμου» και του άρθρου 21 παρ.4 «Το δικαίωμα κυριότητας σε άλλα κινητά μνημεία μεταγενέστερα του 1453 ασκείται υπό τους όρους και της προϋποθέσεις του παρόντος νόμου», είναι δυνατό τα μνημεία αυτά να ανήκουν κατά κυριότητα και νομή σε φυσικά ή άλλα νομικά πρόσωπα εκτός του Δημοσίου. Εξαιρέσεις από τον κανόνα είναι οι εξής : αρθρ. 21 παρ.2 σε συνδυασμό με αρθρ. 33 παρ.3 ΑρχΝ και 73 παρ.1 ΑρχΝ).²⁵

5. Μνημεία εκτός και εντός συναλλαγής

❖ Μνημεία εκτός συναλλαγής

Μνημεία εκτός συναλλαγής είναι αυτά που για λόγους δημοσίου συμφέροντος δηλαδή για λόγους που σχετίζονται με το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου είτε δεν μπορούν, είτε μπορούν υπό ορισμένους προϋποθέσεις να αποτελούν αντικείμενο εμπραγμάτων σχέσεων (αρθρ.7 παρ.1,2, αρθρ.21 παρ.1,3 ΑρχΝ και ΑΚ 966). Έτσι , λαμβάνοντας υπόψη ότι, κατά την ΑΚ 966, πράγματα εκτός συναλλαγής είναι τα κοινά σε όλους , τα κοινόχρηστα και τα προορισμένα για την εξυπηρέτηση δημόσιων, δημοτικών, κοινοτικών ή θρησκευτικών σκοπών και αποκλείοντας τα κοινά σε όλους από πιθανή κατηγορία ένταξης των εκτός συναλλαγής μνημείων και μελετώντας τον

²⁵ Γιάννα Καρύμπαλη-Τσίπτσιου, Τα μνημεία και η κατοχή τους (Κατά το Ν.3028/2002 «για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς»), εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σ.35-37 επ.

ΑρχΝ προς αυτή την κατεύθυνση διαπιστώνουμε ότι τα μνημεία εμφανίζουν κοινά γνωρίσματα και με τα κοινόχρηστα και με τα προορισμένα για την εξυπηρέτηση δημοσιολογικών σκοπών πράγματα. Πράγματι με τα κοινόχρηστα πράγματα τα μνημεία εμφανίζουν ως κοινό χαρακτηριστικό το ότι υπηρετούν το δημόσιο συμφέρον μέσα από την « διευκόλυνση της πρόσβασης και της επικοινωνίας του κοινού με την πολιτιστική κληρονομιά της χώρας» αρθρ.3 παρ.1 ε ΑρχΝ . Με τα προορισμένα για την εξυπηρέτηση δημοσιολογικών σκοπών πράγματα , τα μνημεία έχουν ως κοινό στοιχείο το γεγονός ότι αποσκοπούν στην διατήρηση της ιστορικής μνήμης και των συλλογικών ταυτοτήτων, ενός ειδικού δημόσιου σκοπού²⁶.

Ο ΑρχΝ αξιολογεί τα εκτός συναλλαγής μνημεία ως ανεπίδεκτα χρησικτησίας (αρθρ.7 παρ.1,2 και αρθρ.21 παρ.1,3) υιοθετώντας προφανώς τη ρύθμιση της ΑΚ 1054 κατά την οποία «ανεπίδεκτα χρησικτησίας τακτικής ή έκτακτης είναι τα εκτός συναλλαγής πράγματα». Επίσης τα εκτός συναλλαγής μνημεία είναι αναπαλλοτρίωτα και επομένως ανεπίδεκτα μεταβίβασης σε τρίτο πρόσωπο ή επιβάρυνσης με δουλεία, υποθήκη ή ενέχυρο. Ως αναπαλλοτρίωτα ίδια τα μνημεία είναι ακατάσχετα όπως προβλέπεται στο άρθρο 7 παρ.4 και 22 παρ.1 ΑρχΝ που όμως ρητά χαρακτηρίζει ως ακατάσχετα μόνο τα αρχαία ακίνητα και κινητά μνημεία που χρονολογούνται ως 1453.

Τέλος τα εκτός συναλλαγής μνημεία αφού είναι ακατάσχετα θα πρέπει να εξαιρούνται από την πτωχευτική περιουσία όπως αναφέρεται στον ΑρχΝ και συγκεκριμένα στο άρθρο 22 παρ.1 , ο οποίος όμως εξαιρεί μόνο τα αρχαία κινητά μνημεία που χρονολογούνται έως το 1453 από την πτωχευτική περιουσία.

❖ **Μνημεία εντός συναλλαγής**

Τα εντός συναλλαγής μνημεία είναι αυτά που ανήκουν σε φυσικά ή άλλα πλην του Δημοσίου νομικά πρόσωπα, όπως φαίνεται από το γεγονός ότι ο ΑρχΝ αξιολογεί ως εκτός συναλλαγής μόνο τα μνημεία που ανήκουν στο Δημόσιο και όχι αυτά. Η τοποθέτηση αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι ο νόμος επιτρέπει την μεταβίβαση εν ζωή ή αιτία θανάτου, της κυριότητας κινητών μνημείων που δεν ανήκουν στο Δημόσιο, εξαρτώντας όμως το κύρος της σχετικής μεταβίβασης από την τήρηση

²⁶ Γιάννα Καρύμπαλη-Τσίπτσιου, Τα μνημεία και η κατοχή τους (Κατά το Ν.3028/2002 «για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς»), εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σ. 38-46 επ.

ειδικών προϋποθέσεων (άρθρ.28 παρ.3-8 ΑρχΝ). Βέβαια ο νόμος δεν αναφέρεται καθόλου στη μεταβίβαση της κυριότητας ακινήτων μνημείων που δεν ανήκουν στο Δημόσιο. Η σιωπή όμως αυτή δεν θα πρέπει να ερμηνευτεί ως απαγόρευση της μεταβίβασης των ακινήτων αυτών διότι η σιωπή του νόμου σημαίνει ότι ο νομοθέτης επιθυμεί να αφήσει ένα θέμα αρρύθμιστο ή να το υπάγει στη γενική ρύθμιση όπως συμβαίνει εδώ με την ρύθμιση της ΑΚ 1033. Εξάλλου υπέρ του απαλλοτριωτέου χαρακτήρα των ακινήτων μνημείων είναι το γεγονός ότι ο ΑρχΝ επιτρέπει την κατάσχεση και συμπεριλαμβάνει στην πτωχευτική περιουσία κινητά και ακίνητα μνημεία που ανήκουν σε ιδιώτες σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ.4 σε συνδυασμό με άρθρ. 22 παρ. 2-4 ΑρχΝ²⁷.

Κεφάλαιο 4^ο

Το ιδιοκτησιακό καθεστώς που διέπει τις αρχαιότητες

Σε ποιον ανήκουν οι αρχαιότητες;

Σύμφωνα με την θεμελιώδη αρχή της αρχαιολογικής υπηρεσίας (άρθρο 61 ν 10/22.5.1984,ω ΒΧΜΣΤ' /1899, άρθρο 1 κ.ν 5351/1932) τα αρχαία κινητά και ακίνητα, οπουδήποτε και αν βρίσκονται μέσα στον ελληνικό χώρο ανήκουν κατά πλήρη και αποκλειστική κυριότητα στο κράτος, το οποίο είναι δια των οργάνων του (ΑΚ 979) νομέας και κάτοχός τους. Οι αρχαιότητες ανήκουν στα εκτός συναλλαγής πράγματα (ΑΚ 966). Εξαιρέση, από τον απόλυτο και αποκλειστικό χαρακτήρα της κυριότητας του κράτους είναι το ιδιόρρυθμο δικαίωμα κατοχής του ιδιώτη το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 5 κ.ν 5351/1932. Το δικαίωμα αυτό αποκτάται υπό ειδικές προϋποθέσεις, τις οποίες προβλέπει ο νόμος.

Από τις διατάξεις του κ.ν 5351/1932 σε συνδυασμό με το άρθρο 18 παρ. 1 του Συντάγματος, προκύπτει ότι επί αρχαιοτήτων το κράτος έχει την αποκλειστική και διηνεκή κυριότητα και νομή, η δε κατοχή τους, πέραν της κατ' άρθρον 974 ΑΚ άσκησης φυσικής εξουσίας με διάνοια κατόχου, εμπεριέχει και την υποχρέωση

²⁷ Γιάννα Καρύμπαλη-Τσίπτσιου, Τα μνημεία και η κατοχή τους (Κατά το Ν.3028/2002 «για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς»), εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σ. 47 επ.

φύλαξης, που παρακολουθείται από το κράτος και εξουσία μεταβίβασης της υπό προϋποθέσεις εν ζωή ή αιτία θανάτου²⁸.

Τα στοιχεία του πολιτιστικού περιβάλλοντος υπάγονται στα κοινόχρηστα ή στα προορισμένα για την εξυπηρέτηση δημοσίων σκοπών; (ΑΚ 966)

Τα στοιχεία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, σύμφωνα με αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων κατατάσσονται στα κοινόχρηστα. Όσον αφορά τα πολιτιστικά αγαθά, η χρήση ως νομική έννοια που διαφοροποιείται ανάλογα με το αντικείμενο του δικαιώματος κοινοχρησίας, συνίσταται στην αισθητική τους απόλαυση, την αξιοποίησή τους για παιδευτικούς σκοπούς, την επιστημονική τους μελέτη ... Αρνητικά το δικαίωμα της χρήσης επιβάλλει την αποτροπή κάθε βλάβης τους που επιφέρει προσβολή του δικαιώματος κάθε προσώπου στην διατήρηση της πολιτιστικής τους ταυτότητας.

Τα πολιτιστικά αγαθά είναι τα κοινόχρηστα και όχι «ιδιόχρηστα» που είναι πράγματα τεχνητά, υπαγόμενα τόσο κατά κυριότητα όσο και κατά την εξουσία εκμετάλλευσης σε δημόσια νομικά πρόσωπα και είναι προορισμένα για την εξυπηρέτηση ειδικών δημόσιων σκοπών, ενώ η χρήση τους από το κοινό είναι περιορισμένη, εξαρτώμενη από όρους και προϋποθέσεις ή και πλήρως αποκλεισμένη.

²⁸ Άρθρο 903/1982 (ολομ) Εφημερίς των Ελλήνων Νομικών 1983, σελ. 477. « Αρχαιότητες επί αρχαιοτήτων, εν γένει, το Κράτος έχει την αποκλειστική και διηκεκή επ' αυτών κυριότητα, δικαιούμενον να φροντίζει δια την αναζήτησιν και διάσωσιν αυτών εν δημοσίοις μουσείοις, η κατοχή όμως ειδικώς επί κινητών αρχαίων αντικειμένων εκλαμβάνομενη ουχί υπό την εν άρθρ. 974 ΑΚ έννοιαν, της ασκήσεως δηλ. φυσικής εξουσίας επ' αυτών διανοία κυρίου, αλλ' υπό ιδιότυπον τοιαύτην, ως περιέχουσιν υποχρέωση φυλάξεως, παρακολουθούμενην υπό του κράτους και δικαίωμα, υπό τους εν τω νόμω όρους και περιορισμούς, μεταβίβασεως της επ' αυτών κατοχής δια πράξεως εν ζωή ή αιτία θανάτου αναγνωρίζεται και παρέχεται εις τους κυρίους, μη απαλλοτριωθέντων αναγκαστικώς υπέρ του Δημοσίου, ιδιωτικών ακινήτων, εν οίς ανευρίσκονται κινητά αρχαία αντικείμενα, το δικαίωμα των ιδιωτών κατοχής επί των αρχαίων δεν ήτται εκ της αξίας του αρχαίου (contra μειν.) . Αναίρεσης, κρίσις επί συνδρομής λόγου εξ εδ. 1 άρθρ. 559 Κ Πολ.Δ.

Πρωτοδικείο Θεσ/νίκης Αριθ. 2309 / 1983 (Πολυμ) Εφημερίς των Ελλήνων Νομικών 1983, σελ. 728. Αρχαιότητες , το Κράτος έχει την αποκλειστική και διηκεκήν επ' αυτών κυριότητα, δεν αποτελούν αρχαία τα παλαιοντολογικά ευρήματα.

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΤΕΚΜΗΡΙΩΝΟΥΝ ΤΑ ΑΝΩΤΕΡΩ

A) Μον Πρωτ. Αθ. 1069/1997 Κατά το ιδιωτικό δίκαιο τα κοινόχρηστα πράγματα στα οποία συγκαταλέγονται οι αρχαιότητες δεν μπορεί να είναι αντικείμενο οποιασδήποτε συναλλαγής ή κτήσης, είναι όμως δεκτικά χρήσης από κάθε άνθρωπο. Το δικαίωμα χρήσης, το οποίο επί αρχαιοτήτων περιλαμβάνει την προστασία διάσωση και απόλαυση των αρχαιολογικών μνημείων και θησαυρών έχει ιδιόρρυθμο χαρακτήρα και απορρέει από την προσωπικότητα κάθε ατόμου.

Η απόφαση εξεδόθη στα πλαίσια αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων με αίτημα την προσωρινή ρύθμιση της κατάστασης ώστε να προστατευθεί αρχαιολογικός χώρος της τρίτης χιλιετίας π.χ. στο λόφο «Ζαγάνι» που υπάγεται στο Δήμο Σπάτων. Οι αιτούντες ισχυρίστηκαν ότι η κατασκευή αεροδρομίου θα επιφέρει την «ταπείνωση» του λόφου και την καταστροφή των αρχαιοτήτων, πράγμα που συνεπάγεται την προσβολή της προσωπικότητάς τους.

Τελικά η απόφαση απορρίφθηκε διότι το δικαστήριο έκρινε ότι η προσβολή δεν ήταν παράνομη αφού, με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού, είχαν τεθεί όροι για την διάσωση των αρχαιολογικών ευρημάτων.

B) Μον. Πρ. Θεσ. 1796 /1993 « Μία από τις εκφράσεις του δικαιώματος της προσωπικότητας (ΑΚ 57) είναι το δικαίωμα κάθε πολίτη στην προστασία, διάσωση, και απόλαυση αρχαιολογικών θησαυρών και μνημείων της χώρας. Ο φορέας του δικαιώματος έχει αξίωση άρσης προσβολής επαναφοράς των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάστασή τους στην περίπτωση που υπάρχει παράνομη προσβολή των αρχαιοτήτων από οποιονδήποτε²⁹.

Κατοχή αρχαίων από ιδιώτη

Κατοχή αρχαίων κινητών αντικειμένων. Το δικαίωμα αυτό συνίσταται στο φυσικό εξουσιασμό του πράγματος, συνεπάγεται την υποχρέωση φύλαξης υπό την παρακολούθηση του κράτους και εμπεριέχει την ειδικότερη εξουσία, υπό τους όρους

²⁹ Βλ. σελ. 209 – 213, Δίκαιο και περιβάλλον του Ιωάννη Κ. Καρακώστα, εκδόσεις Αντωνίου Σάκκουλα 2003.

και περιορισμούς του νόμου, μεταβιβάσεως της κατοχής των αρχαίων με πράξη εν ζωή ή αιτία θανάτου.

Ως κάτοχος θεωρείται και ο κάτοχος αρχαιολογικής συλλογής (άρθρο 23 – 24 κ.ν 5351/1932) στον οποίο ο νόμος αναγνωρίζει το αντίστοιχο δικαίωμα υπό την προϋπόθεση παροχής της σχετικής αδείας. Οι συλλογές υπόκεινται στους αυστηρούς όρους του νόμου όπως π.χ. σύνταξη καταλόγου των αρχαίων που βρίσκονται στην κατοχή τους. Υποχρέωση διευκόλυνσεως της μελέτης ή επίσκεψης εκ μέρους τρίτων ενδιαφερομένων και απαγόρευση συναλλαγής, πωλήσεως και μεταβίβασης των αρχαίων χωρίς προηγούμενη σχετική άδεια.

Προστασία του κατόχου αρχαιοτήτων

Η κυριότητα των αρχαίων, κινητών και ακινήτων ανήκει στο κράτος. Αυτό φροντίζει για την ανεύρεση και διάσωσή τους σε μουσεία.

Η κυριότητα του κράτους είναι απόλυτη και αποκλειστική και περιλαμβάνει την νομή και την κατοχή εφόσον η τελευταία δεν έχει αναγνωρισθεί και παραχωρηθεί σε ιδιώτη υπό τις προϋποθέσεις του νόμου. Μόνη απόκλιση, το ιδιόρρυθμο δικαίωμα κατοχής του ιδιώτη το οποίο προβλέπεται από το άρθρο 5 το κ.ν. 5351/1932.

Όσον αφορά την προστασία του κατόχου αρχαιοτήτων υπάρχει κενό. Εφαρμόζονται λοιπόν αναλογικά τα ΑΚ 989, 987, 985 (αγωγή διαταράξεως, αποβολής και αυτοδύναμη προστασία) . Η αναλογία είναι επιτρεπτή αφενός διότι υπάρχει κενό όσον αφορά την προστασία του κατόχου αρχαίων, αφετέρου λόγω της ταυτότητας σκοπού μεταξύ κατοχής αρχαίων και προστασίας κατόχου εν τη έννοια της ΑΚ 997.

Το κενό λοιπόν που παρουσιάζει η αρχαιολογική νομοθεσία πρέπει να καλυφθεί δικαιοπλαστικά διότι διαφορετικά μένει απροστάτευτος ο κάτοχος σε περίπτωση προσβολής της κατοχής. Η προστασία του εννόμου αγαθού των αρχαίων εξυπηρετεί τον κάτοχο και συμβάλλει στη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και του περιβάλλοντος γενικότερα.

Προϋποθέσεις προστασίας κατόχου αρχαιοτήτων

- 1) Ο κάτοχος να έλαβε την κατοχή από τον νομέα, δηλ. το κράτος, να αναγνώρισε το δικαίωμα κατοχής στον ιδιώτη σύμφωνα με τους όρους του αρχαιολογικού νόμου.

- 2) Ο κάτοχος ιδιώτης να έλαβε την κατοχή δυνάμει της sui generis σχέσης κατοχής του αρχαιολογικού δικαίου.
- 3) Η προσβολή να προέρχεται από τρίτο, δηλ. όχι το κράτος, κύριο και νομέα του πράγματος. Μόνο κατά τρίτου έχει ο κάτοχος τις αγωγές νομής κατά του κράτους – νομέα έχει όσα δικαιώματα, και μόνο αυτά, που του παρέχονται στο πλαίσιο της εσωτερικής σχέσης κατοχής του αρχαιολογικού δικαίου.
- 4) Η προσβολή είναι επιλήψιμη, δηλ. παράνομη και χωρίς την θέληση του κατόχου.

Εμπορευματοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και προστασία του κύριου (Κράτους) και του κατόχου αρχαιολογικών θησαυρών μέσω των διατάξεων περί μη γνήσιας διοίκησης αλλότριων (ΑΚ 739).

Η χρήση αντικειμένων της αρχαιολογικής κληρονομιάς χωρίς τη συναίνεση του κυρίου (κράτους) ή και του κατόχου και η αποκομιδή κέρδους από την παραπάνω χρήση αποτελεί όχι ασύνηθες φαινόμενο και μπορεί να χαρακτηριστεί ως μορφή εμπορευματοποίησης της αρχαιολογικής κληρονομιάς. Η χρήση στοιχείων που εμπίπτουν στον προστατευτικό σκοπό των διατάξεων του αρχαιολογικού δικαίου χωρίς τη συναίνεση του κύριου ή του κατόχου συνιστά χρήση αλλότριων αγαθών, η οποία αν οδηγεί στην αποκομιδή κέρδους εκ μέρους του χρήστη, εμπίπτει στο πραγματικό της ΑΚ 739.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΑΚ 739:

- 1) Διεξαγωγή υποθέσεως. 2) Ξένη υπόθεση 3) Έλλειψη εντολής 4) Γνώση του διοικητή 5) Πρόθεση ιδιοποίησης.

Συνέπεια της εφαρμογής της ΑΚ 739 είναι η μέρους του κυρίου και του κατόχου αναζήτηση του κέρδους που αποκόμισε ο ιδιοκτήτης από την χρήση των αρχαιοτήτων. Κριτήριο για το ποσοστό κέρδους που αναλογεί στο κράτος,

μπορούν να αποτελέσουν τα καταβαλλόμενα στο Γ.Α.Π.Α. δικαιώματα για την χρήση αρχαιοτήτων^{30, 31}.

Κεφάλαιο 5^ο

ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Η προστασία του περιβάλλοντος, φυσικού και πολιτιστικού, τελεί υπό την συνταγματική εγγύηση του άρθρου 24. Η παράγραφος 6 του συγκεκριμένου άρθρου προσδιορίζει το περιεχόμενο του πολιτιστικού περιβάλλοντος, περιλαμβάνοντας τόσο τα μνημεία όσο και τις παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία, τα οποία χαίρουν της κρατικής προστασίας, όπως ήθελε να ορίσει ο νόμος. Για την πραγματοποίηση μάλιστα της προστασίας αυτής ο νόμος έχει δυνατότητα, σύμφωνα με τη συνταγματική επιταγή, να καθορίσει τα αναγκαία περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών.

Στο πλαίσιο αυτό της συνταγματικής επιταγής, ο κοινός νομοθέτης ψήφισε το 1985 το Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό, ν.1577/1985, στο άρθρο 4 του οποίου ορίζεται ότι « ... με Προεδρικά Διατάγματα μπορεί να ορίζονται οικισμοί ή τμήματά τους ως παραδοσιακοί, με σκοπό την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την διατήρηση του ιδιαίτερου πολεοδομικού, αισθητικού, ιστορικού, λαογραφικού και αρχιτεκτονικού χαρακτήρα τους.».

Σκοπός του νομοθέτη είναι η κατά το δυνατόν διατήρηση των χαρακτηριστικών ανθρωπογενών δημιουργημάτων, δηλαδή μνημείων αρχιτεκτονικών συνόλων και τοπίων. Με τον τρόπο αυτό είναι εφικτή η διατήρηση της πλούσιας πολιτιστικής

³⁰ Αριθμ. 1749/1995 (Τμ Α') Εφημερίς των Ελλήνων Νομικών 1997, σελ. 367. Πώληση, πραγματικό ελάττωμα. Άρθρο 914 ΑΚ. Η ύπαρξη αρχαίων σε ακίνητη έκταση, εφόσον δεν εμποδίζει την κατά τον προορισμό της χρήση της, δεν είναι πραγματικό ελάττωμα, μπορεί όμως να αποτελέσει την αιτία ελαττώματος αφού είναι δυνατόν ένεκα αυτής να απαγορευτεί η ανέγερση οικοδομής ή να επιβληθούν νόμιμοι περιορισμοί της κυριότητας. Αν ο αγοραστής οδηγήθηκε στη σύναψη της συμβάσεως ένεκα απάτης του πωλητή, που ενώ γνώριζε το ελάττωμα του πράγματος το απέκρυψε σκόπιμα από αυτόν δικαιούται να ζητήσει αποζημίωση κατά το άρθρο 914 ΑΚ για τη ζημιά που έχει υποστεί από την αδικοπραξία της απάτης.

³¹ Βλ. σελ. 255-256, Δίκαιο και περιβάλλον του Ιωάννη Κ. Καρακώστα, Εκδόσεις του Αντωνίου Σάκουλλα 2000.

κληρονομιάς μας, μέσω δε αυτής επιτυγχάνεται η ιστορική συνέχεια της πολιτιστικής ταυτότητας του γένους των Ελλήνων³².

i. Χαρακτηρισμός των οικισμών ως παραδοσιακών

Άρθρο 4 παρ. 1 του Γ.Ο.Κ.: Το εν λόγω άρθρο ορίζει ότι με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται κατόπιν πρότασης του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. ή του κατά περίπτωση αρμοδίου Υπουργού, και αφού έχει προηγηθεί αιτιολογημένη έκθεση της αρμόδιας υπηρεσίας και απλή γνώμη του Συμβουλίου Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος και του Ανώτατου Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Συμβουλίου ή ενδεχομένως και η γνώμη του οικείου δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου, μπορούν να χαρακτηρίζονται οικισμοί ως παραδοσιακοί και να θεσπίζονται όροι και περιορισμοί δομήσεως διαφορετικοί των γενικών κανόνων του Γ.Ο.Κ.^{33, 34, 35}

A. Η επεξεργασία των προεδρικών διαταγμάτων

Το Συμβούλιο Επικρατείας έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην καθ' όλου προστασία των παραδοσιακών οικισμών της χώρας όχι μόνον κατά την άσκηση της ακυρωτικής του αρμοδιότητας, αλλά και κατά την σ' αυτό ανατεθειμένη από το

³² Μ. Δεκλερής, Το δίκαιο της Βιωσίμου Αναπτύξεως, Αθήνα 2000, σ.213 επ.

Θ.Ι. Παναγοπούλου, Δίκαιο Περιβάλλοντος, Αθήνα 2001

Ελ. Τροβά, Η έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος κατά το Σύνταγμα 1975/1986, Αθήνα 1992

³³ ΣτΕ 637/1998 Περ. Δικ. 3/1998 σελ. 103. Η προστασία των παραδοσιακών οικισμών καθιστά εμφανή την ανάγκη συνδυασμού της προστασίας του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος στο πλαίσιο ενός συνολικού σχεδιασμού.

³⁴ ΣτΕ 637/1998 Περ. Δικ. 3/1998 σ. 103. Το ΣτΕ έκανε δεκτή αίτηση ακυρώσεως στρεφόμενη κατά Κ.Υ.Α. με την οποία εγκρίθηκαν οι περιβαλλοντικοί όροι για την κατασκευή λιμένος σκαφών αναψυχής σε περιοχή της Μυκόνου («σκεπτικό αναπόσπαστο στοιχείο του παράκτιου παραδοσιακού οικισμού, ιδίως σε μικρό νησί, είναι το παραδοσιακό λιμάνι αυτού, η κατασκευή δε και νέου λιμανιού στις παραλίες του οικισμού ή και κοντά σε αυτές που συνεπάγεται ουσιώδη και εμφανή αλλοίωση του παραδοσιακού περιβάλλοντος του οικισμού αλλά και επιβάρυνση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, δεν δύναται να θεωρηθεί ήπια μορφή ανάπτυξης»

³⁵ Βλ.σελ. 309 -310, «Νομικό καθεστώς των παραδοσιακών οικισμών και των διατηρητέων κτιρίων του Αγγέλου Γέροντα.

Σύνταγμα επεξεργασία Προεδρικών Διαταγμάτων.

Έρευνα της τελευταίας πενταετίας κατέδειξε ότι το αρμόδιο Τμήμα, το Ε', έχει αναπτύξει πάγιες αρχές κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του αυτής, αποβλέποντας στην κατά το δυνατόν πλέον ορθολογική και αποτελεσματική προστασία των παραδοσιακών περιοχών της χώρας. Επέτυχε μάλιστα το εξής σημαντικό αποτέλεσμα. Περίπου 65% των σχετικών σχεδίων Διαταγμάτων που εστάλησαν σ' αυτό αποτέλεσαν προϊόν εποικοδομητικής συνεργασίας μεταξύ Δικαστηρίου και Διοικήσεως. Από την έρευνα των Πρακτικών Επεξεργασίας Διαταγμάτων των τελευταίων ετών προκύπτουν τα εξής:

Α. Η προστασία των παραδοσιακών οικισμών οφείλει να στηρίζεται σε γενικό χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό.

Β. Δεν επιτρέπεται η αλλοίωση των στοιχείων εκείνων, που διακρίνουν παραδοσιακούς οικισμούς και διατηρητέα κτίρια.

Γ. Δημιουργείται υποχρέωση συντηρήσεως και παραδοσιακών οικισμών και αναστυλώσεως των διατηρητέων κτιρίων, ώστε να διατηρείται η ιστορική φυσιογνωμία του τόπου.

Δ. Ακριβώς για την διατήρηση της φυσιογνωμίας αυτής αποφασίστηκε, ότι οικοδομήσιμα είναι μόνον τα οικοπέδα, επί των οποίων προϋπήρχε οικοδομή.

Ε. Στην προστασία των παραδοσιακών οικισμών περιλαμβάνεται και ισχύει περιμετρική ζώνη, η οποία θεωρείται απαραίτητη για τη διαφύλαξη της φυσιογνωμίας τους.

ΣΤ. Η προστασία των διατηρητέων κτιρίων επεκτείνεται και σε νεώτερες προσθήκες, που δημιουργούν σύνολο αισθητικής αξίας.

Ζ. Λόγω δημοσίου συμφέροντος, τετελεσμένα γεγονότα δεν δημιουργούν έννομες συνέπειες, που να αποκλείουν την αποκατάσταση ενός κτιρίου, ανεξαρτήτως του χρόνου ο οποίος εν τω μεταξύ παρήλθε.

Η. Το Δικαστήριο, τέλος, συνέχισε να υποδεικνύει στην Διοίκηση τρόπους, σύμφωνα με τους οποίους η τελευταία θα μπορούσε να ρυθμίσει σχετικά θέματα.

Β. Η νομολογία του ΣτΕ για την προστασία των παραδοσιακών οικισμών.

Στο μείζον θέμα της προστασίας των παραδοσιακών οικισμών, το Συμβούλιο της Επικρατείας, πέραν της συμβολής του κατά την διαδικασία επεξεργασίας Διαταγμάτων, ανέλαβε ρόλο θεματοφύλακα, των οικισμών αυτών με την νομολογία την οποία ανέπτυξε, ιδιαιτέρως μάλιστα το Ε' Τμήμα από της ιδρύσεως του, κατά την επίλυση σχετικών διαφορών μεταξύ Διοικήσεως και διοικούμενων.

Μάλιστα συν τη ροή του χρόνου, πέτυχε να διαπλάσει αρχές προστασίας, επειδή κατά τα πρώτα έτη από της ψηφίσεως του Συντάγματος του 1975 υπήρξε ουσιαστικό νομοθετικό έλλειμμα. Στις περιπτώσεις αυτές το Δικαστήριο, προκειμένου να επιτελέσει την αποστολή του, δεν δίστασε να αναζητήσει έρεισμα τόσο σε γενικές αρχές, όσο και σε διακηρύξεις του Διεθνούς Δικαίου, έστω και εάν δεν αποτελούσαν θετικό εσωτερικό νομοθετικό πλαίσιο. Προϊόντος δε του χρόνου και συνεχιζόμενου του ελλείμματος τούτου, ενομολογούσε, επικαλούμενο επιπροσθέτως τις Συνθήκες του Maastricht και του Amsterdam.

Επιδιώκοντας την παροχή αποτελεσματικής προστασίας, το Δικαστήριο ανέπτυξε επίσης την πρωτοβουλία να χορηγεί συχνά αναστολή εκτελέσεως της προσβαλλόμενης πράξεως της Διοικήσεως, ώστε ο πολίτης να μην βρεθεί προ τετελεσμένων γεγονότων, που θα ήταν δύσκολο εκ των υστέρων να ανατραπούν.

Περαιτέρω, προχώρησε στην υπόδειξη προς την Διοίκηση του ενδεδειγμένου τρόπου ενέργειας, ώστε στο μέλλον να αποφεύγονται οι ακυρωτικές αποφάσεις, έστω και εάν για την πρωτοβουλία του αυτή εδέχθη κριτική.

Γ. Νησιώτικοι παραδοσιακοί οικισμοί

Στην προστασία των παραδοσιακών οικισμών των μικρών ιδίως νήσων έστρεψε την προσοχή του το δικαστήριο, δεδομένου ότι οι οικισμοί αυτοί αποτελούν τον ξεχωριστό θησαυρό της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Α. Αξία λόγου πολλού είναι η περίπτωση της νήσου Πάτμου³⁶, για την οποία δυνάμει

³⁶ Στη Νήσο της Πάτμου – διατηρητέο μνημειακό συγκρότημα- επιτρέπεται να ανοικοδομούνται μόνο τα προϋφιστάμενα παραδοσιακά «σπίτια».

Επειδή με την εκδοθείσα κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 52 του Κ.Ν. 5351/1932 (Π.Δ./γμα 9/24.8.1932 «Περί κωδικοποιήσεως των διατάξεων του Ν. 5351» (Α' 275) υπ' αριθμ.94262/5720/28.12.1959 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (Β 24/22.1.1960) χαρακτηρίστηκε ως ιστορικό διατηρητέο μνημειακό συγκρότημα ολόκληρη η κωμόπολη της Χώρας της Πάτμου, ως καθωρίζετο υπό την υφισταμένη πολεοδομική της κατάσταση. Εξ' άλλου, με την υπ' αριθμ. 24151/15.2.1971 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών (Β 1929), εκδοθείσα κατ' εξουσιοδότηση των άρθρων 1 και 5 του Ν. 1469/1950 (Α'169) η νήσος Πάτμος κηρύχθηκε τόπος ιστορικός και τοπίο χρήζουν ιδιαίτερας προστασίας με την δε υπ' αριθμ. 28457/9.10.1972 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών (Β' 847), εκδοθείσα βάσει των άρθρων 52 του Κ.Ν. 5351/1932 και 1 και 5 του Ν. 1469/1950 η νήσος Πάτμος κηρύχθηκε ιστορικό διατηρητέο μνημείο και τόπος ιστορικού και ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Ακόμη, το Π.Δ./γμα της

της υπ' αριθμ. 1529/1993 αποφάσεως του έκρινε ότι η διατήρηση ως μνημειακού συγκροτήματος ολοκλήρου της κωμοπόλεως έχει την έννοια ότι ο οικοδομίσμα είναι μόνο τα οικόπεδα, επί των οποίων προϋφίστατο αποδεδειγμένως παλαιά οικοδομή, ώστε να αποφεύγεται η περαιτέρω οικοδομική αξιοποίηση του οικισμού με πρόσθετες οικίες, προς τουριστική κυρίως εκμετάλλευση, και να μην αλλοιώνεται η παραδοσιακή του εικόνα, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί με την πάροδο των αιώνων. Με την άνω απόφαση εκρίθη ότι, επειδή στο ακίνητο του αιτούντος υπήρχε από το 1924 « ως οσπίτιον χαλασμένο» , δηλαδή μονόχωρο οικοδόμημα γνωστό στη Πατμιακή αρχιτεκτονική, η αιτιολογία της ανακλήσεως άδειας ανεγέρσεως διωρόφου οικοδομής με την αιτιολογία ότι δεν απεδείχθη ότι το 1960 υπήρχαν ίχνη κτίσματος επί του οικοπέδου, δεν ήτο νόμιμη, εφόσον επί του επιμάχου οικοπέδου ηδύνατο να ανακατασκευασθεί το κτίσμα, το οποίο αποδεικνύεται ότι προϋπήρχε στο παρελθόν, δηλαδή προ του 1960 ως «οσπίτιον».

Β. Αντίστοιχη πρόνοια έλαβε για τη νήσο Ύδρα³⁷ . Συγκεκριμένως με την υπ' αριθμ.

19.10/13.11.1978 «περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών οικισμών τινών του κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών» (Δ'594) συμπεριέλαβε την Χώρα Πάτμου μεταξύ των χαρακτηρισθέντων ως παραδοσιακών οικισμών. Τέλος, με τον Ν. 1155/1981 (Α'122) αναγνωρίσθηκε η Πάτμος ως Ιερά Νήσος , θεσπίστηκαν δε ειδικά μέτρα για την προστασία της. Από τις ανωτέρω διατάξεις και ειδικότερα από την διάταξη περί διατήρησης ως μνημειακού συγκροτήματος ολοκλήρου της κωμοπόλεως της Πάτμου συνάγεται, ότι δύνανται να ανοικοδομηθούν όχι μόνον οικόπεδα εφ' ων υφίστατο κατά την θέσιν εν ισχύ της σχετικής διατάξεως, κτίσματα αλλά και οικόπεδα, επί των οποίων αποδεικνύεται, βάσει ιδίως συμβολαίου ή άλλων στοιχείων, ότι προϋπήρξαν κτίσματα, οποτεδήποτε, έστω δηλ. και προ της εκδόσεως της προαναφερθείσης υπ' αριθμ. 94262/5720/20.12.1959 υπουργικής αποφάσεως. Άρα επιτρέπεται η ανακατασκευή οικοδομήματος παρομοίου προς εκείνο του οποίου η ύπαρξη δύνανται να αποδειχθεί, πάντοτε βεβαίως υπό τους τυχόν προσθέτους όρους και περιορισμούς, τους οποίους θα θέσει για ην ανακατασκευή του το Υπουργείο Πολιτισμού» (**ΣτΕ 1529/1993**).

³⁷ Στο σύνολό του ο οικισμός της Ύδρας έχει χαρακτήρα μνημείου της Ελληνικής Πολιτιστικής κληρονομιάς και είναι προστατευτέος υπό την υφισταμένη πολεοδομική του κατάσταση, με το αυστηρό καθεστώς του αρχαιολογικού νόμου (5351/1932) . Συνεπώς η ρύθμιση των πολεοδομικών του υποθέσεων ανήκει στο Υπουργείο Πολιτισμού. « Επειδή δια της υπ' αριθμ.1824/10.2.1962 αποφάσεως του Υπουργού Προεδρίας της Κυβερνήσεως (Β 75/5.3.1962) εκδοθείσης κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 52 του Κ.Ν. 5351/1932 περί αρχαιοτήτων ως και των άρθρων 1 και 5 του Ν.1469/1950, εχαρακτήρισθη ως χρήζων ειδικής προστασίας και ως ιστορικός τόπος ολόκληρος ο οικισμός της Ύδρας, ως ούτος καθορίζεται υπό της υφισταμένης πολεοδομικής καταστάσεως, διότι ο εν λόγω οικισμός εμφανίζει ιδιαίτεραν σημασίαν από απόψεως της τε ελληνικής αρχιτεκτονικής και της ελληνικής ιστορίας. Εξ' άλλου δια της υπ' αριθμ. 10977/16.5.1967 αποφάσεως του Υπουργού

Προεδρίας της Κυβερνήσεως «περί χαρακτηρισμού των ιστορικών μνημείων κλπ» (Β 352/31.5.1967) ε χαρακτηρισίσθησαν ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία και ενδιαφέροντα από απόψεως ιστορικής και αρχιτεκτονικής , οι οικισμοί Μεγάλο Καμίνι, Μικρό Καμίνι και Βλυχός, ευρισκόμενοι δυτικώς του οικισμού της Ύδρας . Τέλος δια της υπ' αριθμ. Α/Τ31/1518/650/10.3.1975 αποφάσεως του Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών εκδοθείσης κατ' εφαρμογήν των άρθρων 1 και 5 του Ν. 1469/1950 και εις συμπλήρωσιν των ως άνω δύο αποφάσεων δια των οποίων, ως ρητώς μνημονεύει εις το προοίμιον της «ετέθησαν υπό την προστασία του αρχαιολογικού νόμου ο οικισμός της Ύδρας και οι οικισμοί Μεγάλο Καμίνι, Μικρό Καμίνι και Βλυχός, ε χαρακτηρισίσθη ολόκληρος η νήσος Ύδρα ως τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και τόπος χρήζων ειδικής κρατικής προστασίας» , διότι άπαντα τα εν τη νήσω τοπία είναι εξαιρετικού φυσικού κάλλους , η Ύδρα δε πλην της ιστορικής σημασίας της περιλαμβάνει αξιόλογα αρχιτεκτονικά συγκροτήματα, ενδιαφέροντα από απόψεως της τε ελληνικής αρχιτεκτονικής και της ελληνικής ιστορίας. Επειδή εκ των ανωτέρω διατάξεων προκύπτει ότι ο οικισμός της Ύδρας εις την ομώνυμον νήσον έχει εν τω συνόλω του υπαχθεί εις το αυστηρόν νομικόν καθεστώς προστασίας των μνημείων προγενεστέρων του 1830, λόγω της αρχιτεκτονικής του αξίας (Κ.Ν. 5351/1932 « περί αρχαιοτήτων») , τουθ' όπερ σημαίνει ότι ολόκληρος ο οικισμός του έχει μνημειακό χαρακτήρα και είναι προστατευτέος ως τοιούτος και δη « ως ούτως καθορίζεται υπό της υφισταμένης πολεοδομικής του καταστάσεως» , κατά την ρητήν επιταγήν της προμνημονευθείσης υπ' αριθμ. 1824/10.2.1962 υπουργικής αποφάσεως. Παραλλήλως, όμως, ο αυτός οικισμός της Ύδρας, έχει χαρακτηρισθεί και ως ιστορικός τόπος, συνδεδόμενος με σημαντικά γεγονότα της νεωτέρας Ελληνικής Ιστορίας, ολόκληρος δε η νήσος Ύδρα συμπεριλαμβανομένων και των εν αυτή οικισμών, φέρει τον νομικόν χαρακτηρισμόν του τόπου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και τόπου χρήζοντος ειδικής κρατικής προστασίας. Εκ των ανωτέρω παραλλήλων χαρακτηρισμών δεσπόζων είναι ο πρώτος, ο οποίος, ενόψει της Συνταγματικής προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομίας, συνεπάγεται ισχυρότερον καθεστώς προστασίας. Επειδή υπό τους ανωτέρω χαρακτηρισμούς η διαχείριση των πολεοδομικών υποθέσεων της Ύδρας ανήκει δυνάμει των κειμένων διατάξεων εις το Υπουργείο Πολιτισμού μέχρις εκδόσεως του Π.Δ. Δ/τος 161/1984 (Α 54) , δια του οποίου μεταβιβάσθησαν από το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών εις το Υπουργείο Χωροταξίας , Οικισμού και Περιβάλλοντος (ήδη ΥΠΕΧΩΔΕ) , μεταξύ άλλων «η έγκριση για ανέγερση οικοδομημάτων σε τόπους που χαρακτηρίζονται ως ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (εξαιρουμένων των ιστορικών και αρχαιολογικών παρ. 1 άρθρο 1 του Ν.1469/1950), ως και η προστασία των τόπων που χαρακτηρίζονται ή έχουν ήδη χαρακτηρισθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού ως ιστορικοί, καθώς και η έγκριση για εκτέλεση οποιουδήποτε έργου σ' αυτούς τους τόπους (άρθρο 5 του Ν. 1469/1950). Πλην όμως το ως άνω Π. Δ/γμα δεν αφορά, κατά την ορθήν του ερμηνεία των οικισμών της Ύδρας. Διότι ο οικισμός ούτος, ως μνημείο εν τη εννοία του αρχαιολογικού νόμου, δεν ενέπεσεν εις τας διατάξεις του Π.Δ/τος 161/1984 περί μεταβιβάσεως αρμοδιοτήτων εις το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων διεπόμενος αποκλειστικώς , από τον αρχαιολογικόν νόμον, εφόσον ο ειρημένος χαρακτηρισμός του ως τόπου χρήζοντος « υπό την υφισταμένην πολεοδομικήν του κατάστασιν» της προστασίας του νόμου τούτου, είναι νομικώς επικρατέστερος του

1191/1996 απόφασή του εκρίθη ότι, επειδή ο οικισμός της Ύδρας εμφανίζει ιδιαίτερα σημασία από απόψεως ελληνικής αρχιτεκτονικής και ιστορίας, χαρακτηρίζεται ολόκληρος η νήσος ως τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και τόπος ο οποίος χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας. Ακολούθως, ολόκληρος ο οικισμός έχει μνημειακό χαρακτήρα και είναι προστατευτείς από ισχυρότερο καθεστώς προστασίας. Επακόλουθο είναι, κατά την κρίση του δικαστηρίου, ότι ο οικισμός ως μνημείο δεν υπόκειται στις διατάξεις εκείνες, οι οποίες μεταβιβάστηκαν στο Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, διεπόμενος από τον αρχαιολογικό και μόνον νόμο. Με τις σκέψεις αυτές, ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ ουδέποτε απέκτησε ρυθμιστική αρμοδιότητα επί του οικισμού της νήσου Ύδρας. Συνεπώς, η ρύθμιση των πολεοδομικών υποθέσεων ανήκει στο Υπουργείο Πολιτισμού. Με τον τρόπο αυτό παρέχεται μεγαλύτερη προστασία στο προστατευόμενο τοπίο.

Γ. Για την Πάρο³⁸ ενομολόγησε με την υπ' αριθμ. 2970/1999 απόφασή του,

χαρακτηρισμού ως ιστορικού τόπου, τόπου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και χρήζοντος ειδικής κρατικής προστασίας κατά τας διατάξεις των άρθρων 1 και 5 του Ν.1469/1950. Κατά συνέπεια, ο Υπουργός χωροταξίας, οικισμού και περιβάλλοντος (ήδη ΥΠΕΧΩΔΕ) ουδέποτε απέκτησε ρυθμιστική αρμοδιότητα επί του οικισμού της Ύδρας, διότι αυτή προδήλως, υπαγορεύεται εκ του αυστηρού νομικού καθεστώτος του Κ.Ν. 5351/1932, η οποία δεν ανήκει εις αυτόν αλλά εις τον Υπουργόν Πολιτισμού»(ΣτΕ 1191/1996).

³⁸ Κρίνεται μη νόμιμη η πολεοδομική μελέτη τμήματος της πολεοδομικής ενότητας του οικισμού Παροικιάς Πάρου, διότι συμπεριέλαβε σημαντικό τμήμα αρχαιολογικού χώρου, χωρίς να λάβει μέτρα προστασίας αυτού, περιλαμβανομένης και της εξαιρέσεώς του από τον πολεοδομικό σχεδιασμό. «Επειδή, κατά την έννοια του άρθρου 50 του κωδ. Νόμου 5351 «περί αρχαιοτήτων» (π.δ. 9/24.8.1932), όπως ισχύει, με το οποίο θεσπίζεται η υποχρέωση λήψεως αδειάς από το Υπουργείο Πολιτισμού προκειμένου να εκτελεσθεί οποιαδήποτε εργασία ή έργο επί ή πλησίον αρχαίου, ερμηνευομένου και εν όψει της κατ' άρθρο 24 παρ. 1 και 6 του Συντάγματος υποχρέωσης προστασίας των μνημείων και των αρχαιοτήτων ως στοιχείου του πολιτιστικού περιβάλλοντος, δεν απαγορεύεται μεν, κατ' αρχήν, απολύτως η πολεοδόμηση περιοχής τμήμα της οποίας έχει ήδη αρμοδίως χαρακτηρισθεί, κατά την ως άνω διάταξη, ως αρχαιολογικός χώρος. Κατά την ένταξη όμως του χώρου αυτού στον πολεοδομικό σχεδιασμό πρέπει, κατά την έννοια των οικείων διατάξεων του εκάστοτε ισχύοντος οικιστικού νόμου, εν συνδυασμώ ερμηνευομένων με τις ως άνω διατάξεις του αρχαιολογικού νόμου, να συνεκτιμάται ειδικώς η ως άνω υποχρέωση προστασίας των αρχαιοτήτων και να λαμβάνονται τα προσήκοντα προς προστασία μέτρα, είτε με την θέσπισιν ειδικών προς τούτο όρων και περιορισμών δομήσεως και χρήσεων γης είτε με την επιλογήν της θέσεως των κωνοχρήστων χώρων κατά τρόπο ώστε να εξυπηρετείται η ανάδειξη των μνημείων είτε με την εξαίρεση από τον πολεοδομικό σχεδιασμό τμημάτων ή και ολοκλήρου του κηρυχθέντος αρχαιολογικού χώρου, αν αυτό είναι αναγκαίο για την προστασία των αρχαιοτήτων. Τα μέτρα αυτά πρέπει να λαμβάνονται επί τη βάσει υποδείξεων της

οικείας αρχαιολογικής υπηρεσίας , μόνη όμως η τυχόν παράλειψη της υπηρεσίας αυτής να απαντήσει σε σχετική αίτηση των πολεοδομικών υπηρεσιών δεν νομιμοποιεί την περαιτέρω πρόοδο της οικείας διαδικασίας χωρίς την απαραίτητη κατά τα προεκτεθέντα συνεκτίμηση των ως άνω δεδομένων. Εξ άλλου, η κατά τα ανωτέρω ειδική συνεκτίμηση της κηρύξεως του χώρου ως αρχαιολογικού και η κατά περίπτωση λήψη των μέτρων που μνημονεύθηκαν πρέπει να προκύπτει κατά τρόπο συγκεκριμένο από τα στοιχεία του φακέλου, προκειμένου να καθίσταται εφικτός ο ακυρωτικός έλεγχος της νομιμότητας και επαρκείας των μέτρων αυτών, η δε τελικώς εκδιδόμενη πολεοδομική μελέτη πρέπει να προσυπογράφεται εν όψει των ορισμών του άρθρου 50 του αρχαιολογικού νόμου, και από τον αρμόδιο για την χορήγηση αδείας εκτελέσεως έργων επί αρχαιοτήτων Υπουργό Πολιτισμού. Επειδή στην προκειμένη περίπτωση με το επίδικο προεδρικό διάταγμα συνοδευόμενο από τα οικεία διαγράμματα εγκρίθηκε η Π. Μ. τμήματος της πολεοδομικής ενότητας του οικισμού Παροικιάς της Πάρου. Εξ' άλλου προηγουμένως, με την υπ' αριθμ. Α 1 /3611/88 /20.1.1979 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών (Β' 198), η οποία έχει εκδοθεί κατ' επίκληση των διατάξεων του άρθρου 50 του κ.ν. 5351 /1932 περί αρχαιοτήτων και συνοδεύεται από τοπογραφικό διάγραμμα , ο αυτός οικισμός είχε κηρυχθεί ως αρχαιολογικός χώρος. Η κήρυξη αυτή ειδικότερα ,κατά τα αναγραφόμενα στη πράξη, αφορούσε « ολόκληρη την περιοχή που περιλαμβάνεται μέσα στα αρχαία τείχη και ζώνη 300 μέτρων γύρω από αυτά». Όπως προκύπτει από την αντιπαραβολή των δύο διαγραμμάτων , αναχθέντων από την διοίκηση στην αυτή κλίμακα, κατά τα επιτασσόμενα στην προδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου, λίαν σημαντικό τμήμα της πολεοδομουμένης περιοχής (περίπου το ήμισυ) καταλαμβάνεται από τον κηρυχθέντα ως αρχαιολογικό χώρο. Ούτε ,όμως, στο κείμενο του προσβαλλόμενου διατάγματος αλλ' ούτε και στα στοιχεία που το συνοδεύουν (γνωμοδοτήσεις, εισηγήσεις της υπηρεσίας) γίνεται ειδική μνεία και συνεκτίμηση του γεγονότος αυτού ούτε προκύπτει ότι λαμβάνεται οποιαδήποτε μέριμνα για την προστασία και ανάδειξη του συνόλου του αρχαιολογικού χώρου. Και ναι μεν στο προοίμιο του διατάγματος, μνημονεύεται η αποστολή από την Δ/ση Πολεοδομικού Σχεδιασμού του Υπουργείου ΠΕΧΩΔΕ προς το Υπουργείο Πολιτισμού , εγγράφου , το έγγραφο όμως αυτό δεν προκύπτει ότι έτυχε απαντήσεως από την αρμόδια Υπηρεσία. Από τα διαγράμματα εξ' άλλου που συνοδεύουν το διάταγμα προκύπτει ο χαρακτηρισμός ολιγάριθμων διάσπαρτων μικρών τμημάτων της πολεοδομουμένης περιοχής ως αρχαιολογικών χώρων, χωρίς για τους χαρακτηρισμούς αυτούς να περιέχεται στα συνοδευόμενα το σχέδιο στοιχεία οποιαδήποτε αιτιολογία ούτε να εκτίθεται ο λόγος για τον οποίο δεν είναι αναγκαίος ο αντίστοιχος πολεοδομικός χαρακτηρισμός για το υπόλοιπο τμήμα του αρχαιολογικού χώρου. Εξ άλλου, το προσβαλλόμενο προεδρικό διάταγμα δεν προσυπογράφεται και από τον Υπουργό Πολιτισμού. Υπό τα δεδομένα αυτά το διάταγμα είναι ακυρωτέο , κατά τον βασίμως προβαλλόμενο σχετικό μόνο λόγο ακυρώσεως, κατά παραδοχή της κρινομένης αιτήσεως. Η ακύρωση δε αυτή δεν αφορά μόνον το τμήμα της πολεοδομουμένης περιοχής που έχει χαρακτηριστεί ως αρχαιολογικός χώρος αλλ' ολόκληρη την περιοχή αυτή, δεδομένου ότι, ενόψει της σημαντικής εκτάσεως του αρχαιολογικού χώρου και της αλληλεξαρτήσεως των περιοχών ο πολεοδομικός σχεδιασμός και η κατανομή των κοινοχρήστων και

αναφορικά με πολεοδομική μελέτη τμήματος της πολεοδομικής ενότητας του οικισμού Παροικιάς Πάρου που είχε συμπεριλάβει σημαντικό τμήμα του αρχαιολογικού χώρου. Στο κείμενο του σχετικού Διατάγματος όπως επίσης και στα στοιχεία τα οποία το συνόδευσαν (γνωμοδοτήσεις, εισηγήσεις), δεν είχε γίνει ειδική μνεία και συνεκτίμηση του γεγονότος αυτού, ούτε άλλως πως προέκυπτε ότι είχε ληφθεί οποιαδήποτε μέριμνα για την προστασία και ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου. Το ΣτΕ έκρινε ότι η ακύρωση δεν περιορίζεται στο τμήμα της πολεοδομουμένης περιοχής, η οποία έχει χαρακτηριστεί αρχαιολογικός χώρος, αλλά καταλαμβάνει ολόκληρη την περιοχή αυτή, δεδομένης της σημαντικής εκτάσεως του αρχαιολογικού χώρου και της εν γένει αλληλεξαρτήσεως των περιοχών. Συνεπώς ο πολεοδομικός σχεδιασμός και η κατανομή των κοινοχρήστων και κοινωφελών χώρων πρέπει να χωρίσουν εκ νέου μετά την συνεκτίμηση των δεδομένων αυτών.

Δ. Παραδοσιακοί οικισμοί στη λοιπή Ελλάδα

Ανεκτίμητοι παραδοσιακοί οικισμοί ευρίσκονται και στην ηπειρωτική χώρα, για την διατήρηση των οποίων το Δικαστήριο επέδειξε επανειλημμένως το ενδιαφέρον του. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της εκτροπής του ποταμού Αχελώου, το Δικαστήριο με την υπ' αριθμ.3478/2000 απόφασή του έκρινε ότι όταν κινδυνεύει από υπό εκτέλεση τεχνικό έργο παρακείμενος παραδοσιακός οικισμός με εκκλησίες, ερείπια μοναστηριών, τοξωτά γεφύρια και Ιερά Μονή, η οποία έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο μνημείο δεν επιτρέπεται οποιαδήποτε επέμβαση εκτός αν πρόκειται για μείζον έργο, που εξυπηρετεί ζωτικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου. Στη περίπτωση αυτή η επέμβαση επιτρέπεται μόνον εάν διαπιστωθεί, ύστερα από εξαντλητική διερεύνηση εναλλακτικών λύσεων ότι είναι αδύνατη η κατασκευή του έργου σ' άλλη θέση ή κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μη θίγεται το μνημείο. Η σχετική κρίση της διοικήσεως θα πρέπει να στηρίζεται σε ειδική αιτιολογία, τόσο ως προς τη σημασία του έργου, σε συσχέτιση πάντοτε και προς τη πολιτιστική αξία του θιγομένου μνημείου, όσο και ως προς την ανυπαρξία εναλλακτικής λύσεως. Συγχρόνως, διευτώθη και ισχυρή μειοψηφία, που υπεστήριξε ότι η σχετική προστασία, η οποία θεσπίζεται από τη σύμβαση της Γρανάδας είναι στο σημείο τούτο απόλυτη, αφού δεν προβλέπεται κάποια εξαίρεση, με συνέπεια η επέμβαση να επιτρέπεται μόνον εάν επιβάλλεται για την προστασία του ιδίου του μνημείου.

κοινωφελών χώρων πρέπει να χωρίσει εκ νέου μετά συνεκτίμηση του δεδομένου αυτού και των κατά την προηγούμενη σκέψη μέτρων που πρέπει, κατά περίπτωση να ληφθούν (ΣτΕ 2970/1999).

ii. Χαρακτηρισμός κτιρίων ως διατηρητέων και προστασία των κτιρίων αυτών από την οικεία νομοθεσία

Διατηρητέο μπορεί να χαρακτηριστεί ένα κτίριο, όταν παρουσιάζει ιδιαίτερη ιστορική, λαογραφική, πολεοδομική, αρχιτεκτονική ή αισθητική αξία. Η σχετική ιδιότητα μπορεί να αποκτηθεί δυνάμει:

- 1) της διαδικασίας του άρθρου 4 παρ. 2 Γ.Ο.Κ.
- 2) των διατάξεων της ειδικότερης νομοθεσίας των νόμων 5351/1932 «περί Αρχαιοτήτων» και 1469/1950 « περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830».

Τα δύο αυτά νομοθετήματα διακρίνουν τα διατηρητέα κτίρια σε δύο κατηγορίες, σ' αυτά που οικοδομήθηκαν πριν το 1830 και σ' αυτά που οικοδομήθηκαν μετά. Όσα κτίρια οικοδομήθηκαν πριν το 1830 χαρακτηρίζονται αυτομάτως διατηρητέα και προστατεύονται από το κράτος. Ειδικότερα το άρθρο 52 του νόμου 5351/1932 ορίζει ότι οποιαδήποτε επισκευή ή μετασκευή εκκλησιών ή άλλων καλλιτεχνικών και ιστορικών μνημείων και οικοδομημάτων παλαιότερων του 1830 μόνο μετά από έγκριση της Διοίκησης. Βέβαια, για να λειτουργήσει η διάταξη αυτή, απαιτείται προηγουμένως διοικητικός χαρακτηρισμός των οικοδομημάτων που εμπίπτουν στη ρύθμιση της. (άρθρο 52 παρ. 4 Ν. 5351/1932). Το ΣτΕ όμως με μια *contra legem* αλλά σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία, που έδωσε στην απόφαση 3465/1980 θεώρησε ότι τα έργα αρχιτεκτονικής και οποιασδήποτε τέχνης, κινητά και ακίνητα, που κατάγονται από τους αρχαιότερους χρόνους και την αρχαιότατη εποχή του Χριστιανισμού και του μεσαίωνα έχουν την ιδιότητα απ' ευθείας από τον νόμο, χωρίς ανάγκη να χαρακτηρισθούν.

Επιπλέον η παράγραφος 3 του άρθρου 4 του νέου Γ.Ο.Κ. προβλέπει κανονιστική αρμοδιότητα του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. για :

- 1) καθορισμό κατηγοριών διατηρητέων και κριτηρίων αξιολογήσεως των προς χαρακτηρισμό κτιρίων.
- 2) Καθορισμό ειδικότερων όρων και περιορισμών για τις επεμβάσεις επί των διατηρητέων κατά κατηγορία,
- 3) Μεταβατικές διατάξεις εν όψει των ανωτέρω για τα ήδη χαρακτηρισμένα κτίρια.

Εύλογα, όμως, δημιουργείται προβληματισμός ως προς το συνταγματικώς έγκυρο

(άρθρο 43 Συντάγματος) της παροχής εξουσιοδότησεως σ' άλλο όργανο από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, με δεδομένο ότι η ρύθμιση που πρόκειται να εισαχθεί ούτε τεχνική ούτε ειδικότερη φαίνεται να είναι.

ΤΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΓΡΑΝΑΔΑΣ Η ΟΠΟΙΑ ΟΜΩΣ ΕΙΝΑΙ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 24 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΕΦΟΣΟΝ ΔΕΝ ΓΕΝΝΑ ΕΝΝΟΜΕΣ ΑΞΙΩΣΕΙΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΑ ΑΓΩΓΙΜΕΣ.

1. Η Πράξη χαρακτηρισμού ενός κτιρίου ως διατηρητέου

Παρόλο που η νομολογία τελικά κατέληξε ότι η πράξη χαρακτηρισμού αποτελεί ατομική διοικητική πράξη και επεσήμανε ότι είναι δυνατή η σώρευση, ατομικών πράξεων σ' ένα διάταγμα που χαρακτηρίζει περισσότερα του ενός κτίρια ως διατηρητέα, χωρίς να μπορεί να γίνει λόγος για γενική ατομική πράξη, εύλογα υποστηρίζεται ότι, εφόσον η πράξη χαρακτηρισμού υπάγει το ή τα χαρακτηριζόμενα πράγματα σ' ένα γενικό καθεστώς και δεν αποτελεί απλώς πράξη, με την οποία θεσπίζεται ατομικός κανόνας, συνιστά περίπτωση «πράξης – όρου». Βέβαια, στις ίδιες αποφάσεις του (ΣτΕ 1930/78 ΤΟΣΑ, σελ 538) το ΣτΕ κρίνει ότι ο χαρακτηρισμός αποτελεί προϊόν εκτίμησης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του καθενός κτιρίου και συνοδεύεται από διαφορετική για το κάθε κτίριο αιτιολογία.

Οι ειδικοί όμως όροι, απαγόρευσης και περιορισμοί που αποβλέπουν στην αποκατάσταση της αρχικής μορφής του κτιρίου ή στη διατήρηση του χαρακτήρα του έχουν κανονιστικό χαρακτήρα ακόμα και όταν αναφέρονται σ' ορισμένο κτίριο διότι το περιεχόμενο τους διαμορφώνεται ανάλογα με τον αρχιτεκτονικό ρυθμό του διατηρητέου κτιρίου και τα γενικά χαρακτηριστικά της περιόδου, της οποίας αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα.

Είναι προφανές ότι το ζήτημα της νομικής φύσης της πράξης του χαρακτηρισμού ενός κτιρίου ως διατηρητέου είναι κομβικό, διότι από αυτό εξαρτάται η προθεσμία άσκησης της αίτησης ακυρώσεως για προσβολή του χαρακτηρισμού αυτού.

Εξίσου σημαντικό ζήτημα μ' αυτό της νομικής φύσης της πράξης χαρακτηρισμού αποτελεί και εκείνο της αιτιολογίας της. Όπως η αιτιολογία όλων κατά κανόνα των ατομικών διοικητικών πράξεων³⁹, έτσι και η αιτιολογία του χαρακτηρισμού κτιρίου ως διατηρητέου πρέπει να διαθέτει επάρκεια και σαφήνεια. Πρέπει, κατά συνέπεια, να

³⁹ ΣτΕ 1930/78 ΤΟ Σ σελ. 538

παρατίθενται αναλυτικά και με πληρότητα οι λόγοι που επιβάλλουν την ιδιαίτερη αυτή προστασία και να μην αρκείται η Διοίκηση σε μια γενική διαπίστωση για την πολιτιστική αξία του κτιρίου.

***II. Προστασία μνημείων και παραδοσιακών περιοχών και στοιχείων.
Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Τα διατηρητέα –
προβληματική ΑΠΦ ΣτΕ.***

Παλαιότερα γινόταν σταθερά δεκτό από το ΣτΕ (3348 /77) ότι στα ακίνητα τα χαρακτηριζόμενα ως διατηρητέα σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν.1469/50 εφαρμόζονταν παράλληλα και το άρθρο 51 του Ν.5351/32 «περί αρχαιοτήτων» [*«ιδιώτης όστις παρακωλύεται να ενεργήσει εν τω κτηματί του οιανδήποτε πράξιν απαγορευμένην δια του προηγούμενου άρθρου, δύναται να ζητήσει την απαλλοτρίωσιν του κτήματός του, εάν δε δεν γίνει αυτή μετά πάροδον διετίας από της υποβολής της αιτήσεως, ο ιδιώτης δύναται να διαθέσει το κτήμα του κατά βούλησιν. Εις αναγκαστικήν απαλλοτρίωσιν των τοιούτων κτημάτων δύναται το Δημόσιο να προβαίνει και μετά την πάροδον της διετίας»*].

Όπως προκύπτει από τα άρθρα 17 παρ. 1 και άρθρο 24 παρ.1 και 6 καθιερώνεται ειδική αυξημένη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος του κράτους και των συμπεριλαμβανομένων σ' αυτό παραδοσιακών μνημείων και στοιχείων, στα οποία εντάσσονται και τα κτίρια τα κατ' εφαρμογή του Ν. 1469/50 χαρακτηρισμένα, λόγω του ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντός τους, ως έργα τέχνης που χρήζουν ειδικής κρατικής προστασίας υπό την έννοια ότι το κράτος υποχρεούται πλέον να λαμβάνει ειδικά νομοθετικά μέτρα που εξασφαλίζουν την διηκεκή προστασία των στοιχείων αυτών και την διατήρηση της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και για τις επόμενες γενεές.

Σήμερα όμως γίνεται δεκτό ότι το άρθρο 1 του Ν. 1469/50 συνιστά γενικό νόμιμο περιορισμό της ιδιοκτησίας μη αντικειμενικό στο άρθρο 17 του Συντάγματος εφόσον δι' αυτού δεν εξαφανίζεται ή δεν καθίσταται αδρανής η ιδιοκτησία κατά τον προορισμό της (ΣτΕ 387/80) η δε διαταγή του άρθρου 51 του Ν. 5351/32 στην οποία παράπεμπε μέχρι τώρα η νομολογία του ΣτΕ για να στηρίζει σ' αυτήν την κρίση ότι η εκ του Ν.1469/50 δέσμευση δεν παραβιάζει το Συνταγματικό δικαίωμα της ιδιοκτησίας, *δεν είναι εφεξής εφαρμοστέα ως αντισυνταγματική, επειδή καθιστά τελείως πρόσκαιρη την κρατική προστασία των παραδοσιακών στοιχείων της χώρας και δη δια της υποβολής απλής αιτήσεως εκ μέρους του ενδιαφερόμενου ιδιώτου και*

της εν συνεχεία απράκτου παρόδου του λίαν συντόμου χρονικού διαστήματος δύο ετών, του προβλεπόμενου χρόνου τούτου η Διοίκησης ουδόλως υποχρεούται να αποχαρακτηρίσει το επίδικον ακίνητον, ει μη μόνον οσάκις κριθή ητιολογημένως ότι δι οιονδήποτε λόγον δεν συντρέχουν πλέον αι προϋποθέσεις που επέβαλον τον χαρακτηρισμόν τούτου ως διατηρητέου, του όπερ δεν αποκλείεται να συμβή και προ της παρόδου της διετίας ταύτης.

Συνεπώς, η υπό κρίσιν αίτησις, καθ' ό μέρος στρέφεται και κατά της δια της προσβ. Πράξεως εκδηλωθείσης αρνήσεως της Διοικήσεως όπως άρη τον χαρακτηρισμόν του επίδικου κτιρίου ως διατηρητέου λόγω παρόδου της υπό του άρθρου 51 του Ν. 5351/32 τασσόμενης διετίας, είναι απορριπτέα, ατε τοιαύτης παραλήψεως μη στοιχειοθετούμενης εν όψει του, κατά τα άνω αντισυνταγματικού χαρακτήρος της ην η αιτούσα επικαλείται διατάξεως του άρθρου τούτου., ΣτΕ 1364-5/81 (παραπ. Εις Ολομ.). Εκδόθηκε η ΣτΕ 3893/81 (Ολομ.), που δέχεται ότι, δια του άρθρου 24 παρ. 1 και 6 καθιερώνεται ειδικώς, πρώτα, αυξημένη κρατική προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος και των μνημείων και στοιχείων αυτού, στα οποία εμφανώς συγκαταλέγονται και τα κτίρια τα κατά τον Ν.1469/1950 χαρακτηριζόμενα λόγω του ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντός τους, ως έργα τέχνης, υπό την έννοια ότι το κράτος υποχρεούται να λαμβάνει ειδικά νομοθετικά μέτρα εξασφαλίζοντα την διηνεκή προστασία αυτών προς διατήρηση της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς για τις ακόλουθες γενεές. Πέραν δε των αναγκαίων προς τούτο μέτρων ο νόμος πρέπει κατά ρητή πρόβλεψη των συνταγματικών τούτων διατάξεων, να καθορίζει τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των πληττομένων, εκ των μέτρων, ιδιοκτητών και κατά τρόπο διάφορο ακόμα του προβλεπομένου στο άρθρο 17 του Συντάγματος. Εν όψει τούτων οι διατάξεις του άρθρου 2 του Ν. 880/1979, δια των οποίων καθορίζεται ο τρόπος και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών κτιρίων χαρακτηριζομένων ως έργων τέχνης «*χρηζόντων ειδικής κρατικής προστασίας συνάδουν εν τούτω προς τας ανωτέρω συνταγματικάς διατάξεις*». Όσον αφορά την παραπάνω απόφαση υπήρχαν και αντιτιθέμενες σ' αυτήν απόψεις⁴⁰

⁴⁰ Προστασία περιβάλλοντος – προστασία αρχαίων μνημείων. Υποχρέωση αποζημίωσης ιδιοκτητών κατ' άρθρο 24 παρ. 6 Συντάγματος, ΣτΕ 3146/86 (άρθρο 24) . ΣτΕ 3146/86 (Ολομ.).

Η επιβολή περιορισμών στην ανέγερση κτιρίου, σε περίπτωση βλάβης κατά οιονδήποτε τρόπο αρχαίου μνημείου (άρθ.50 κ.ν. 5351) ισχύει (112 παρ.1 Συντάγματος) και είναι σύμφωνη με το άρθρο 24 Συντάγματος που επιτάσσει την διαρκή προστασία των μνημείων. Εάν οι περιορισμοί αυτοί είναι ουσιώδεις, ο ιδιοκτήτης μπορεί να αξιώσει αποζημίωση βάσει του άρθρου 24 παρ.6 Συντάγματος, προσφεύγοντας στα διοικητικά δικαστήρια μετά την άρροδο εύλογου χρόνου (κατόπιν παραπομπής που έγινε με την 1746/85 Δ' τμ/τος Μειοψ.). Επίσης βλ. σελ. 389-392, το Σύνταγμα του 1975 Corpus Άρθρα 1-50. Νομολογία του ΣτΕ. Παρατηρήσεις κατ' άρθρο νομοθεσία.

III. Αποχαρακτηρισμός διατηρητέων επί μεταβολής αντιλήψεων της Διοίκησης.

Τα διατηρητέα κτίρια και οι παραδοσιακοί οικισμοί λόγω του ιδιαίτερου ιστορικού, λαογραφικού, πολεοδομικού, αισθητικού ή αρχιτεκτονικού χαρακτήρα τους έχουν ιδιαίτερη σημασία για την διατήρηση της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Όσον αφορά τα διατηρητέα και τους παραδοσιακούς οικισμούς υπόκεινται σε ειδικούς όρους και περιορισμούς δομήσεως οι οποίοι αποκλίνουν από αυτούς του Γενικού Οικοδομικού κανόνα. Σύμφωνα με το Β' τμήμα διακοπών του Συμβουλίου της Επικρατείας δια του υπ' αριθμ. 586/1983 πρακτικού εδέχθη ότι, «εν όψει των διατάξεων των παρ.1 και 6, του άρθρου 24 του Συντάγματος, ο αποχαρακτηρισμός διατηρητέου κτιρίου είναι επιτρεπτός μόνον εις ας περιπτώσεις είτε ο χαρακτήρισμός του κτιρίου τούτου ως διατηρητέου εχώρησεν άνευ συνδρομής των προϋποθέσεων του νόμου, είτε συντρέχουν ήδη επιγενομένοι εξαιρετικοί λόγοι, καθιστώντες εξ αντικειμένου ανέφικτον την δια του χαρακτηρισμού τούτου επιδιωκόμενην προστασίαν, είτε τέλος η προστασία αυτή είναι αντίθετος προς την προάσπιση ετέρου κοινωνικού αγαθού προστατευομένου, ωσαύτως, υπό του Συντάγματος.

Επιπλέον, με μεταγενέστερη απόφαση του ΣτΕ κρίθηκε ότι εφόσον κηρυχθεί ένα κτίριο διατηρητέο ή ένας οικισμός παραδοσιακός επιτρέπεται κατ'αρχήν, η έκδοση πράξεως της διοίκησης αντιθέτου περιεχομένου, η άρση δηλαδή του χαρακτηρισμού τούτου εφόσον ακολουθεί η προβλεπόμενη διαδικασία. Στην τελευταία αυτή περίπτωση απαιτείται η ύπαρξη αιτιολογημένης εκθέσεως της αρμόδιας υπηρεσίας. Λόγος αποχαρακτηρισμού ενός διατηρητέου κτιρίου από τη Διοίκηση μπορεί να είναι π.χ. λόγω επιγενομένων μεταβολών αισθητική υποβάθμιση και η συνακόλουθη απώλεια της σημασίας του για το Ελληνικό πολιτιστικό περιβάλλον⁴¹

⁴¹ 102/84 Αποχαρακτηρισμός διατηρητέου κτιρίου επί μεταβολής αντιλήψεων της Διοικήσεως. Πρακτικό 102/1984 Τμ. Ε (ΣτΕ) Προεδρεύων : Π. Μακρόπουλος, σύμβουλος. Εισηγητής: Γ. Παναγιωτόπουλος, πάρεδρος. Προϋποθέσεις για την έκδοση περί αποχαρακτηρισμού διατηρητέου κτιρίου, ενόψει και των διατάξεων του άρθρου 24 παρ.1 και παρ.6 του Συντάγματος. Επιτρεπτός ο αποχαρακτηρισμός λόγω επιγενομένης μεταβολής της αντιλήψεως της Διοικήσεως ως προς την αισθητική αξιολόγηση του χώρου (Μειοψ.).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η συνταγματική επιταγή της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος (αρθρ.24 παρ.1 και παρ.6 του Συντάγματος) είχε οδηγήσει τα τελευταία χρόνια το ΣτΕ στη διαμόρφωση ενός πλαισίου κανόνων που έχουν ως στόχο στην όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερη προστασία των αρχαίων μνημείων και διατηρητέων κτισμάτων, που βρίθουν στη χώρα μας.

Σε επίπεδο συνταγματικό, η αναπόφευκτη σύγκρουση με το δικαίωμα της ιδιοκτησίας αντιμετωπίστηκε με την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας και με την πρωτοποριακή πρακτική της ευθείας εφαρμογής του Συντάγματος.

Σε επίπεδο νόμου, η ειδικότερη νομοθεσία (Ν 5351/1932 , Ν 1469/1950, ΓΟΚ) θεσπίστηκε με βάση τις διατάξεις του Συντάγματος έτσι ώστε να διασφαλίζει την παντοτινή διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τέλος, σε επίπεδο Διοίκησης, διαγνώστηκε η ανάγκη καθορισμού με σαφήνεια τα άκρα όρια της διακριτικής ευχέρειας ώστε να επιβάλλει μέτρα και περιορισμούς.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αποβλέπει στην όσο το δυνατόν διεξοδική ανάλυση της συνταγματικής κατοχύρωσης της πολιτιστικής κληρονομιάς και συγκεκριμένα των αρχαιολογικών χώρων, των ιστορικών μνημείων, των παραδοσιακών οικισμών και στοιχείων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο καθεστώς που διέπει τις αρχαιότητες και τα μνημεία καθώς και στη σημασία της προστασίας και διατήρησής τους προκειμένου να κρατήσουμε αναλλοίωτη την πολιτιστική μας ταυτότητα.

Αρχικά επιδιώκεται ο προσδιορισμός της έννοιας του περιβάλλοντος και ιδιαίτερα του πολιτιστικού όπως επίσης και της συνταγματικής κατοχύρωσής του. Έπειτα αναλύεται ο νόμος **3028/2002** για τα μνημεία και τις αρχαιότητες που ρυθμίζει την προστασία τους. Τέλος, γίνεται αναφορά στο καθεστώς των αρχαιοτήτων, των παραδοσιακών οικισμών και των διατηρητέων κτιρίων που λόγω της ιδιαίτερης καλλιτεχνικής, λαογραφικής, αρχιτεκτονικής και αισθητικής αξίας τους συμβάλλουν στην διατήρηση της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και υπόκεινται σε ειδικούς όρους και περιορισμούς δομήσεως που αποκλίνουν από αυτούς του Γενικού Οικοδομικού Κανόνα (Γ.Ο.Κ.).

SUMMARY

The purpose of the present essay is to analyze as thoroughly as possible the constitutional entrenchment of the cultural heritage and specifically of the archaeological sites, the historical monuments, the traditional settlements and elements. Special emphasis is given on the established order that rules the antiquities and the monuments as well as the importance of their protection and preservation so as to maintain our cultural identity.

Firstly, the definition of the word environment and specifically the cultural one, as well as of its constitutional entrenchment, is given. In addition, the law **3028/2002** concerning the protection of the monuments and antiquities is the issue of detailed analysis. Finally, there is reference to the established order that rules the antiquities, the traditional settlements and restored buildings, which due to their exceptional artistic, folkloric, architectural and aesthetical value they contribute to the preservation of the Greek cultural heritage and they are submitted to special conditions and building restrictions that differ from those of the General Structural Code

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΛΗΜΜΑΤΑ

Περιβάλλον = environment

Πολιτιστική κληρονομιά = cultural heritage

Παραδοσιακοί οικισμοί = traditional settlements

Συνταγματική κατοχύρωση = constitutional entrenchment

Αρχαιότητες = antiquities

Σύνταγμα = Constitution

Μνημεία = monuments

Γενικός Οικοδομικός Κανόνας = General Construction Code

NΟΜΟΛΟΓΙΑ

1. ΣτΕ 903/1982 (Ολομέλεια). Αρχαιότητες / Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών σελ. 477.
2. Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης Αριθμός 2309/1983 (Πολυμ.) Αρχαιότητες Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών 1983 σελ. 728
3. Μον. Πρ. Θεσ. 1796/1993 το δικαίωμα στο περιβάλλον φυσικό και πολιτιστικό ως έκφραση του δικαιώματος της προσωπικότητας. Νόμος και φύση 2/1994 σελ. 575
4. Μον. Πρ. Αθ. 10691/1997 το δικαίωμα χρήσης των μνημείων ως ιδιόρρυθμο δικαίωμα και απόρροια της προσωπικότητας κάθε ατόμου, περιοδικό Δικαίου 3/1997, σελ. 379
5. Αριθμ. 140/1983 (Τμ Γ΄) Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών /1983 σελ. 707.
6. Αριθμ. 1719/99 (Τμ Α) Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών /2001 σελ. 359. Εύρεση αρχαίου , παράκληση χρήσης ιδιοκτησίας από το Δημόσιο. Άρθρο 559 αριθμ. 1 Κ.Πολ.Δ.
7. Αριθμ. 1749/1995 Τμ. Α΄ Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών /1997 σελ. 367. Πώληση Πραγματικό ελάττωμα. Άρθρα 914 Α.Κ.
8. ΣτΕ 3348/77 Σύνταγμα 1975 Corpus Άρθρο 150 Νομολογία ΣτΕ παρατηρήσεις κατ' άρθρον νομοθεσία σελ. 389 Στα Ακίνητα τα χαρακτηριζόμενα ως διατηρητέα σύμφωνα με το άρθρο 1 του Νόμου 1469/50 εφαρμόζεται παράλληλα με το άρθρο 51 του νόμου 5351/32 «περί αρχαιοτήτων»
9. ΣτΕ 3146/86 (άρθρο 24) Αρχαιότητες . Πολιτιστικό περιβάλλον. Ιδιοκτησία. Αναγκαστική Απαλλοτρίωσης, σελ. 603. Νομικό Βήμα
10. 102/84 Αποχαρακτηρισμός διατηρητέου κτιρίου επί μεταβολής αντιλήψεων της Διοίκησης. Πρακτικό 102/1984 τμήμα Ε (ΣτΕ) Νομολογία, σελ. 235
11. ΣτΕ 1930/78. Το Σ, σελ. 538 Το ΣτΕ κρίνει ότι ο χαρακτηρισμός αποτελεί προϊόν εκτίμησης και ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του καθενός κτιρίου και συνοδεύεται από διαφορετική για το καθένα κτίριο από διαφορετική για το κάθε κτίριο αιτιολογία.
12. ΣτΕ 637/1998 περ.Δικ. 3/1998, σελ. 103 Αίτηση ακυρώσεως στρεφόμενη κατά ΚΥΑ με την οποία εγκρίθηκαν οι περιβαλλοντικοί όροι για την κατασκευή λιμένος σκαφών αναψυχής σε περιοχή της Μυκόνου
13. ΣτΕ 2801/91 (ολομ.) Χαρακτηρισμός Φαρμακείου ως ιστορικού μνημείου, το Σύνταγμα 2-3/1991 σελ. 406
14. ΣτΕ 3565/996 Νόμος και Φύση 3/1997, σελ. 691 με σχόλιο Τσακάλη. Οι περιορισμοί της ιδιοκτησίας για την μεγαλύτερη δυνατή προστασία των

αρχαιοτήτων τελούν υπό τον έλεγχο της αρχής της αναλογικότητας.

15. Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείου Ηρακλείου 414/1994. Νόμος και Φύση 2/1995 σελ. 532 επόμενα, για τον καθορισμό αποζημίωσης όπου γίνεται δεκτό ότι η αποζημίωση δεν καταλαμβάνει το εις το διηνεκές διαφυγόν κέρδος του ιδιοκτήτη.
16. Εφ. Α05105/1994. Νόμος και φύση 2/1996, σελ. 543 επ. με σχόλιο Τζήμα, όπου γίνεται δεκτό ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την υποβολή αιτήματος επιδίκασης αποζημίωσης είναι η προηγούμενη απόρριψη από την Διοίκηση αιτήσεως εκτελέσεως έργου.
17. ΣτΕ 4209/997, Νόμος και φύση 1998/1, σελ. 151. Για την εναρμοσμένη προς το άρθρο 24 του Συντάγματος εφαρμογή του άρθρου 106 παρ. 1 του Συντάγματος.
18. ΣτΕ 4208/1991, . Νόμος και φύση 1998/1 σελ. 154
19. Αρ. 3027/1986 Τμ. Δ' σελ.. 602 Νομικό Βήμα. Αρχαιότητες. Κτίρια ιστορικά. Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός.

1712/2002 ΣτΕ(32437)

(Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ) Αίτηση ακυρώσεως. Η δίκη καταργείται αν μετά την άσκηση ακύρωσης και έως την πρώτη συζήτηση της υπόθεσης η προσβαλλόμενη πράξη έπαυσε για οποιονδήποτε λόγο να ισχύει , εκτός αν ο αιτών επικαλείται ιδιαίτερο έννομο συμφέρον που δικαιολογεί τη συνέχιση της δίκης. Η κατεδάφιση του επίδικου κτιρίου δεν επάγεται κατάργηση της δίκης. Προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος κατά το άρθρο 24 του Συντάγματος. Οικοδομήματα ή μνημεία που χαρακτηρίζονται ως έργα τέχνης. Ο χαρακτηρισμός κτιρίων ως χρήζοντος ειδικής προστασίας συνιστά θεμιτό περιορισμό της ιδιοκτησίας. Δεν επιτρέπεται η ανάκληση πράξεων χαρακτηρισμού στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς, ούτε η έκδοση πράξεων αποχαρακτηρισμού, εκτός αν διαπιστωθεί αιτιολογημένα ότι δεν συνέτρεχαν οι νόμιμες προϋποθέσεις. Ορθά χαρακτηρίστηκε η επίδικη οικοδομή ως έργο τέχνης χρήζουσαν ειδικής προστασίας. Απορρίπτεται η αίτηση ακύρωσης.

530/2003 ΣτΕ (Ολομ.) (3271113)

(Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ, ΕΔΚΑ { Επιθεώρηση Δικαίου Κοινωνικής Ασφαλίσεως} 2003/429) Αρχαιότητες και όρια δόμησης , η απόφαση καθορισμού ζώνης Α' εντός αρχαιολογικού χώρου , όπου απαγορεύεται παντελώς η δόμηση , έχει κανονιστικό χαρακτήρα. Αντίθετη μειοψηφία . Όταν προσβάλλεται με αίτηση

ακυρώσεως υποστατή διοικητική πράξη που έχει εκδοθεί κατά δέσμια αρμοδιότητα και έχει απορρίψει αίτημα του διοικούμενου , είναι αλυσιτελής η έρευνα λόγω ακύρωσης αναγομένων στη νόμιμη συγκρότηση ή σύνθεση του οργάνου που την εξέδωσε ή γνωμοδότησε σχετικά , εφόσον ο αιτών δεν αμφισβητεί τα πραγματικά περιστατικά και το Δικαστήριο καταλήγει στην κρίση ότι δεν ήταν κατά νόμο επιτρεπτή η έκδοση της πράξης με το αιτούμενο περιεχόμενο. Η λύση αυτή δεν προσκρούει στο Σύνταγμα ή την ΕΣΔΑ. Αντίθετη μειοψηφία.

575/2000 ΣτΕ (296644)

Α' Δημοσίευση Νόμος /2001 (1) Προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος με τη διατήρηση των πολιτιστικών στοιχείων στο διηνεκές. Κτίσματα που έχουν ιστορική σπουδαιότητα, νεώτερα του 1830 και ιστορικοί τόποι. Η οικεία ΕΠΑΕ ασκεί έλεγχο νομιμότητας και σκοπιμότητας της μελέτης, επιβάλλοντας περιορισμούς και υποχρεώσεις κατά την κατασκευή κτισμάτων χωρίς να μπορεί να απαγορεύσει τη δόμηση οικοπέδου ή την εξάντληση του συντελεστή δόμησης. Χορήγηση άδειας οικοδομής για οικόπεδο που βρίσκεται στη περιοχή «Λαδάδικα» της Θεσ/νίκης. Η πολιτεία έλαβε τα απαραίτητα μέτρα προστασίας της περιοχής αυτής μη επιβάλλοντας ηπιότερους όρους δόμησης. Απορρίπτεται ή αίτηση ακύρωσης.

868/2001 ΣτΕ (301784)

Α Δημοσίευση Νόμος /2001 (1) Προστασία περιβάλλοντος . Ανέγερση κτίσματος σε αρχαιολογικό χώρο , ιστορικό τόπο, κλπ. Προϋποθέσεις. Η τυχόν από άλλες διατάξεις επιβαλλόμενη επέμβαση σε οικοδομή που emίπτει στη προστασία του αρχαιολογικού νόμου επιτρέπεται μόνον κατόπιν άδειας της αρχαιολογικής υπηρεσίας, η δε δικαστική απόφαση που κατά την επίλυση ιδιωτικών διαφορών (αναγνώριση κυριότητας) επιβάλλει παρόμοιο μέτρο είναι εκτελεστή μόνον μετά την τήρηση της επιβαλλόμενης από την αρχαιολογική υπηρεσία διαδικασίας. Αναιτιολόγητη η διοικητική πράξη που απορρίπτει αίτηση κατεδαφίσεως του επίδικου κτίσματος καθόσον η διοίκηση δεν διερεύνησε όλες τις πιθανές λύσεις , στην κατεύθυνση της εκατέρωθεν ικανοποίησης και των ιδιωτικών δικαιωμάτων .Περιστατικά . Αντίθετη η γνώμη μέλους αναφορικά με το αν η προσβαλλόμενη απόφαση του Υπουργού είναι βεβαιωτική ή εκτελεστή.

2182/1994 ΣτΕ (73156)

Α Δημοσίευση Νόμος /2001 (1) Προστασία αρχαιολογικών χώρων. Νομοθετική εξουσιοδότηση του Υπουργού Πολιτισμού να καθορίζει ζώνες που απαγορεύεται η δόμηση και ζώνες που επιτρέπεται υπό όρους. Συνταγματική η εξουσιοδότηση, σαφής και ορισμένοι. Καθορισμός ζωνών στον αρχαιολογικό χώρο των Δελφών. Δεν προϋποθέτει προηγούμενη κήρυξη του χώρου ως αρχαιολογικού.

1822/2001 ΣτΕ (305567)

(Α' Δημοσίευση Νόμος, Δ.ΔΙΚΗ 2003/153). Αρχαιολογικοί χώροι. Καθορισμός ζώνης απόλυτης προστασίας, όπου η δόμηση απαγορεύεται και ζώνης σχετικής προστασίας, όπου η δόμηση επιτρέπεται υπό όρους. Αίτηση ακυρώσεως κατ' απόφασης που δεν επιτρέπει τη δόμηση σε ακίνητο που βρίσκεται εντός της ζώνης απόλυτης προστασίας. Κρίση ότι η διοίκηση κατά δέσμια αρμοδιότητα υποχρεούται να μην επιτρέψει την δόμηση και επομένως αλυσιτελείς οι λόγοι ακυρώσεως. Παραπομπή του ζητήματος στην ολομέλεια. Αίτηση ακυρώσεως και κατά της αποφάσεως περί καθορισμού των ορίων της ζώνης απόλυτης προστασίας. Αμφισβητείται εάν πρόκειται για κανονιστική ή ατομική διοικητική πράξη. Παραπομπή του ζητήματος στην Ολομέλεια.

4661/1996 ΣτΕ (266039)

Α' Δημοσίευση Νόμος /1996 (1) Αρχαιολογικοί χώροι. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού μπορεί να καθορίζονται εντός των αρχαιολογικών χώρων ζώνες στις οποίες, κατά περίπτωση, θα απαγορεύεται παντελώς η δόμηση ή θα επιτρέπεται υπό όρους και περιορισμούς. Η διαδικασία οριοθέτησης των ζωνών και του καθορισμού των όρων και περιορισμών δόμησης πρέπει να ολοκληρώνεται εντός εξαμήνου από την υποβολή της πρότασης από την αρμόδια Αρχαιολογική Εφορεία. Η προθεσμία αυτή δεν είναι αποκλειστική, αλλά ενδεικτική. Η έκδοση της ανωτέρω απόφασης δεν προϋποθέτει αναγκαίως την προηγούμενη κήρυξη του χώρου ως αρχαιολογικού, διότι αυτή μπορεί να γίνει με την ίδια απόφαση. Απορρίπτεται η αίτηση ακύρωσης.

1517/1993 ΣτΕ (66946)

Α' Δημοσίευση Νόμος /1993 (1) Δόμηση σε αρχαιολογικούς χώρους. Προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος και δυνατότητα επιβολής περιορισμών και μέτρων για την αποφυγή οποιασδήποτε βλάβης κλπ των μνημείων. Αίτημα ακύρωσης απόφασης της Υπ. Πολιτισμού με την οποία καθορίστηκε ζώνη Α' απολύτου προστασίας στη θέση «Μάνδρα Γριάς» της Αυλώνας Μαραθώνος, απαγορεύτηκε η ανοικοδόμηση

και παραχωρήθηκε η δυνατότητα ελαφράς μόνο καλλιέργειας. Συνταγματική υποχρέωση της διοίκησης να εξασφαλίσει τη διηγετική προστασία των μνημείων και να αποζημιώσει τον πληττόμενο ιδιοκτήτη.

18. 3478/2000 ΣΤΕ (ΟΛΟΜ) (299248)#

Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/2001 (1), ΔΔΙΚΗ/2001 (117) Δημόσια έργα και προστασία περιβάλλοντος. Αρχή της προληπτικής δράσης της Διοίκησης στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος. Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Εξουσία του ακυρωτικού δικαστή επί αιτήσεως ακυρώσεως κατά των σχετικών πράξεων. Αντίθετη μειοψηφία. Εκτροπή Αχελώου ποταμού. Πλήρης και επαρκής η σχετική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Δεν απαιτείται η σύνταξη χωροταξικού σχεδίου για την έγκριση περιβαλλοντικών όρων. Αντίθετη μειοψηφία. Η πράξη έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων δεν αντίκειται στην οδηγία 79/409/ΕΟΚ και στις συμβάσεις του Ρίο. Προϋποθέσεις εκτέλεσης εργασιών, οι οποίες συνεπάγονται καταστροφή ή βλάβη οποιουδήποτε μνημείου, αρχαίου ή νεότερου. Απαραίτητη η αιτιολογία της σχετικής κρίσης της Διοίκησης. Πλημμελείς οι προσβαλλόμενες πράξεις αναφορικά με την προστασία των θιγομένων μνημείων. Αντίθετη μειοψηφία. Δεκτές οι αιτήσεις ακύρωσης.

17. 695/1986 ΣΤΕ (ΟΛΟΜ) (72051)#

ΑΡΜ/1986 (1105), ΝΟΒ/1986 (945) Προστασία περιβάλλοντος. Προστασία ιδιοκτησίας. Σχέδια πόλεων. Όροι και περιορισμοί δομήσεως σε περιοχές που εμφανίζουν φυσικό ενδιαφέρον. Περιορισμοί δομήσεως σε περιοχή της Ζακύνθου όπου είναι τόπος κατοικίας της θαλάσσιας χελώνας Caretta-Caretta. Συνταγματικότητα του περιορισμού της ιδιοκτησίας.

23. 3146/1986 ΣΤΕ (ΟΛΟΜ) (11723)#

ΑΡΜ/1986 (1107), ΝΟΒ/1987 (603) Αρχαιότητες. Συνταγματική προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Περιεχόμενο προστασίας. Αναγκαστική απαλλοτρίωση μνημείων και χώρων πολιτιστικού περιβάλλοντος. Υποχρέωση της Διοίκησης για απευθείας αποζημίωση του ιδιοκτήτη, αποζημίωση που δύναται να είναι και διάφορη από τη ρύθμιση του άρθρου 17 του Συντάγματος. Δυνατότητα προσφυγής του ιδιοκτήτη στα διοικητικά δικαστήρια. Απαγόρευση ανοικοδόμησης ακινήτου, λόγω υλικής ή αισθητικής βλάβης αρχαίου μνημείου. Συνταγματικώς σύμφωνη η απαγόρευση αυτή, εφόσον ο ιδιοκτήτης έχει την ευχέρεια να αξιώσει αποζημίωση ερειδόμενη στο άρθρο 24 παρ. 6 του Συντάγματος. Αντίθετη η μειοψηφία.

5. 1517/1993 ΣΤΕ (66946)#

Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/1993 (1) Δόμηση σε αρχαιολογικούς χώρους. Προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος και δυνατότητα επιβολής περιορισμών και μέτρων για την αποφυγή οιασδήποτε βλάβης κλπ των μνημείων. Αίτημα ακύρωσης απόφασης της Υπ. Πολιτισμού με την οποία καθορίστηκε ζώνη Α απολύτου προστασίας στη θέση "Μάνδρα Γριάς" της Αυλώνας Μαραθώνος, απαγορεύθηκε η ανοικοδόμηση και παραχωρήθηκε η δυνατότητα ελαφράς μόνο καλλιέργειας. Συνταγματική υποχρέωση της Διοίκησης να εξασφαλίσει τη διηνεκή προστασία των μνημείων και να αποζημιώσει τον πληττόμενο ιδιοκτήτη.

1. 1796/1993 ΜΠΡ ΘΕΣΣΑΛ (67859)#

ΑΡΜ/1994 (162) Αρχαιότητες. Τα αρχαία ευρήματα αποτελούν ιδιοκτησία του κράτους. Υποχρέωση του κατόχου αρχαίων ευρημάτων να δηλώσει την ύπαρξη τους. Πότε επιτρέπεται η κατοχή αρχαίων. Ανακάλυψη αρχαιοτήτων κατά την εκσκαφή θεμελίων οικοδομής. Δυνατότητα του Υπουργού Πολιτισμού να ανακαλέσει την άδεια για ανέγερση οικοδομής. Ιδιότητα των αρχαιοτήτων ως κοινής χρήσεως πράγματα. Εκτός συναλλαγής πράγματα. Προσβολή της προσωπικότητας συνιστά η παρακάλυψη ή η αποβολή από χρήση κοινόχρηστου πράγματος. Έννομο συμφέρον για επιδίωξη προστασίας αρχαιοτήτων. Ομάδες προσώπων που έχουν το ως άνω έννομο συμφέρον. Ασφαλιστικά μέτρα για παύση κατάχωσης αρχαιοτήτων η οποία αποτελεί κίνδυνο για τη διάσωσή τους.

ΣτΕ 3465/80 παραπομπή σε: 1. 2069/2003 ΣΤΕ (346728)#

(Α΄ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ) Οικοδομήματα καλλιτεχνικής ή ιστορικής αξίας και προστασία αυτών κατά τις διατάξεις του ν. 5351/1932. Τα ευρισκόμενα εντός ιστορικού τύπου οικοδομήματα υπόκεινται στους περιορισμούς των άρθρων 50 και 52 του ανωτέρω νόμου, επιβάλλεται όμως και ο κατ' ιδίαν χαρακτηρισμός αυτών που είναι καλλιτεχνικής ή ιστορικής αξίας. Η άρνηση του Υπουργού να τα χαρακτηρίσει συνιστά εκτελεστή διοικητική πράξη προσβλητή με αίτηση ακύρωσης. Ο μη χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου της οικίας του Αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου στη χώρα Νάξου στηρίζεται σε νόμιμη αιτιολογία. Αντίθετη μειοψηφία. Απορρίπτεται η αίτηση ακύρωσης.

ΣτΕ 1930/78 παραπομπή σε: 1. 1767/1991 ΣΤΕ (76616)#

Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/1991 (1) Προστασία περιβάλλοντος. Όροι δομήσεως. Μεταφορά συντελεστή δομήσεως. Φύση του προεδρικού διατάγματος περί μεταφοράς συντελεστή δομήσεως ως ατομικής ή κανονιστικής πράξης. Περιπτώσεις κατά τις οποίες επιτρέπεται η μεταφορά. Απαλλοτρίωση. Αποζημίωση. Μεταφορά συντελεστή δομήσεως αντί αποζημίωσης. Μεταφορά σε οποιοδήποτε ακίνητο

ανεξάρτητα από το αν ανήκει στον θιγόμενο ιδιοκτήτη ή σε τρίτον. Μεταφορά σε πολυκατοικία. Συναίνεση των συνιδιοκτητών. Παραπομπή της υπόθεσης στην Ολομέλεια. ΠΑΡΑΤ: Ομοια η 1766/1991 ΣΤΕ .

1. 3893/1981 ΣΤΕ (ΟΛΟΜ) (86059)#

ΑΡΜ/1982 (224), ΔΕΛΤΙΟ-ΣΤΕ/1982 (12) Σχέδια πόλεων. Οικοδομικά διατηρητέα κτίρια συνταγματική προστασία, τρόπος αποζημιώσεως ιδιοκτητών, καθορίζεται υπό του ν. 880/79 δεν εφαρμόζεται πλέον επί διατηρητέων το άρθρον 51 του ν. 5351/32, ασχέτως της συνταγματικότητας ή μη τούτου.

1. 1364/1981 ΣΤΕ (84384)#

ΔΕΛΤΙΟ-ΣΤΕ/1981 (12) Σύνταγμα. Προστασία περιβάλλοντος. Περιορισμός ιδιοκτησίας σε οικοδομήματα που χαρακτηρίζονται ως έργα τέχνης. Προθεσμία απαλλοτρίωσης. Αποχαρακτηρισμός ακινήτου ως διατηρητέου. Παραπομπή στην Ολομέλεια.

- ΣτΕ Ολ 810-811/1977 (Υπόθεση εγκατάστασης Ναυπηγείου στον Όρμο Πύλου), Το Σ1977, σελ. 442

- ΣτΕ Ολ 3146/86 (Υπόθεση Ακρόπολη Γυθείου)

- ΣτΕ 2801/1991 (Υπόθεση Φαρμακείο Κέρκυρας)

- ΣτΕ 637/1998 (Υπόθεση Μαρίνας Μυκόνου), ΠερΔικ Τόμος 1998, σελ. 403, Ε΄ Τμήμα.

- ΣτΕ ΕΑ 327/1995 (Υπόθεση Ροτόντα Θεσσαλονίκης), Νόμος και Φύση 1995, σελ. 200

- ΣτΕ 3565/96 (Υπόθεση οικόπεδο στην περιοχή Ακροπόλεως) Νόμος και Φύση 1997, σελ. 691

- ΣτΕ 2300/97 (Υπόθεση λόγου Ζάγανι Σπάτων), Νόμος και Φύση 1997, σελ. 164

- ΣτΕ 575/2000 (Υπόθεση Λαδάδικα Θεσσαλονίκης), ΠερΔικ Τόμος 2001, σελ. 599

- ΣτΕ 604/2002 (Υπόθεση Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης), ΠερΔικ Τόμος 2002, σελ. 314
- ΣτΕ 1712/2002 (Υπόθεση Διατηρητέο Κτίριο Λάρισας), ΠερΔικ Τόμος 2003, σελ. 547
- ΣτΕ 2063/2002 Τμήμα Ε΄ (Υπόθεση παραδοσιακοί οικισμοί Ύδρας)
- ΣτΕ Ολ 2526/2003 (Υπόθεση παραδοσιακός οικισμός Ερμουπόλεως Σύρου), ΠερΔικ Τόμος 2004, σελ. 229
- ΣτΕ 889/2003 Τμ. Ε΄ (Υπόθεση Ιερού Ναού Αγ. Στεφάνου Αττικής), ΠερΔικ Τόμος 2004, σελ. 227
- ΣτΕ 207 9/2003 Τμ. Ε΄ (Υπόθεση παλαιοχριστιανικό νεκροταφείο), ΠερΔικ Τόμος 2004, σελ. 224
- ΣτΕ ΕΑ 123/2004 (Υπόθεση supermarket – Κήπος ηρώων στο Μεσολόγγι), ΠερΔικ, Τόμος 2004, σελ. 381
- ΣτΕ ΕΑ 618/2004 (Υπόθεση Μακρά Τείχη Πειραιώς), ΠερΔικ Τόμος 2005
- ΣτΕ ΕΑ 960/2004 (Υπόθεση Ιεράς Μονής Οσίου Μελετίου)
- ΣτΕ ΕΑ 909/2004 (Υπόθεση ιαματικών πηγών Καλλιθέας Ρόδου)
- ΣτΕ 903/2005 (Υπόθεση διατηρητέου κτιρίου Αστακού Αιτωλοακαρνανίας)
- ΣτΕ Ολ. 2175/2004 (Νέο Μουσείο Ακροπόλεως), ΠερΔικ Τόμος 2005, σελ. 270
- ΣτΕ Ολ. 2174/2004 (Υπόθεση Νέο Μουσείο Ακροπόλεως), ΠερΔικ Τόμος 2005, σελ. 280
- ΣτΕ ΕΑ 278/2005 (Υπόθεση ρωμαϊκής οδού στη Βέροια)
- ΣτΕ 977/2005 Τμ. Ε΄ (Υπόθεση παραδοσιακής οικίας Πηλίου)
- ΣτΕ 637/1998 (Ε΄ Τμ.)

1. Επειδή δια της υπό κρίσιν αιτήσεως, δια την οποίαν κατεβλήθησαν τα νόμιμα τέλη και το παράβολον (υπ' αριθμ. 2915187 – 8/95 διπλότυπα ΔΟΥ Δικαστικών Εισπράξεων Αθηνών, υπ' αριθμ. 2169531, 5641781/95 ειδικά γραμ. παραβόλου) ζητείται η ακύρωση της υπ' αριθμ. 31412/13.9.1995 κοινής αποφάσεως του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και Εμπορικής Ναυτιλίας περί εγκρίσεως περιβαλλοντικών όρων για τα έργα του λιμένος Σκαφών Αναψυχής (Μαρίνα) Μυκόνου στον θαλάσσιον χώρο της περιοχής Αγ. Χαραλάμπους του Δήμου Μυκόνου (Ν. Κυκλάδων).
2. Επειδή εις την δίκην παρεμβαίνουν μετ' εννόμου συμφέροντος α) ο Δήμος Μυκονίων και β) ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ), ο οποίος είναι ο φορέας χρηματοδοτήσεως και υλοποιήσεως του περί ου πρόκειται έργου.
3. Επειδή δέον να θεωρηθή συμπροσβαλλόμενη διά της υπό κρίσιν αιτήσεως και η υπ' αριθμ. οικ. 57771/1947/1.4.1993 απόφασις της εντολή Υφυπουργού υπογραφούσης Γενικής Γραμματέως του ΥΠΕΧΩΔΕ περί προεγκρίσεως χωροθετήσεως των εξωτερικών λιμενικών έργων λιμένος αναψυχής, χωρητικότητας 250 σκαφών, εις την θέσιν «Άγιος Χαραλάμπος Μυκόνου», ως αποτελούσα μετά της προσβαλλομένης εγκρίσεως των περιβαλλοντικών όρων σύνθετον διοικητικήν ενέργειαν.
4. Επειδή διά του άρθρου 24 του Σ. προστατεύεται ευθέως το φυσικόν και πολιτιστικόν περιβάλλον, στοιχεία δε του τελευταίου και της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομίας είναι τόσον οι αρχαιολογικοί χώροι όσον και οι παραδοσιακοί οικισμοί. Εξ άλλου, συμφώνως προς τον θεμελιώδη κανόνα της βιωσίμου αναπτύξεως, κατοχυρούμενον τόσον εις το Σ. (άρθρο 24) όσον και εις την Συνθήκην του Μάαστριχ (άρθρα Β, 2 και 130 Ρ) κυρωθείσαν διά του Ν 2077/1992, και ερμηνευτέον υπό το φως των διατάξεων της Διακηρύξεως του Ρίου (1992) και της Agenda 21 για το περιβάλλον και την ανάπτυξιν, ιδιαιτέρας προστασίας τυγχάνουν αι μικραί νήσοι, των οποίων η βιώσιμος ανάπτυξις δεν δύναται να είναι ει μή μόνον ήπια. Εκ του συνδυασμού των ανωτέρω διατάξεων συνάγεται ότι οικισμός, κείμενος επί μικράς νήσου και χαρακτηρισθείς ως αρχαιολογικός χώρος και ως παραδοσιακός οικισμός, απολαύει λίαν αυστηρού νομικού καθεστώτος προστασίας, καθ' όσον συγκεντρώνει και συνδυάζει την προστασίαν της μικράς νήσου, του παρακτίου οικισμού, του αρχαιολογικού χώρου και του παραδοσιακού οικισμού και είναι ούτω δεκτικός μόνον ηπιωτάτης βιωσίμου αναπτύξεως, η οποία ουδόλως μεταβάλλει τα πολιτιστικά και γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά του. Πράγματι δε, η συνταγματική προστασία τοιούτων οικισμών έχει αυτήν ακριβώς την έννοιαν, να είναι μεν ούτοι ζώντες και δυναμικοί οικισμοί, αλλ' ουδέποτε η ήπια ανάπτυξις αυτών να προσλάβη τοιαύτας διαστάσεις, ώστε να αλλοιώση ουσιωδώς τον διατηρητέον χαρακτήρα των. Το ζήτημα τούτο έχει καιρίαν σημασία διά την εκ του Σ. επιβεβλημένην διατήρησιν των

παραδοσιακών οικισμών καθ' όσον ούτοι, λόγω αυτής ακριβώς της ιδιότητός των, αποτελούν πόλον έλξεως τουρισμού, ο οποίος καθίσταται, ούτω, σημαντική μεν πηγή εισοδήματος, αλλά και παραλλήλως δέλεαρ αγρίας αναπτύξεως. Τυχόν υποκύπτοντες, όμως, εις τοιαύτην ανάπτυξιν οι παραδοσιακοί οικισμοί χάνουν τα πολιτιστικά και φυσικά χαρακτηριστικά, την διατήρησιν των οποίων επιτάσσει το Σ.

5. Επειδή η προστασία των παρακτίων παραδοσιακών οικισμών ιδίως των μικρών νήσων περιλαμβάνει όχι μόνον τα πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά των χαρακτηριστικά, αλλά και τους παραδοσιακούς λιμένας αυτών και ιδίως την μορφολογίαν των ακτών των, αι οποία τελούν εις πρόδηλον ενότητα και αλληλεξάρτησιν με τον παραδοσιακόν χαρακτήρα του οικισμού, εις τρόπον ώστε ουσιώδης αλλοίωσις της ακτογραμμής και του τοπίου συνεπεία νέων τεχνικών επεμβάσεων να αποτελεί ευθείαν και ανεπίτρεπτον αλλοίωσιν και του παραδοσιακού χαρακτήρος του οικισμού. Πράγματι δε αναπόσπαστον στοιχείον του παρακτίου παραδοσιακού οικισμού, ιδίως εις μικράν νήσον, είναι και ο παραδοσιακός λιμήν αυτού, η κατασκευή δε και νέου λιμένος εις τας παραλίας του οικισμού ή εγγύς αυτών, συνεπαγομένη ουσιώδη πρόδηλον αλλοίωσιν του πολιτιστικού (παραδοσιακού) περιβάλλοντος του οικισμού υπό την ανωτέρω έννοιαν, αλλά και επιβάρυνσιν του θαλασσίου περιβάλλοντος, δεν δύνανται να θεωρηθή ως ηπία μορφή αναπτύξεως. Όθεν, η κατασκευή λιμένος αναψυχής προορισμένου διά την υποδοχήν τουριστικών σκαφών, παραλλήλως προς υφιστάμενον παραδοσιακόν λιμένα, δεν είναι συμβατή με τον προστατευτέον χαρακτήρα παρακτίου παραδοσιακού οικισμού.

6. Επειδή ο Δήμος Μυκονίων έχει χαρακτηρισθή ως οργανωμένος αρχαιολογικός χώρος κατά τας διατάξεις του άρθρου 50 του ΚΝ 5351/32 (υπ' αριθμ. Φ. 20/33945/3402/10.9.1974 απόφασις του Υπουργού Πολιτισμού, Β' 913). Εξ άλλου, ολόκληρος η νήσος Μύκονος έχει χαρακτηρισθή, επίσης ως τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους κατά τας διατάξεις του Ν 1469/50 «...επειδή το χαρακτηριστικό περιβάλλον της νήσου έχει ελάχιστα αλλοιωθεί από την ανοικοδόμησιν και είναι απόλυτη ανάγκη να διαφυλαχθούν οι ενδιαφέροντες παραδοσιακοί οικισμοί της και ο ιδιάζων χαρακτήρας της υπαίθρου της» (υπ' αριθμ. Γ/848/40/4.3.1980 απόφασις Υπ. Πολιτισμού, Β' 329). Περαιτέρω, διά της υπ' αριθμ. 7122/14.6.1963 αποφάσεως του Υπουργού Προεδρίας (Β' 286) έχει χαρακτηρισθή ως χρήζουσα ειδικής προστασίας κατά τον αρχαιολογικόν νόμον (ΚΝ 5351/32) και τον Ν 1469/50 «...ολόκληρος η έκτασις η κατεχομένη υπό του σημερινού οικισμού της πόλεως Μυκόνου, ως αύτη καθορίζεται υπό της υφισταμένης πολεοδομικής καταστάσεως μετά περιθωρίου διακοσίων (200) μέτρων περίξ, διότι η εν λόγω έκτασις εμφανίζει ιδιαίτεραν σημασίαν από απόψεως νησιώτικης λαϊκής αρχιτεκτονικής και φυσικού κάλλους». Ο χαρακτηρισμός ούτος επεξετάθη εις ευρυτέραν περιοχήν διά της υπ' αριθμ. Φ/31/34381/2777/4.10.1973 αποφάσεως του Υπουργού Πολιτισμού (Β' 1212). Τέλος,

διά της υπ' αριθμ. Γ/561/13290/13.8.1980 αποφάσεως του Υπουργού Πολιτισμού (Β' 837) ε χαρακτηρισίσθησαν ως έργα τέχνης οι ένδεκα ανεμόμυλοι της χώρας Μυκόνου, διότι «... αποτελούν στόλισμα της νήσου που άλλωστε χαρακτηρίζεται και σαν «νησί των ανεμομύλων» και παρουσιάζουν αφ' ενός μεν ενδιαφέρον με την ιδιότυπη κατασκευή τους αφ' ετέρου δε έχουν ιστορική αξία σαν αναπόσπαστα στοιχεία του τοπίου, που έχει ερμηνεύσει κατά καιρούς καλλιτέχνες και λογοτέχνες, Έλληνες και ξένους». Η απόφασις αυτή συνεπληρώθη διά της υπ' αριθμ.

ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/20780/1246/27.7.1987 αποφάσεως του Υπ. Πολιτισμού (Β 475) διά της οποίας οι ανωτέρω ανεμόμυλοι ε χαρακτηρισίσθησαν και ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία «... γιατί αποτελούν χαρακτηριστικά δείγματα της αρχιτεκτονικής της προβιομηχανικής περιόδου και σημεία αναφοράς της εικόνας του νησιού στα πέρατα της γης».

7. Επειδή, ως προκύπτει εκ των στοιχείων του φακέλου και ιδίως της «Μελέτης Ενδοπεριφερειακών και Διαπεριφερειακών Επικοινωνιών, διά θαλάσσης – αέρος στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου σε συνάρτηση με τον πλωτό τουρισμό, Τεύχος Δ', Στρατηγική Ανάπτυξη του Πλωτού Τουρισμού στην περιφέρεια Ν. Αιγαίου, ΥΠΕΘΟ, Περ. Νοτίου Αιγαίου, Δεκέμβριος 1994) στην Μύκονο προβλέπεται, πέραν του υφισταμένου παραδοσιακού λιμένος αυτής, αφ' ενός μεν νέος επιβατικός λιμήν και μαρίνα σκαφών αναψυχής μονίμου πλωτού τουρισμού στην θέσιν «Τούρλος», αφ' ετέρου δε λιμήν σκαφών αναψυχής διερχομένου τουρισμού στην θέσιν Αγ.

Χαράλαμπος. Ειδικότερον, ως ρητώς αναφέρεται στην Χωροταξική Μελέτη Λιμένος Σκαφών Αναψυχής (Μαρίνας) Μυκόνου, εκπονηθείσα διά λογαριασμό του ΕΟΤ τον Ιούλιον 1993 «.. Η Μαρίνα της Μυκόνου θα είναι ένα σύμπλεγμα λειτουργικών μερών, χωροθετημένων σε διακριτές θέσεις.. Το λιμάνι του πλωτού τουρισμού, δηλαδή αυτό που είναι, στην ουσία, το σαλόνι μιας μαρίνας, χωροθετείται στη θέση Άγιος Χαράλαμπος ..», ενώ η Μαρίνα μόνιμου ελλιμενισμού, η οποία θα περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, σταθμόν ανεφοδιασμού σκαφών, ζώνη συντηρήσεως και φυλάξεως σκαφών, συνεργεία, κτίριο πωλήσεως σκαφών και ανταλλακτικών, αποθηκευτικούς χώρους κλπ., χωροθετείται στην θέσιν Τούρλος. Το ολοκληρωμένο αυτό σύμπλεγμα μαρινών εκτιμάται ότι «θα είναι σε θέση να προσφέρει ένα σύνολο υπηρεσιών που θα ικανοποιεί όλες τις υψηλές απαιτήσεις και ανάγκες της πελατείας του πλωτού τουρισμού» και θα έχει σαν άμεσα αποτελέσματα «.. την προσέλευση μεγάλης πελατείας υψηλής στάθμης, την ενθάρρυνση της εγκατάστασης μόνιμου τουρισμού στο νησί και την επιμήκυνση της διάρκειας της τουριστικής περιόδου». Ειδικώς καθ' όσον αφορά την Μαρίνα του Αγίου Χαράλαμπος, η οποία ευρίσκεται εις άμεσον γειτνίασιν με τους Μύλους, η ανωτέρω Μελέτη, αναγνωρίζουσα ότι «Η θέα τόσο από την ξηρά όσο και από τη θάλασσα σε ένα – πράγματι – μοναδικό τοπίο (ακρωτήριο Αγ. Γεωργίου, ακτή μέχρι τον Ορνό, Μύλοι) είναι ένα από τα

χαρακτηριστικά τοπία της Μυκόνου», και ότι «.. η διατήρηση αυτής της μοναδικής θέας είναι απαραίτητη για την Μύκονο..», προτείνει τον ιδιότυπον σχεδιασμό των λιμενικών έργων, ώστε να εναρμονίζεται με τις χαρακτηριστικές καμπύλες της παραλίας και των βράχων. Ως λεπτομερώς περιγράφοντα στην «Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Λιμένος Σκαφών Αναψυχής (Μαρίνα) Μυκόνου, εκπονηθείσαν διά λογαριασμό του ΕΟΤ τον Νοέμβριον 1993, τα λιμενικά έργα της Μαρίνας Αγίου Χαραλάμπους, δυναμικότητας 250 σκαφών περιλαμβάνουν ιδίως, προσήνεμον μώλον, σχεδόν παράλληλον προς την ακτήν, μήκους 550 μ. Περίπου, β) υπήνεμον μώλον, μήκους 50 μ. Περίπου, γ) νησίδα για την πρυμνοδέτησιν των σκαφών συνδεδεμένας με την ακτήν μέσω γεφυρωτών κατασκευών, γ) παραλιακά κρηπιδώματα εφοδιασμένα με βραχίονας ή/και κρίκους προσδέσεως, σύστημα προσκρουστήρων και παροχάς νερού ηλεκτρικού, τηλεφώνου, τηλεοράσεως και τηλεομοιότυπου. Εξ άλλου, αι χερσαίαι εγκαταστάσεις της μαρίνας περιλαμβάνουν ιδίως α) κτιριακάς εγκαταστάσεις για την εξυπηρέτησιν των τουριστών, τον επαρκή ανεφοδιασμό και την εύρυθμον λειτουργίαν της μαρίνας, ήτοι κτίριον διοικήσεως εμβαδού 205 τ.μ. bar, καφεενία, εστιατόριο εμβαδού 200 τ.μ. με υπαιθρίους χώρους 200 τ.μ., καταστήματα συνολικής εκτάσεως 450 τ.μ., χώρους υγιεινής εκτάσεως 100 τ.μ. και ιατρείον εμβαδού 25 τ.μ., β) χώρους σταθμεύσεως και γ) ελευθέρους χώρους, καταλλήλως δενδροφυτευμένους.

8. Επειδή, υπό τα ανωτέρω δεδομένα, η κατασκευή του επιμάχου λιμένος σκαφών αναψυχής, συνιστώντος υπό την εκτεθείσαν περιγραφήν του, τεχνικόν έργον μεγάλης κλίμακος, προκαλούν ουσιώδη αλλοιώσιν της ακτογραμμής και του τοπίου, προσκρούει εις το προεκτεθέν αυστηρόν νομικόν καθεστώς προστασίας της Μυκόνου ως παραδοσιακού οικισμού και αρχαιολογικού χώρου και, ως εκ τούτου, η προσβαλλομένη κοινή υπουργική απόφασις περί εγκρίσεως περιβαλλοντικών όρων διά το έργον τούτο, ως επίσης και η συμπροσβαλλομένη προέγκρισις χωροθετήσεως διά το αυτό έργον, είναι μη νόμιμοι και ακυρωτέαι. Και ναι μεν, κατά την προαναφερθείσαν μελέτην διαπεριφερειακών επικοινωνιών διά θαλάσσης, η κατασκευή του περί ου πρόκειται λιμένος εντάσσεται εις ευρύτερον σχεδιασμόν, πλην η ένταξις του οικισμού Μυκόνου εις τον σχεδιασμόν τούτον δεν ηδύνατο να γίνη ει μη υπό τον προεκτεθέντα νομικόν περιορισμόν του σεβασμού του αναλλοιώτου παραδοσιακού χαρακτήρα του. Όθεν ο σχεδιασμός ούτος, έχων, άλλωστε, σαφώς οικονομικόν προσανατολισμόν, και μη ενσωματών, ως όφειλε, και τα κριτήρια προστασίας του παραδοσιακού χαρακτήρος της νήσου Μυκόνου και του ήδη βεβαιουμένου παρακτίου φυσικού περιβάλλοντος αυτής, δεν δύναται να στηρίξη το νομικόν κύρος των προσβαλλομένων αποφάσεων. Εξ άλλου αι ανωτέρω πράξεις δεν ευρίσκουν νόμιμον έρεισμα ούτε εις τας διατάξεις της παρ. 5 του άρθρου 3α του Ν 2160/93 (Α 118), διά του οποίου ευθέως εγκρίνεται η χωροθέτησις τουριστικών

λιμένων εις ωρισμένας περιοχάς της χώρας, μεταξύ των οποίων και ο Άγιος Χαράλαμπος Μυκόνου, διότι αι διατάξεις αύται, καθ' ο μέρος παραβιάζουν την προεκτεθείσαν συνταγματικήν επιταγήν περί της υποχρεωτικής ηπίας βιωσίμου αναπτύξεως των παραδοσιακών οικισμών και αρχαιολογικών χώρων, είναι ανίσχυροι. Αν και κατά την γνώμην του Συμβούλου Σ. Ρίζου η κήρυξις οικισμού τινός ως παραδοσιακού δεν αποκλείει παντελώς την κατασκευήν μικρού τινός λιμένος σκαφών αναψυχής (μαρίνας) υπό την προϋπόθεσιν ότι ούτος είναι απολύτως προσηρμοσμένος προς τον παραδοσιακόν χαρακτήρα του οικισμού, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και ιδίως την κλίμακα του τοπίου.

9. Επειδή, διά τον ανωτέρω λόγον, βασίμως προβαλλομένον, η υπό κρίσιν αίτησις δέον να γίνη δεκτή και να απορριφθούν αι ασκηθείσαι παρεμβάσεις, παρέλκει δε, ως αλυσιτελής, η έρευνα των λοιπών λόγων ακυρώσεων.

(Δέχεται την αίτηση.)

ΣτΕ 1742/2002 Τμ. Ε'

Κατά την έννοια των άρθρων 1 και 50 του ΚΝ 5351/1932, τα οποία αποσκοπούν στην προστασία των αρχαίων σε συνδυασμό με το σεβασμό των ατομικών δικαιωμάτων, δεν επιτρέπεται η κατά κανονιστικό τρόπο θέσπιση γενικών απαγορεύσεων, αλλά η σε συγκεκριμένη εκάστοτε ατομική περίπτωση επιβολή συγκεκριμένων μέτρων απαγορεύσεων ή περιορισμών χάριν της προστασίας των αρχαίων.

[...] Επειδή, με την αίτηση αυτή, για την άσκηση της οποίας έχουν καταβληθεί τα νόμιμα τέλη και παράβολο (...5/1996 διπλότυπα εισπράξεως της ΔΟΥ Ενσήμων και Δικαστικών Εισπράξεων Αθηνών, ..., ... ειδικά έντυπα παραβόλου) και το δικόγραφο προσθέτων λόγων ζητείται η ακύρωση της ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ41/46590/2677/13.11.1995 αποφάσεως του Υπουργού Πολιτισμού «Αποδεσμεύσεις θαλασσίων περιοχών για υποβρύχια δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές για εκπαιδευτικούς και ψυχαγωγικούς σκοπούς» (ΦΕΚ Β' 1088/29.12.1995).

Επειδή, με έννομο συμφέρον ασκείται η αίτηση από τον αιτούντα, ο οποίος επικαλείται ότι είναι εκπαιδευτής καταδύσεων και προσκομίζει σχετικά αποδεικτικά στοιχεία.

Επειδή, σύμφωνα με το άρθρο 1 του ΚΝ 5351/1932 (ΠΔ 9/24.8.1932, ΦΕΚ Α' 275): «Πάντα τα εν Ελλάδι και οιοσδήποτε εθνικούς κτήμασιν, εν ποταμοίς, λίμναις και εν των πυθμένι της θαλάσσης προς δε εν δημοτικούς, μοναστηριακούς και ιδιωτικούς κτήμασιν ευρισκόμενα αρχαία, κινητά τε και ακίνητα, από των αρχαιοτάτων χρόνων και εφεξής, είναι ιδιοκτησία του Κράτους... Πάσα προς τον σκοπόν τούτον ενέργεια

υπάγεται εις την δικαιοδοσίαν του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων (ήδη Υπουργείου Πολιτισμού)». Ακολουθώς, κατά το άρθρο 50 του ίδιου ΚΝ, όπως η περ. 2 αυτού τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 του ΝΔ 6/1968 (ΦΕΚ Α' 279): «Απαγορεύεται άνευ αδείας του Υπουργείου της Παιδείας 1) η λατομία και σκαφή προς πορισμόν υλικού οικοδομών και αρχαίων ερειπίων πόλεων, συνοικισμών, νεκροπόλεων και εις απόστασιν 500 μέτρων παντός ορατού αρχαίου μνημείου, ως και η κατασκευή ασβεστοκαμίνου εις περιφέρειαν 500 μέτρων από των αρχαίων, 2) «Η πλησίον αρχαίου επιχείρησις έρχου δυναμένου να βλάβη αυτά αμέσως ή εμμέσως, προκειμένου όμως περί πάσης φύσεως εγκαταστάσεων προβλεπομένων υπό δικητικών πράξεων εκδιδόμενων κατ' άρθρο 3 παρ. 2 του ΝΔ 2687/1953 «Περί επενδύσεως και προστασίας κεφαλαίων εξωτερικού» ή κατά τα άρθρα 1 παρ. 3 και 4 παρ. 1 του Ν 4171/1961 «Περί λήψεως γενικών μέτρων διά την υποβοήθησιν της αναπτύξεως της οικονομίας της χώρας», επιχειρουμένων δε πλησίον αρχαίων ή του περιβάλλοντος αυτών και δυναμένων να βλάβωσιν αυτά αμέσως ή εμμέσως, η κατά τας διατάξεις του παρόντος νόμου ως ούτος τροποποιηθείς ισχύει, απαιτούμενη άδεια χορηγείται υπό του Πρωθυπουργού ως Υπουργού της Προεδρίας της Κυβερνήσεως και υπό του Υπουργού Συντονισμού (ήδη Υπουργού Πολιτισμού), μετά γνώμην του Αρχαιολογικού Συμβουλίου εκδιδόμενην εντός 15 ημερών από της εις την Διεύθυνσιν Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Προεδρίας της Κυβερνήσεως υποβολής της σχετικής αιτήσεως. Παρερχομένης απράκτου της προθεσμίας ταύτης ο Πρωθυπουργός ως Υπουργός της Προεδρίας της Κυβερνήσεως και ο Υπουργός Συντονισμού αποφασίζουν περί χορηγήσεως ή μη της αδείας και άνευ της γνώμης του Αρχαιολογικού Συμβουλίου», 3) οιαδήποτε εργασία επί κτιρίων και λειψάνων ή ερειπίων αρχαίων, και αν έτι δεν επιφέρει ζημίαν τινά». Εξάλλου, κατ' άρθρο 1 περ. Γ' του ΠΔ 16/1979 (ΦΕΚ Α' 8/1980), αρμόδιος για τη χορήγηση άδειας υποβρύχιας δραστηριότητας είναι ο Προϊστάμενος της Εφορίας Εναλίων Αρχαιοτήτων.

Επειδή, όπως έχει κριθεί (ΣτΕ 1822/1992, 2537/1988 κ.ά.), κατά την έννοια των άρθρων 1 και 50 του ΚΝ 5351/1932, στα οποία στηρίζεται η έκδοση της προσβαλλομένης πράξεως και τα οποία αποσκοπούν στην προστασία των αρχαίων σε συνδυασμό με το σεβασμό των ατομικών δικαιωμάτων, δεν επιτρέπεται η κατά κανονιστικό τρόπο θέσπιση γενικών απαγορεύσεων, αλλά η σε συγκεκριμένη εκάστοτε ατομική περίπτωση επιβολή συγκεκριμένων μέτρων απαγορεύσεων ή περιορισμών χάριν της προστασίας των αρχαίων.

Επειδή, με την προσβαλλόμενη απόφαση ορίστηκε ότι δεν επιτρέπεται κατ' αρχήν η υποβρύχια δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές (άρθρο 1) και καθορίσθηκαν κατά τρόπο γενικό, δηλ. όχι επί συγκεκριμένων ατομικών περιπτώσεων, οι θαλάσσιες

περιοχές, οι οποίες αποδεσμεύονται και στις οποίες επιτρέπεται η εν λόγω δραστηριότητα, τέθηκαν όροι και περιορισμοί για την άσκηση της υποβρύχιας δραστηριότητας με αναπνευστικές συσκευές (άρθρο 2) καθώς και προϋποθέσεις για τη χορήγηση άδειας λειτουργίας κέντρων σχολών καταδύσεων (άρθρο 3). Υπό το περιεχόμενο, όμως, αυτό η απόφαση έχει μη νομίμως, σύμφωνα με όσα αναφέρονται στην προηγούμενη σκέψη, κανονιστικό περιεχόμενο και πρέπει να ακυρωθεί κατ' αποδοχήν του προσβαλλομένου σχετικού λόγου ακυρώσεως (βλ. ΣτΕ 3094/1993), παρελκούς ως αλυσιτελούς της εξετάσεως των λοιπών προσβαλλομένων λόγων.

[Δέχεται την αίτηση.]

ΣτΕ Ολ 2174/2004

Ακύρωση απόφασης έγκρισης εκτέλεσης εργασιών διαμόρφωσης χώρου για την ανέγερση του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως στο οικόπεδο Μακρυγιάννη. Μετά την ακύρωση με απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας του εν λόγω έργου, η προσβαλλόμενη απόφαση στερείται εννόμου ερείσματος και θα πρέπει να ακυρωθεί (μειοψ.).

[...] 2. Επειδή, με την αίτηση αυτή ζητείται η ακύρωση της υπ' αριθ. ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Α1-Α2/Φ01/17392/1453/27.6.2002 αποφάσεως του Υπουργού Πολιτισμού, με τον τίτλο «Έγκριση εκτέλεσης εργασιών έργου «Διαμόρφωση χώρου για την ανέγερση του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως στο οικόπεδο Μακρυγιάννη» απολογιστικά και με επιστασία κατά το μέρος που εγκρίνεται από τον Υπουργό Πολιτισμού και ανατίθεται στον Οργανισμό Ανέγερσης του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως η εκτέλεση στο οικόπεδο Μακρυγιάννη των εργασιών διαμορφώσεως αρχαιολογικού χώρου και αναδείξεως αρχαιοτήτων που μνημονεύονται στην προσβαλλόμενη πράξη υπό στοιχεία 2.2B, Γ, ΣΤ, Ζ/ και Θ καθώς και 2.10 [...]

5. Επειδή, στο προοίμιο της προσβαλλόμενης αποφάσεως μνημονεύονται, μεταξύ άλλων, οι από 20.10.1999, 5.4.2001, 17.10.2001 (η οποία εκ παραδρομής αναφέρεται ως από 22.10.2001) και 20.2.2002, αποφάσεις του Υπουργού Πολιτισμού, καθώς και η από 15.4.2002 απόφαση του ίδιου Υπουργού, με την οποία εγκρίνεται η προμελέτη του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως. Με την υπ' αριθ. 3279/2003, απόφαση της Ολομελείας του Συμβουλίου της Επικρατείας εκρίθη ότι με τις τέσσερις πρώτες πράξεις τα αρμόδια όργανα (ΚΑΣ και Υπουργός Πολιτισμού) προβαίνουν στην κατά τις διατάξεις του αρχαιολογικού νόμου αξιολόγηση και διάφορη μεταχείριση, ανάλογα με το βαθμό προστασίας τους, των αρχαιοτήτων που σταδιακά

αποκαλύπτονται κατά τις ανασκαφές στο Δημόσιο Κτήμα Μακρυγιάννη. Η διαφορετική δε μεταχείριση των αρχαιοτήτων που αποκαλύπτονται στον παραπάνω χώρο έχει ως συνέπεια την ένταξη των συγκεκριμένων αρχαιοτήτων κατά ενότητα (π.χ. κτιριακά συγκροτήματα) σε ζώνες με διαφορετικό χρωματισμό ανάλογα με το βαθμό προστασίας τους (και συγκεκριμένα, ζώνη με κόκκινο χρώμα = διατήρηση και στέγαση αρχαίων, ζώνη με κίτρινο = αρχαιότητες ήσσονος σημασίας, διάλυση ή μεταφορά, ζώνη με μπλε (πράσινο) χρώμα = χώρος ελεύθερος αρχαιοτήτων ή με σποραδικές αρχαιότητες). Εξάλλου, η αξιολόγηση των αρχαιοτήτων της ανασκαφής έχει ως συνέπεια την αντίστοιχη διαφοροποίηση της καταλληλότητας του χώρου όπου μπορεί να ανεγερθεί το Νέο Μουσείο, δεδομένου ότι ο μελετητής είναι υποχρεωμένος κατά την εκπόνηση της μελέτης του Νέου Μουσείου να λάβει υπόψη του την έκταση και τον βαθμό προστασίας των αρχαιοτήτων, ώστε να κριθεί τόσο εάν είναι κατ' αρχήν δυνατή η ανέγερση Μουσείου εντός του χώρου αυτού, όσο και, σε καταφατική περίπτωση, η ειδικότερη θέση που θα τοποθετηθεί το εν λόγω Μουσείο εντός του οικοπέδου καθώς και ο τρόπος θεμελιώσεως του κτιρίου. Ακολούθως, εκρίθη, με την πιο πάνω απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, ότι οι μνημονευθείσες πράξεις συνιστούν την κατ' άρθρο 50 του ΚΝ 5351/1932 άδεια του Υπουργού για την εκτέλεση έργου επί και πλησίον αρχαίων, δεδομένου δε ότι, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, η άδεια του Υπουργού Πολιτισμού είναι δυνατόν να παρέχεται σταδιακά και ανάλογα με την πρόοδο των ανασκαφικών εργασιών καθώς και όταν τεθούν υπόψη του τα στοιχεία του έργου, οι παραπάνω πράξεις συνιστούν μία «κατ' αρχήν» έγκριση για την εκτέλεση του εν λόγω έργου. Περαιτέρω με την υπ' αριθ. 3280/2003 απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας εκρίθη ότι με την απόφασή του με την οποία εγκρίνει την προμελέτη του Νέου Μουσείου της Ακροπόλεως, προκειμένου να διαπιστώσει επικαίρως την τήρηση εκ μέρους των αναδόχων μελετητών των όρων και περιορισμών που προβλέπονται στις προηγούμενες αποφάσεις του και αφ' ετέρου εγκρίνει τις μέχρι τότε μελετητικές εργασίες ώστε να καταστεί δυνατή η οριστικοποίηση της τεχνικής λύσεως του έργου. Με το περιεχόμενο δε αυτό, εκρίθη ακολούθως ότι η απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού με την οποία εγκρίνεται η προμελέτη συνιστά και αυτή άδεια εκτελέσεως έργου πλησίον ή επί αρχαιοτήτων. Με την ίδια όμως απόφαση της Ολομελείας (υπ' αριθ. ΥΠΠΟ/ΔΜΜ/21852/569) απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, με την οποία εγκρίθηκε η προμελέτη του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως, κατά το μέρος με το οποίο εγκρίνεται ειδικότερα η στατική μελέτη για την ανέγερση του εν λόγω Μουσείου. Και τούτο διότι έγινε δεκτόν ότι τα σχέδια της στατικής προμελέτης προέβλεπαν επεμβάσεις οι οποίες ήταν δυνατόν να θέσουν υπό διακινδύνευση τις αρχαιότητες της κόκκινης ζώνης που έχουν κριθεί διατηρητέες (θεμελιώσεις του κτιρίου του Μουσείου με την μορφή τοιχίων (πεδίλων) στην νότια πλευρά της κόκκινης ζώνης, το

περίγραμμα του κτιρίου εισήρχετο στην ζώνη αυτή, τοποθέτηση αυξημένου αριθμού υποστυλωμάτων) και περί των επεμβάσεων αυτών ουδέν διελάμβανε η πράξη του Υπουργού Πολιτισμού και η συνοδευούσα αυτήν γνωμοδότηση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, με αποτέλεσμα η εγκριτική της προμελέτης απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού να παρίσταται ως μη νομίμως και επαρκώς αιτιολογημένη καθόσον αφορά την επιβαλλόμενη από τις διατάξεις του Συντάγματος και της αρχαιολογικής νομοθεσίας προστασία των αρχαιοτήτων από την άποψη της εκτιμήσεως των τυχόν δυσμενών επιπτώσεων στις αρχαιότητες από το εκτελούμενο έργο (Μουσείο).

6. Επειδή, μετά την προαναφερθείσα από 15.4.2002 απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού με την οποία εγκρίθηκε η προμελέτη του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως εκδόθηκε η προσβαλλόμενη από 27.6.2003 απόφαση του ίδιου Υπουργού (υπ' αριθ. ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Α1-Α2/Φ01/17392/1453) με την οποία εγκρίθηκε η εκτέλεση των εργασιών του έργου «Διαμόρφωση χώρου για την ανέγερση του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως, με την συνεργασία και την επίβλεψη της Α' ΕΚΠΑ, εγκρίθηκε δε επίσης η σχετική δαπάνη για την εκτέλεση των εργασιών αυτών. Η απόφαση αυτή πλήττεται από τους αιτούντες κατά το μέρος που εγκρίνεται η εκτέλεση των ακολούθων εργασιών διαμορφώσεως αρχαιολογικού χώρου – αναδείξεως αρχαιοτήτων που μνημονεύονται στην παρ 2.2 αυτής»... Β. Διάλυση αρχαιοτήτων από τις περιοχές όπου θα κατασκευαστούν τα υπόγεια του Νέου Μουσείου. Γ. Απόσπαση και επανατοποθέτηση τοίχων και άλλων αρχαίων κατασκευών και απομάκρυνση των αρχαιολογικών στρωμάτων στις περιοχές θεμελίωσης του κτηρίου του Νέου Μουσείου ... ΣΤ. Στερέωση – διαμόρφωση πρανών περιμετρικά της ανασκαφής. Ζ. Συνέχιση εργασιών διαμόρφωσης και ανάδειξης αρχαίας οδού. Ι. Βάση εγκριθείσης μελέτης (ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Α1/Φ01/54121/3246/17.10.2001)... Θ. Ανακατασκευές τοίχων αρχαίων κτισμάτων...». Επίσης πλήττεται κατά το μέρος που εγκρίνεται η εκτέλεση του έργου κατεδάφιση και μεταστέγαση του κτίσματος του ναΐσκου Αγ. Γεωργίου στο οικοπέδο Μακρυγιάννη, για τη διαμόρφωση πρόσβασης στο Νέο Μουσείο από την οδό Δ. Αρεοπαγίτου (παρ. 2.10).

7. Επειδή, από το παραπάνω περιεχόμενο της προσβαλλομένης πράξεως προκύπτει ότι μ' αυτήν εγκρίνονται συγκεκριμένες εργασίες επί ή πλησίον αρχαίων για την διαμόρφωση του αρχαιολογικού και λοιπού χώρου του οικοπέδου Μακρυγιάννη, ενόψει της ανεγέρσεως του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως και στο πλαίσιο των υφισταμένων μέχρι τότε μελετητικών εργασιών, ειδικότερα δε στο πλαίσιο των σχεδίων της εγκριθείσης με την από 15.4.2002 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού στατικής προμελέτης. Αυτό δε, διότι οι εγκρινόμενες εργασίες συνιστούν περαιτέρω στάδιο εξειδικεύσεως και συγκεκριμενοποιήσεως της στατικής προμελέτης, η οποία, ως εκ τούτου, συνιστά το έρεισμα για την έκδοση της προσβαλλομένης πράξεως. Με

τα δεδομένα αυτά, η προσβαλλόμενη πράξη, κατά το μέρος που μ' αυτήν εγκρίνεται η εκτέλεση των επιμάχων εργασιών επί ή πλησίον αρχαίων, συνιστά και αυτή άδεια του άρθρου 50 του ΚΝ 5351/1932 (ο οποίος μνημονεύεται επίσης στο προοίμιό της) και επομένως έχει, από την άποψη αυτή εκτελεστό χαρακτήρα. Περαιτέρω, όμως, λαμβανομένου υπόψη ότι η από 15.4.2002 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού κατά το μέρος που μ' αυτήν εγκρίνεται η στατική προμελέτη, που κατά τα προαναφερθέντα απετέλεσε την νόμιμη προϋπόθεση για την έκδοση της προσβαλλομένης πράξεως έχει ακυρωθεί με την υπ' αριθ, 3280/2003 απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, η προσβαλλόμενη πράξη απώλεσε ήδη το νόμιμο έρεισμα της και πρέπει για τον λόγον αυτόν, αυτεπαγγέλτως ερευνώμενο να ακυρωθεί κατά το μέρος που προσβάλλεται από τους αιτούντες και συγκεκριμένα κατά το μέρος που μ' αυτήν εγκρίνονται οι εργασίες που μνημονεύονται στην έκτη σκέψη της αποφάσεως. Κατόπιν αυτού παρέλκει ως αλυσιτελής η έρευνα των προσβαλλομένων λόγων ακυρώσεως. Κατά τη γνώμη όμως του Προέδρου και των Συμβούλων Π.Ν. Φλώρου, Α. Θεοφιλόπουλου, Α. Γκότση και Ν. Μαρκουλάκη η προσβαλλόμενη απόφαση δεν έχει εκτελεστό χαρακτήρα κατά το μέρος που μ' αυτήν εγκρίνονται οι επίμαχες αρχαιολογικές εργασίες. Τούτο δε, διότι με την εν λόγω πράξη δεν εγκρίνονται το πρώτον οι μνημονευθείσες εργασίες για την διαμόρφωση του χώρου του οικοπέδου Μακρυγιάννη, ενόψει των διατάξεων της αρχαιολογικής νομοθεσίας, αλλά απλώς διατάσσεται η εκτέλεση εργασιών που έχουν ήδη εγκριθεί με προηγούμενες αποφάσεις του Υπουργού Πολιτισμού. Περαιτέρω, κατά τη γνώμη της μειοψηφίας η προσβαλλόμενη πράξη δεν έχει εκτελεστό χαρακτήρα ούτε κατά το μέρος που μ' αυτήν καθορίζεται ο Οργανισμός Ανέγερσης του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως ως φορέας εκτέλεσεως των εργασιών που έχουν μνημονευθεί πιο πάνω. Τούτο δε, διότι ο καθορισμός του ΟΑΝΜΑ ως αρμοδίου φορέα γίνεται ευθέως από τον νόμο και συγκεκριμένα από την διάταξη της παρ. 2 του άρθρου πρώτου του ιδρυτικού του νόμου (Ν 2260/1994, ΦΕΚ Α' 204) στην οποία ορίζεται ότι: «... στον σκοπό ανεγέρσεως του Μουσείου περιλαμβάνεται και η εκτέλεση οποιουδήποτε έργου ή ενέργειας μέχρι την πλήρη αποπεράτωση των εργασιών ανεγέρσεως και τον εξοπλισμό του Μουσείου» η δε προσβαλλόμενη απόφαση απλώς επαναλαμβάνει την μνημονευθείσα ρύθμιση, η οποία άλλωστε δεν είναι αντίθετη προς το Σύνταγμα (άρθρο 24) εφόσον, κατά την έννοιά της για την εκτέλεση αρχαιολογικών εργασιών προϋποτίθεται και η τήρηση των λοιπών όρων που τάσσονται από τον αρχαιολογικό νόμο (δηλ. σχετική άδεια του Υπουργού Πολιτισμού και εκτέλεση των εργασιών υπό την επίβλεψη της αρχαιολογικής υπηρεσίας). Τέλος, κατά την αυτή πάντα γνώμη η προσβαλλόμενη απόφαση έχει εκτελεστό χαρακτήρα μόνο κατά το μέρος που μ' αυτήν εγκρίνεται δαπάνη για την εκτέλεση των εργασιών που προαναφέρθηκαν, πλην κατά το μέρος αυτό δεν πλήττεται από τους αιτούντες. Επομένως, κατά την

μειοψηφήσασα γνώμη η υπό κρίση αίτηση πρέπει ν' απορριφθεί.

[Δέχεται εν μέρει την αίτηση.]

- Αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας σε σύνοψη

ΣτΕ 811/77 (Ολ.)

Το άρθρ. 106 παρ. 2 του Σ αποβλέπει εις την προστασίαν, έναντι της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, της ελευθερίας του ατόμου και της ανθρώπινης προσωπικότητος ως και του εθνικού συμφέροντος και ουχί εις την προστασίαν του πολιτιστικού περιβάλλοντος, περί ης προβλέπει ειδικώς το άρθρ. 24 του Σ

Εκ του συνδυασμού των άρθρ. 22 παρ. 1, 106 παρ. 1 και 107 παρ. 1 Σ προκύπτει ότι η Διοίκησης οφείλει εν απουσία νομοθετικής διατάξεως να σταθμίζη και συνεκτιμά τους εις τας άνω συνταγματικές διατάξεις παράγοντας, οι οποίοι δεν αποκλείεται να έχουν βαρύνουσαν σημασίαν εν σχέσει προς την υπό του άρθρ. 24 παρ. 1 και 6 Σ διαγορευομένην προστασίαν του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

ΣτΕ Ολ 3146/86

Όταν δεσμεύεται ουσιωδώς η ιδιοκτησία κατά τον προορισμόν της χάριν της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος, το άρθρο 24 παρ. 6 Σ δημιουργεί, με απευθείας εφαρμογή του, υποχρέωση αποζημίωσης του θιγόμενου ιδιοκτήτη. Η προστασία αυτή δεν εξαρτάται από την έκδοση του ειδικού νόμου του άρθρου 24 παρ. 6 Σ.

ΣτΕ (Τμήμα Ε')

Επιτροπή Αναστολών 327/1995

«Ροτόντα Θεσσαλονίκης»

Η απαγόρευση της τέλεσης ιεροπραξιών σε ναό – μνημείο συνιστά βαρεία και ανεπανόρθωτη προσβολή του θρησκευτικού συναισθήματος των εις τον εν λόγω ναόν εκκλησιαζομένων πιστών.

ΣτΕ 3565/1996 (Τμήμα Ε')

Πράξη του Υπουργείου Πολιτισμού, με την οποία εγκρίθηκε η κατασκευή περιμετρικής πεδίλωσης κτιρίου, με έννομο συμφέρον προσβάλλεται από ιδιοκτήτη

γειτονικού διαμερίσματος διότι αποτελεί στάδιο της διαδικασίας χορήγησης της σχετικής οικοδομικής άδειας.

Κατ' άρθρ. 50 Κ.Ν. 5351 η αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού, κατά την εξέταση αιτήματος χορήγησης αδειας εκτέλεσης έργου επί ή πλησίον αρχαίου μνημείου,

οφείλει να εξετάζει αιτιολογημένα αν η εκτέλεση του έργου συμβιβάζεται με την κατά το Σύνταγμα υποχρέωση για τη διηνεκή προστασία των αρχαιοτήτων και μπορεί ή να απαγορεύει την εκτέλεση του έργου, προβαίνοντας και σε απαλλοτρίωση του χώρου, ή να επιτρέπει την εκτέλεση τάσσοντας ενδεχομένως ορισμένους όρους.

ΣτΕ 2300/1997 (Ολομ.)

Λόφος Ζάγανι Σπάτων

Είναι νομίμως και επαρκώς αιτιολογημένη υπουργική απόφαση με την οποία εγκρίθηκε η ταπείνωση του λόφου Ζάγανι, στον οποίο υπάρχουν αρχαιολογικά ευρήματα, για την κατασκευή του νέου διεθνούς αεροδρομίου στα Σπάτα, δεδομένου ότι, ύστερα από αιτιολογημένη στάθμιση της ανάγκης εκτέλεσης του μείζονος σημασίας για την Εθνική Οικονομία έργου αυτού αφενός και της ανάγκης διατήρησης των αρχαιολογικών ευρημάτων στον τόπο όπου βρέθηκαν αφετέρου έκρινε ότι πρέπει να συνδυασθεί η εξυπηρέτηση αμφοτέρων των συνταγματικώς προστατευτών αξιών, με το να καταστεί δυνατή η κατασκευή του διεθνούς αεροδρομίου και να ληφθούν όλα τα αναγκαία κατά την κρίση της αρμόδιας αρχαιολογικής υπηρεσίας μέτρα για την ολοκλήρωση της αρχαιολογικής έρευνας και την προσήκουσα μεταφορά σε κατάλληλο χώρο ύστερα από αεροφωτογράφιση και κατασκευή προπλάσματος ολόκληρου του λόφου με τα αποκαλυφθέντα ευρήματα.

ΣτΕ 575/2000 Τμ. Ε'

Η έκδοση άδειας κατεδάφισης και ανέγερσης νέας οικοδομής στον ιστορικό τόπο των Λαδάδικων Θεσσαλονίκης κρίνεται νόμιμη, δεδομένου ότι η οικοδομή δεν ήταν διατηρητέα, τηρήθηκαν οι όροι δομήσεως της περιοχής, η δε ΕΠΑΕ άσκησε τον προσήκοντα έλεγχο της μελέτης, εντός των ορίων της αρμοδιότητάς της, έτσι ώστε με τις υιοθετηθείσες τελικά λύσεις, τα επιμέρους στοιχεία και η νέα οικοδομή εναρμονίζονται με το ιστορικό περιβάλλον και τα γειτονικά διατηρητέα.

ΣτΕ 1712/2002 Τμ. Δ'

Ο χαρακτηρισμός κτηρίου ως χρήζοντος ειδικής προστασίας κατ' άρθρο 24 Σ συνιστά θεμιτό περιορισμό της ιδιοκτησίας, έστω και αν οδηγεί σε αδυναμία κατεδάφισης του κτίσματος και ανέγερσης στη θέση του πολυώροφης οικοδομής προς το σκοπό της επωφελέστερης εκμετάλλευσής του. Κατ' εξαίρεση ανάκληση διοικητικής πράξης λόγω διαφορετικής εκτίμησης των πραγματικών περιστατικών για λόγους δημοσίου συμφέροντος, όπως εν προκειμένω η προστασία αρχαιοτήτων και λοιπών ιστορικών και καλλιτεχνικών μνημείων.

ΣτΕ Ολ 604/2002

Ακύρωση υπουργικής απόφασης παραχώρησης δημοσίου κτήματος για την ανέγερση μουσείου.

ΣτΕ 889/2003 Τμ. Ε'

Ως ιστορικός τόπος νοείται όχι μόνον ο τόπος στον οποίο έλαβαν χώρα εθνικής ή πολιτικής σημασίας ιστορικά γεγονότα, αλλά και εκείνος που διασώζει τη μνήμη πολιτιστικών συμβεβηκότων ή συνηθειών. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται και οι τόποι θρησκευτικής λατρείας, εφ' όσον έχουν συνδεθεί με την ιστορική μνήμη της περιοχής, στην οποία έχουν ανεγερθεί. Χαρακτηρισμός ιερού ναού στον Αγ. Στέφανο Αττικής ως μνημείου χρήζοντος ειδικής κρατικής προστασίας κατ' επίκληση της αισθητικής του αξίας, αλλά και της λειτουργίας του ως συνεκτικού ιστορικού στοιχείου των κατοίκων της περιοχής.

ΣτΕ 2079/2003 Τμ. Ε'

Ακύρωση απόφασης έγκρισης ανέγερσης δύο πολυκατοικιών σε οικόπεδο με τον όρο διατήρησης ως επισκεψίμου, στο υπόγειό τους, τμήματος παλαιοχριστιανικού νεκροταφείου, το οποίο βρέθηκε στο οικόπεδο.

ΣτΕ Ολ 2526/2003

Εάν προσβάλλεται με αίτηση ακυρώσεως πράξη επιβολής ειδικών όρων δόμησης οικοδομής πλησίον αρχαίου ή νεωτέρου μνημείου, παραδεκτώς προβάλλονται λόγοι ακυρώσεως, με τους οποίους αμφισβητείται η ισχύς των πολεοδομικών ρυθμίσεων, κατ' επίκληση των οποίων έχει αυτή εκδοθεί. Η διάταξη του άρθρου 5 παρ. 12 του Ν 2940/2001 είναι ανίσχυρη ως αντίθετη προς τη διάταξη του άρθρου 24 παρ. 6 Σ, εφ' όσον με αυτή τίθενται εκποδών όροι και περιορισμοί δομήσεως του οικισμού

Ερμουπόλεως Σύρου, οι οποίοι είχαν θεσπισθεί ενόψει του χαρακτηρισμού του ως παραδοσιακού.

ΣτΕ ΕΑ 123/2004

Αναστολή εκτέλεσης άδειας ανέγερσης super market σε απόσταση 50 μ. από τον Κήπο των Ηρώων και τα Τείχη της πόλης του Μεσολογγίου, για το λόγο ότι η μορφή, ο όγκος και η χρήση της προτεινόμενης κατασκευής προσβάλλουν άμεσα τον κηρυγμένο ως άνω ιστορικό τόπο, η δε κατασκευαστική και μορφολογική δομή του προτεινόμενου κτηρίου δεν συνάδει με το πνεύμα και την ιστορικότητα της περιοχής.

ΣτΕ ΕΑ 960/2004

Εγκατάσταση ανεμογεννητριών πλησίον μεσαιωνικού ναού (Ιερά Μονή Οσίου Μελετίου)

Αναστολή εκτέλεσης άδειας εγκατάστασης αιολικού σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στον Ν. Βοιωτίας κατά το μέρος που αναφέρεται σε εγκατάσταση τρίτης σειράς ανεμογεννητριών, προκειμένου να μην προκληθεί βλάβη σε παρακείμενο μεσαιωνικό ναό.

ΣτΕ ΕΑ 909/2004

Προστασία χαρακτηρισμένου έργου τέχνης – ιαματικές πηγές Καλλιθέας Ρόδου

Διακοπή οικοδομικών εργασιών υλοποίησης έργου προστασίας και αναβάθμισης του δάσους που περιβάλλει το χαρακτηρισμένο ως έργο τέχνης συγκρότημα ιαματικών πηγών Καλλιθέας Ρόδου, για το λόγο ότι δεν ελήφθη η απαιτούμενη έγκριση. Δεν χορηγείται η αιτηθείσα αναστολή εκτέλεσης των πράξεων διακοπής των ανωτέρω εργασιών χωρίς την απαραίτητη κατά τον αρχαιολογικό νόμο έγκριση.

ΣτΕ ΕΑ 618/2004

Μακρά Τείχη Πειραιώς – Καταστήματα Υγειονομικού Ενδιαφέροντος

Δε χορηγείται αναστολή εκτέλεσης πρακτικού ακύρωσης απόφασης του δημοτικού συμβουλίου Πειραιώς, με την οποία χορηγήθηκε άδεια κατάληψης κοινόχρηστου χώρου με τραπεζοκαθίσματα σε καταστήματα της Ακτής Θεμιστοκλέους για λόγους δημοσίου ενδιαφέροντος συνισταμένους στην ανάγκη προστασίας του αρχαίου

μνημείου του Τείχους της Πειραιϊκής Ακτής και αποτροπής έμμεσης ή άμεσης βλάβης του από την ανάπτυξη τραπεζοκαθισμάτων και συναφών δραστηριοτήτων πλησίον αυτού.

ΣτΕ 903/2005

Ακύρωση πράξης έγκρισης μελέτης ανέγερσης νέας οικοδομής σε επαφή με διατηρητέο κτήριο στη χαρακτηρισμένη ως ιστορικό τόπο πόλη του Αστακού Ν. Αιτωλοακαρνανίας, η οποία θα έχει ως αποτέλεσμα την εξαφάνιση των επί της εφαπτομένης πλευράς εξωτερικών χαρακτηριστικών του διατηρητέου κτηρίου, τα οποία το προσδιορίζουν.

ΣτΕ ΕΑ 278/2005

Προστασία ρωμαϊκής οδού στη Βέροια

Αναστέλλεται η εκτέλεση πράξης έγκρισης αποκατάστασης διπλής κυκλοφορίας σε οδό της πόλης της Βέροιας για την πραγματοποίηση της οποίας αποφασίσθηκε η καταχώρηση ορατών τμημάτων ρωμαϊκής οδού και η κατάργηση πεζοδρόμων και χώρων ανάδειξης του αρχαίου αυτού μνημείου.

ΣτΕ ΕΑ 475/2005

Αναστολή εκτέλεσης άδειας κατεδάφισης κτηρίου δημοτικού σχολείου στην Ερμούπολη Σύρου, το οποίο είχε κατά το παρελθόν χαρακτηριστεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο ως σημαντικό στοιχείο για τη μελέτη της ιστορίας της επώνυμης αρχιτεκτονικής του μοντέρνου κινήματος του Μεσοπολέμου στην Ελλάδα και δείγμα του προγράμματος σχολικών κτηρίων του 1930.

ΣτΕ 977/2005 Τμ. Ε'

Απαγόρευση κατεδάφισης παραδοσιακής οικίας στο Πήλιο και ακύρωση πράξης οικοδομικής άδειας για την ανέγερση στη θέση της νέας οικοδομής

Κατεδάφιση κτηρίων εντός παραδοσιακών οικισμών επιτρέπεται μόνο κατόπιν εγκρίσεως της ΕΠΑΕ (Επιτροπή Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου) και αφού κριθεί σωρευτικά ότι δε συντρέχει λόγος να χαρακτηριστούν διατηρητέα καθώς και ότι η αφαίρεσή τους δε θα αλλοιώσει την αισθητική ενότητα του οικισμού.

· Αποφ. Ολομ. ΣτΕ 811/77. Ακύρωση άδειας περί ίδρυσης μεγάλης ναυπηγικής

μονάδας στο όρμο Πύλου επειδή κρίθηκε ότι τίθεται σε κίνδυνο το πολιτιστικό περιβάλλον και η σωστή αξιολόγηση παραγόντων επιβάλλει να ληφθεί απόφαση με βάση το γενικότερο εθνικό συμφέρον.

· 102/86 Αποχαρακτηρισμός διατηρητέου κτηρίου επί μεταβολής αντιλήψεων της Διοίκησης. Πρακτικό 102/1984 τμήμα Ε. Νομολογία σελ. 325.

· ΣτΕ 3146/86 (α. 24 Σ) Αρχαιότητες Πολιτιστικό Περιβάλλον, Ιδιοκτησία, Αναγκαστική Απαλλοτρίωση σελ. 603 Νομικό Βήμα.

· ΕΑ 55/87 αίτηση περί αναστολής εκτελέσεως αποφάσεως του Υπουργείου Πολιτισμού με την οποία ανεκλήθη απόφαση περί απαγόρευσης των οικοδομικών εργασιών δίπλα σε τύμβο απερρίφθη καθώς κρίθηκε ότι οι εργασίες είχαν σχεδόν ολοκληρωθεί και οι εναπομένουσες δεν μπορούσαν να προκαλέσουν περαιτέρω βλάβη του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

· ΕΑ 632/91 αίτηση περί αναστολής εκτελέσεως οικοδομικής άδειας με την οποία απετράπη κατασκευή διώροφου οικοδομής στον οικισμό Πέδι Σύμης επειδή με την εκτέλεση θα επέλθει δυσχερής επανορθώμενη βλάβη αφού βρίσκεται σε περιοχή χαρακτηριζόμενη ως παραδοσιακό οικισμό.

· ΣτΕ 637/1993 περ. Δικ. 3/1998 σελ. 103 Αίτηση ακύρωση εναντίον ΚΥΑ με την οποία εγκρίθηκαν περιβαλλοντικοί όροι για κατασκευή λιμένος σκαφών αναψυχής σε περιοχή της Μυκόνου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξιάδης Σ. Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος, Δίκαιο και Περιβάλλον, Αθήνα Κομοτηνή 1981, εκδ. Σάκκουλα
- Αντωνίου Θ., Το κοινωνικό δικαίωμα χρήσεως του περιβάλλοντος, το Σ 1987, σ.116
- Γέροντας Α. Το νομικό καθεστώς των παραδοσιακών οικισμών κι των διατηρητέων κτιρίων, Εφαρμογές ΔΔ 2001, σ. 305-321
- Γκέρτσος Β., Αρχαία μνημεία και διατηρητέα, ΠερΔικ 1998, σ. 69-81
- Δεκλερής Μ., Ο Δωδεκάδελτος του περιβάλλοντος, εκδ.Αντ.Ν.Σάκκουλα,1996, σ.100 επ.
- Δεκλερής Μ., Το δίκαιο της Βιωσίμου Αναπτύξεως, Αθήνα 2000, σ.213 επ.

Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ., Συνταγματικά Δικαιώματα Ειδικό Μέρος, ια' εκδ. Αθήνα 2005, .1650/1986 αρθρ.2 παρ.1, αρθρ.2 παρ.5, 8, ν.360/1976 αρθρ.1 παρ.7

Ζήση Ροδούλα , Το αναθεωρημένο άρθρο 24 Συντάγματος : Βάση για ένα σύγχρονο «οικολογικό συνταγματικό κράτος δικαίου», Νόμος και Φύση, Βιβλιοθήκη του Περιβαλλοντικού Δικαίου, Το άρθρο 24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρησή του, Πρακτικά Ημερίδας, Επιμέλεια Γ. Παπαδημητρίου, Αθήνα Κομοτηνή 2002, εκδ. Σάκκουλας

Καράκωστας Ιωάννης, Περιβάλλον και Δίκαιο, Α.Σάκκουλας 2000 σελ.59-60

Καρύμπαλη-Γσίπτσιου Γιάννα, Τα μνημεία και η κατοχή τους (Κατά το Ν.3028/2002 «για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς»), εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη 2004

Μάνεσης Α., Οι κύριες συνιστώσες του συστήματος των θεμελιωδών δικαιωμάτων του Συντάγματος του 1975

Ματζουράνης Γ. , Το κοινωνικό δικαίωμα χρήσης του φυσικού περιβάλλοντος, Το Σ 1986, σ. 458 επ.

Μενουδιάκος Κ., Η Αναθεώρηση του Συντάγματος και η Βιώσιμη ανάπτυξη, Νόμος και Φύση, Βιβλιοθήκη του Περιβαλλοντικού Δικαίου, ΣτΕ Ολομ. 2755/1994, 2537/1996, 3478/2000, Το άρθρο 24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρησή του, Πρακτικά Ημερίδας, Επιμέλεια Γ. Παπαδημητρίου, Αθήνα Κομοτηνή 2002, εκδ. Σάκκουλας

Νίκας Δ., Η νομική προβληματική της προστασίας του περιβάλλοντος 1985

Νικολόπουλος Δ., Η έννομη προστασία του περιβάλλοντος ως στοιχείο του δημοσίου συμφέροντος, ΔιΔικ 1990, σ.753

Παναγοπούλου Θ.Ι., Δίκαιο Περιβάλλοντος, Αθήνα 2001 εκδ. Σάκκουλας

Παπαδημητρίου Γ., Το άρθρο 24 του Σ μετά την αναθεώρησή του, Πρακτικά Ημερίδας, Αθήνα Κομοτηνή 2002, εκδ. Σάκκουλα

Παραρά Π.Ι., Σύνταγμα 1975 – Corpus , Άρθρα 1-50, Νομολογία του ΣτΕ, Παρατηρήσεις κατ' άρθρον νομοθεσία

Ρώτη Ν., Η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος, σ.127,140

Σακελλαρόπουλου Α., Σκέψεις για το πρόβλημα του περιβάλλοντος, Τιμ. Τομ. ΣτΕ, ΙΙ, σ.287-8

Σιούτη Γλυκερία Π., Η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος, 1985

Σκουρή-Τάχου, Η προστασία του περιβάλλοντος στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, 1988, ΣτΕ 810,811/1977 , σ.17 επ.

Τροβά Ελ., Η έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος στο Σύνταγμα του 1975/86 ,εκδ. Σάκκουλα 1992,

Τσάτσος Δ., Γενική Εισήγηση Μειοψηφίας επί του Κυβερνητικού Σχεδίου Συντάγματος, ΤοΣ 1975, σ.209 επ

Χριστοφιλόπουλος Δημ.Γ., Πολιτιστικό Δίκαιο, Προστασία των πολιτιστικών αγαθών, εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2005\

Χρυσόγονος Κώστας Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Δεύτερη Έκδοση αναθεωρημένη και συμπληρωμένη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2002, σ. 339 επ. Οι περιορισμοί της ιδιοκτησίας

Pontier J.M, Bourbon V.J., Ricci J.C., Droit de la culture , Daloz 1990